Slučaj Siniše Malog

DUGO PUTOVANJE KA PLAGIJATU

Na licu mesta: Kućni pritvor

ALEKSANDAR OBRADOVIĆ, UZBUNJIVAČ

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

01462

9 770353 802002

VREME

broj 1508

28. novembar 2019.

ŠPIJUNSKA AFERA

BRAĆA RUSKA, KESA SRPSKA

Posetite Vugl.rs !

Vugl je medijski portal namenjen razvoju političke pismenosti i kritičkog mišljenja.

Podstičemo dijalog, promišljanje i zdravu kritiku aktuelnih društvenih procesa.

Ne nudimo gotove odgovore već postavljamo pitanja: gde živimo, kako živimo, za šta živimo.

VUGL.RS

GDE ŽIVIŠ // KAKO ŽIVIŠ // ZA ŠTA ŽIVIŠ

VREME
BROJ 1508
28. novembar 2019.

04 Špijunska afera:
Braća ruska, kesa srpska

10 Rusko-srpski odnosi:
Spasiba za Službu

14 Intervju: Predrag Petrović

17 Nuspojave:
Grešni Totenhem i aporije levice

18 Slučaj dr Siniše Malog:
Dugo putovanje ka plagijatu

22 **Doktorati: Anatomija jedne disertacije**

26 Na licu mesta: U poseti uzbunjivaču

29 TV Manijak: Ceca i deca

30 Intervju: Jelena Pavličić

33 Putevi oko znakova:
Medijska injekcija

KULTURA

35 **Intervju: Laibach**

37 Uloga FDU u 40 godina Novog talasa:
Kako je dečko ispunio obećanje

39 Pozorišni utisci: Dezire, Subotica

40 Bioskop: Parazit

42 Sociološka istraživanja:
Mehuri jezika

43 Provetravanje:
Pisac koji je previše znao

44 Revizija: Saraj-rol iz šume Emirove

SVET

46 Savet Evrope:
Sedma decenija postojanja

MOZAIK

50 **Istina i laž: Šta sve može naša mašta i zašto**

52 Arheologija: Kradljivci prošlosti

55 Naknadni stav:
Odakle će da iskoči zec

59 Navigator:
Sloboda reči i sloboda "riča"

60 Strip: Kad si bio mlad

62 Vreme uživanja: Enterijer

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

redakcija
Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Jovana Georgievski, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Nedim Sejdinović, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

Direktorka Službenog glasnika, prepisala je bez navođenja izvora barem petnaest odsto doktorske teze na Filološkom fakultetu, pokazalo je naše istraživanje. Išlo se od kopiranja sa neproverenih foruma i Vikipedije, pa sve do publikacija Matice srpske i knjige Boška Obradovića u izdanju Dveri

NEMANJA RUJEVIĆ

Pred beogradski nastup, članovi jedinstvenog umetničkog kolektiva Laibach govore o mjuziklima i Koreji, o kapitalizmu i kiču, o Marini i Vučiću, o Trampu i panku, o robinji Melaniji i brendiranim kobasicama

ALEKSANDRA ĆUK

Sadašnja stvarnost ni na koji način ne može da naruši prošlu. Pa ipak, mitomanija je svuda oko nas. Šire je obrazovani ljudi, šarlatani, političari...

SONJA ĆIRIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: Youtube/TOP TV

BRAĆA RUSKA,

KESA SRPSKA

Kako je ispred nosa BIA ili VBA neka tajna služba mogla da napravi snimke gde se vidi ruski potpukovnik kako daje pare svom penzionisanom kolegi iz Srbije? I da li je zaista reč o stranim obaveštajcima? Ko je ove kompromitujuće snimke pustio u javnost i šta je time želeo da postigne? Koliko ova afera utiče na ukupne srpsko-ruske odnose uprkos uzajamnom zaklinjanju na večitu ljubav? Na kraju, da li je iko pametniji posle svega

Nije mala stvar kada predsjednik jedne pozove ambasadora druge države zbog špijunaže protiv zemlje domaćina. No, Aleksandar Bocan Harčenko – bar ako je suditi po njegovom govoru tijela – nije djelovao uznemireno prilikom ulaska u Predsjedništvo Srbije. Aleksandar Vučić kaže da mu je tada postavio samo jedno pitanje: "Zašto"?

"Iskreno, gospodine predsjedniče, ne znam odakle bih počeo", mogao je reći ruski ambasador u Beogradu. "Srbija je kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, održava redovne vojne vježbe sa NATO-om, često povlačite nepredvidljive poteze i, nipošto na posljednjem mjestu, Rusija je »

SHVATA LI IKO IŠTA: A. Vulin, B. Gašić, M. Mojsilović i A. Vučić na sednici Saveta za nacionalnu bezbednost
Foto: Zoran Žestić/ Tanjug

Operativni rad i priključenja

Sva pitanja jedne prismotre

“Mi svi znamo da smo pod nadzorom, nekad i fizičkim, nekad elektronskim, kamerama. Ako to znamo mi, onda možete zamisliti kako su za takve stvari pripremljeni Rusi i Amerikanci. I onda Rus dozvoli sebi da predaje kesu na parkingu u Zemunu, a naša Služba, kao, to nije mogla da dokumentuje”, kaže za “Vreme” izvesni bivši vojni izaslanik Srbije

Bivši bezbednjak u pokušaju da objasni šta je famozna kontrapratnja o kojoj je pričao Aleksandar Vučić – tri mladića iz audija raspoređena na Zemunskom keju kod parkinga “Kapetanija” – kaže da je ona uobičajena u određenim slučajevima, ali ne i pri sastanku zamenika vojnog atašea sa penzionisanim potpukovnikom Vojske Srbije:

“Kontrapratnja se radi kad su u pitanju osetljivi slučajevi i kad je umešano više osoba, ili kad štićeno lice treba da se susretne sa nekom važnom ličnosti.”

Ukazuje dalje i da je “kontrapratnja” način zaštite određene ličnosti za koju se sumnja da je “predmet operativne obrade” (POO) – bilo u zemlji ili inostranstvu – i da se ta aktivnost do detalja razrađuje. Zašto bi zamenik vojnog atašea koji se susreće sa davno penzionisanim potpukovnikom Vojske Srbije, uopšte tražio kontrapratnju?

Bivši pripadnik BIA navodi da su strane diplomate, posebno predstavnici vojske i službi bezbednosti, pod stalnom prismotrom. To se radi na više načina, pa na i onaj neposredni, “pešački”. I nikad ne ide automobil sa pratnjom prvo iza POO, nego je uglavnom treći – puste dva vozila između, da ne mogu da ih uoče.

“Da je BIA radila Klebana i Z.K., sigurno bi imala dokumentovano šta su pričali u kafani; sa današnjom tehnologijom to nije problem. Ali kad se pogledaju snimci, vidi se da je onaj koji ih je snimao sedeo sto do njih.”

Kada je u pitanju postavljanje kamere u automobil, izvor iz bezbednosnih službi kaže da to nije nimalo lak posao, jer su potrebni stručnost i dobro “pokrivanje” POO:

“To znači da dobro proučiš gde ćeš tajno staviti kameru. Pa onda da se upoznaš sa tim tipom vozila i sa sklopovima gde može da se stavi. Kada to obaviš, nađeš i kupiš takav sklop – recimo, retrovizor ili neki deo iznad vozačeve glave – tvoji tehničari ugrade tu kameru, spoje je na izvor napajanja ako treba, a druga ekipa ugradi sklop umesto originalnog dela na

» velika sila, pa iako smo braća, kese nam nisu sestre.”

Naravno, Bocan Harčenko ništa od ovoga nije rekao, ali tu bi negdje ležao odgovor na Vučićevo pitanje. Zato ima i neke simbolike u tome zbog čega je čitava afera započela jednom kesom.

ULOGA KONTRAPRATNJE U FILMSKOJ INDUSTRIJI

Čitalac sigurno zna da se krajem prošle nedjelje – baš kada je Vučić potražio pomoć na VMA zbog zdravstvenih problema – na Jutjubu pojavio krajnje zanimljiv snimak. Ukratko: zamjenik ruskog vojnog atašea potpukovnik Georgij Kleban daje kesu izvjesnom čovjeku čije je lice zatamnjeno, ovaj u svojim kolima vadi bocu i novac iz koverte, a vide se i obojica za stolom u pivnici “Crna ovca”. Da je sa druge strane stajala neka služba, jasno je kao dan. Ali javnost i dalje ne zna – čija služba.

“Naši nisu”, obnarodovao je Vučić poslije sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost. Šef države navodi da ništa od viđenog ne predstavlja tajnu za obavještajnu zajednicu Srbije. Naprotiv, i oni su one hladne decembarske večeri 2018. bili na terenu držeći rusko-srpski dvojac na mjerama, ali... Radi jasnoće, pustimo samog Vučića da objasni što se dogodilo:

“BIA je znala za snimak koji je načinjen 24. decembra 2018. i primenili smo operativne mere. Došli smo do podataka da će se u Zemunu penzionisani potpukovnik Z. K. sastati sa Klebanom. Opservacijom je uočen dolazak Klebana taksijem, ali nije bilo moguće dokumentovanje, jer je bilo dosta lica u kontrapratnji. U Zemunu su uočena tri lica koja su izašla iz automobila marke audi i krenula ka keju. Našli su se kod javnog parkinga Kapetanija, zatim otišli kod pivnice Crna ovca, a prilikom izlaska ušla u isto crno vozilo, napustila rejon i otišla u nepoznatom pravcu.”

Drugim riječima, ono što naše službe ne mogu, neke druge mogu.

“Da radim u VBA ili BIA, sada bih progutao i značku i službeni pištolj”, kaže za “Vreme” sugovornik dobro upućen u čudesni svijet službi. “Predsednikovo objašnjenje, zapravo, potpuno odgovara izjavi ministra unutrašnjih poslova Nebojše Stefanovića da se policajci nisu odazvali na pozive građana prilikom njihovog maltretiranja tokom rušenja u Savamali zato što su pale električne instalacije na ulicu pa ih je mogla udariti struja... A kako je, onda, neko drugi mogao? Kako njima nije smetala kontrapratnja? I da sve bude još gore, na našoj teritoriji...”

Ovaj sagovornik smatra da postoje četiri opcije onog što se desilo u Zemunu 24. decembra 2018:

“Prva – da naše službe pojma nisu imale o sastanku Kleban – Z.K., kontrapratnja je izmišljotina i izgovor; druga – da smo svedoci epske nesposobnosti operativaca iz VBA ili BIA koji su, eto, uspeli detektovati kontraobaveštajnu zaštitu ruskog potpukovnika, ali ne i strane agente na terenu; treća – da je naš tim namerno povučen kako bi se oslobodio prostor za delovanje nečije službe; i konačno – da je snimak napravljen u ovdašnjoj režiji. Ova poslednja opcija čini mi se kao najverovatnija. Uostalom, BIA je potvrdila autentičnost snimka. I sad, pitam ih ja, kako možete za nešto tvrditi da je autentično ako nije vaše?”

Ukoliko su naše službe zaista napravile snimke, zašto ih poričemo i čemu služi njihovo objavljivanje? Strpljenja, poštovani čitaoče, doći ćemo i do toga, ali još moramo ostati na parkingu u Zemunu i pozabaviti se jednim prethodnim pitanjem. A ono glasi: prihvatimo li da snimak ne pripada VBA ili BIA, tko je njegov vlasnik? Naš sagovornik se češka po glavi:

“Najlakše je da to uradi neko iz kontrapratnje ukoliko je zaista postojala. Možda

ORTACI: Potpukovnik G. Kleban i Z. K
Foto: youtube.com /toptv

način da vlasnik to ne primeti. Posao koji nije komplikovan, ali zahteva pripreme i dobru koordinaciju."

Predsednik Srbije je posle sednice Saveta za bezbednost rekao da ne veruje da je Putin znao šta radi taj potpukovnik Kleban. Pa ni on sam ne zna imena svih vojnih atašea Srbije. Zaista, treba samo zamisliti kakav bi mozak i memoriju trebao imati ruski predsednik da zna šta mu radi zamenik nekog atašea u nekoj od stotinu zemalja gde imaju svoje vojne izaslanike.

Nekoliko bivših vojnih izaslanika Srbije, pozivajući se na svoje pripreme za tu funkciju, ukazuju da bi samo budala mogla tako da odnese novac u kesi i preda nekom, čak i da ima "kontrapratnju":

"Mi svi znamo da smo pod nadzorom, nekad i fizičkim, nekad elektronskim kamerama. Ako to znamo mi, onda možete zamisliti kako su za takve stvari pripremljeni Rusi i Amerikanci. I onda Rus dozvoli sebi da predaje kesu na parkingu u Zemunu. A naša Služba, kao, to nije mogla da dokumentuje."

Na pitanje zašto ta "kontrapratnja" ruskog vojnog obaveštajca nije zaustavljena, legitimisana ili bar onemogućena, bivši vojni bezbednjak objašnjava da bi to bila glupost, jer bi tako akcija bila "provaljena":

"Druga stvar je zašto ti ljudi nisu bili praćeni. Ili možda jesu, ali o tome Vučić nije pričao. Zna se kako se u tim slučajevima postupa. Ako je bilo ovako kako Vučić priča, onda je to čist amaterizam. Jer, zovu se kolege da priskoče u pomoć, da prate tu kontrapratnju, ili 'bratske' službe da se uključe. Nekad su tu u pitanju i privatna poznanstva i 'vraćanje usluge'. Da kontrapratnja ode tek tako, nemoguće je u ozbiljnim službama, a naša je nekad bila takva."

Vučić je, da bi ostavio jači utisak, prozvao i neke vojne atašee, konkretno Nemačke, Austrije i Bugarske, kako idu na Sandžak i tamo nešto "muljaju" sa političkim snagama, čisto da se mediji uhvate za pelcer. Čak je najavio i njihovu "izolaciju", kao, neće im biti dozvoljen pristup informacijama, a onda je obećao i da će narednih dana tužilaštvo da se pozabavi tim slučajevima i izađe u javnost. Do danas – ništa. Vučić je verovatno smetnuo s uma da je republički tužilac Zagorka Dolovac otprilike kao lik iz bajke – nepostojeći. ¶

neko iz nje radi za CIA ili neku sličnu firmu, a možda u samim ruskim službama traje kakav kabinetski rat pa jedni smeštaju drugima... Ako nije o reč o tome, ne mogu prosto verovati da je Klebanovo obezbeđenje toliko jadno pa da ne primeti kako ga neko opservira bez obzira koliko se GRU žestoko ugruvao u Holandiji, Velikoj Britaniji, Crnoj Gori i drugde poslednjih godina."

Sagovornik "Vremena" isključuje dvije sljedeće mogućnosti: da su snimke sačinili operativci sa Zapada ili da ih je na Jutjubu okačio neki od pripadnika naših službi.

"Za ovo vrstu operacije potrebni su vam ozbiljan tim od više ljudi i vreme. To, jednostavno, ne može proći neprimećeno od naših službi ako žele da nose to ime. A da je neko iznutra pustio snimak, ne verujem. Pao bi za pet minuta pošto se zna ko ima pristup takvom materijalu i pod kakvim procedurama. Osim toga, tu su i računarska forenzika i druge mere obezbeđenja."

Koliko je siguran u to što nam govori? Kaže: "Pa, tako bi trebalo da bude, a je li i stvarno tako?"

Što još preostaje?

"Ukoliko apstrahujemo kontrapratnju – svejedno da li postoji ili je neopevano zakazala – možemo doći do eksjugoslovenskih službi ili naših ljudi koji rade za nekog iz inostranstva", smatra ovaj sagovornik. "Svi oni dobro poznaju ovdašnje prilike, običaje, jezik i sve ostalo, imaju poznanstva, ni na kakav način ne bodu oči, lako im je smisliti legende... Ukoliko moram na nekog da tipujem, onda su to svakako Hrvati: em su u NATO-u i Evropskoj uniji i kao takvi su usmereni protiv ruskog delovanja u regionu, em imaju efikasnu službu. Takođe, zna se i kakvi su naši bilateralni odnosi."

ČESTITAMO, BILI STE U SKRIVENOJ KAMERI

Ne znamo dakle tko, može se pretpostaviti kako, jasno je gdje i kada, a znali bismo i zašto da snimak potpukovnika susreta Kleban–Z.K. nije objavljen. Ovako, opet udri po pretpostavkama.

"Moguće je da iza ove špijunske afere ipak stoje naše službe", kaže za "Vreme" čovjek sa značajnim diplomatsko-obavještajnim iskustvom. "Ne bi trebalo isključiti varijantu da je predsednik Vučić shvatio da mnogo šta u Srbiji Rusi saznaju brže i bolje nego on, pa je reč o poruci kako su prevršili svaku meru. Možda je, baš da potkrepi svoje razočaranje, na sastanak sa ambasadorom Bocan Harčenkom pozvao i Aleksandra Vulina zbog njegovog nedavnog, vrlo srdačnog sastanka sa ruskim parnjakom Sergejem Šojguom; prisustvo ministra odbrane ovom razgovoru inače krajnje je neuobičajeno u diplomatskoj praksi."

Naš sagovornik navodi i da je do objavljivanja snimka ruskog obavještajca moglo doći i zbog pritiska sa Zapada. Naime, otvoreno je pitanje šta je sve aktualna vlast obećavala u Vašingtonu, Parizu ili Briselu, a nije ispunila:

"Ovako imaju izgovor – pogledajte šta nam Rusi rade i s čim se mi nosimo. U tom smislu, naše su službe mogle ustupiti snimke nekoj stranoj službi ili joj omogućiti da ih sama napravi. Kako god bilo, siguran sam da istinu nikada nećemo saznati."

Ovaj poznavalac problematike ipak ne vjeruje da domaće službe stoje iza afere, ali dopušta mogućnost da se operacija, zamišljena kao strogo povjerljiva i za odabranu klijentelu, otrgla kontroli. Jer suviše je blamaže i političke štete da bi netko sve to isplanirao. I ne samo zbog Kosova i drugih pitanja u kojima se Beograd oslanja na podršku Moskve, nego i zbog ukupnih srpsko-ruskih odnosa. Naglašava da ovakve situacije nisu nikakvi »

Šta je GRU (GU)

Oficiri za posebne namene

Ruski Zakon o spoljnoj obaveštajnoj delatnosti predviđa da agenti mogu "poverljivo da sarađuju sa izvorima", kao i da koriste "glasne i tihe metode i sredstva koja ne pričinjavaju štetu životu i zdravlju ljudi" – ali samo na inostranim građanima

Glavna uprava Generalštaba oružanih snaga Ruske Federacije (skraćeno GU), zbog naziva Glavna obaveštajna uprava koji je nosila do 2010. godine kada je struktura obaveštajnih službi naveliko reformisana, i dalje je naširoko poznata kao GRU. Nakon trovanja bivšeg agenta GRU Sergeja Skripalja i njegove ćerke Julije u britanskom Solsberiju prošle godine, ova tri slova postala su verovatno najpoznatija ruska abrevijatura.

GRU je jedna od dve obaveštajne službe u Rusiji koje se bave spoljnim obaveštajnim radom i nalazi se pod okriljem Ministarstva odbrane. Na sajtu službe navodi se da GRU ima svog načelnika podređenog načelniku Generalštaba, a obojica odgovaraju ministru odbrane Ruske Federacije. Pored GRU, u istoj oblasti radi i Služba za spoljne obaveštajne poslove (SVR). U intervjuu iz 2006. godine tadašnji zamenik direktora SVR general-pukovnik Vladimir Ivanovič Zaveršinski objašnjavao je da je osnovna razlika između ove dve službe u tome što se SVR bavi političkim obaveštajnim poslovima, a GRU vojnim. Na sajtu GRU, delatnost službe opisana je kao "prikupljanje informacija od vojnog značaja za predsednika Rusije, Federalnu skupštinu, vladu, ministra odbrane i načelnika Generalštaba, koje su od vitalnog značaja za donošenje odluka u oblasti politike, ekonomije, odbrane, nauke, tehnologije i ekologije".

Brojne su afere tokom poslednjih pet godina povezane sa GRU: od sumnji u režiranje pojedinih epizoda sukoba na jugoistoku Ukrajine, preko optužbi američkog Vrhovnog tužilaštva da se GRU umešao u izbore koji su aktuelnog predsednika SAD Donalda Trampa doveli na vlast, napada na servere Svetske antidoping agencije (WADA), Međunarodni arbitražni sud i Organizaciju za zabranu hemijskog oružja, pa sve do navodnog pokušaja državnog udara u Crnoj Gori 2016. godine. Crnogorski specijalni tužilac Milivoje Kantić, angažovan na rasvetljavanju ovog slučaja, rekao je u maju prošle godine da rezultati istrage pokazuju da je sličan scenario planiran i u Srbiji, kako bi se sa vlasti bio sklonjen predsednik Vučić. Zabrinutost u regionu budi i izgradnja novog postrojenja nuklearne elektrane u mađarskom Paksu, sedamdesetak kilometara od granice sa Srbijom, čijim je zaposlenima garantovan diplomatski status, za razliku od ruskog Humanitarnog

presedani i da ih, osim bez debelog razloga, obje strane rješavaju u tišini, daleko od očiju javnosti.

"Kome čitava afera odgovara?", nastavlja on. "Jasno je, Americi i ključnim članicama Evropske unije. Ako su naše službe obavestile ruske u slučaju legalne prodaje minobacačkih granata Poljskoj, kao što je predsednik Vučić rekao, onda u Vašingtonu ili Berlinu postavljaju pitanje o čemu im još referišu; ne postoji, inače, nikakva zabrana za izvoz naoružanja iz Srbije direktno u Ukrajinu kao što je naglasila ukrajinska ambasada u Beogradu. Međutim, to je od sekundarnog značaja. Primarno je sejanje sumnje između Srbije i Rusije i kvarenje odnosa posebno pred sastanak Vučića sa Vladimirom Putinom u Sočiju; takođe i stvaranje povoljnije slike o NATO-u koji je ovde trenutno podjednako satanizovan kao i opozicija."

PRELAZNA I ZAVRŠNA PITANJA

Ako je ovo zaista bio cilj objavljivanja snimaka, onda je promašen. Sudeći po Vučićevoj i ostalim zvaničnim reakcijama, Srbija ostaje neutralna, a srpsko-ruski odnosi nenarušeni: jeste, nije bilo korektno i u redu, ali ako se braća ponekad i posvađaju, odmah dođe do pomirenja. U to ime, vadite onu bocu iz Klebanove kese!

Samo, da li je tako?

Na sjednici Savjeta za nacionalu bezbjednost televizije su pokazale kompletan državni i vojni vrh. Time Vučić poručuje da mu je vlast u zemlji čvrsta, armija i službe lojalne. Ipak, sjednica je sazvana tek nakon sastanka Nebojše Stefanovića sa sekretarom Savjeta bezbjednosti Ruske Federacije Nikolajem Patruševim. Ovaj razgovor koordinatora tajnih službi dviju zemalja davno prije je zakazan, nije odgođen i izdato je standardno saopćenje o odličnim odnosima i suradnji u borbi protiv terorizma i kriminala. Špijunska afera nije ni pomenuta.

"Mučeni Stefanović baš nema sreće", kaže jedan od naših sugovornika. "Iz zemlje su ga ispratile afere sa diplomama i poslovima njegovog oca sa oružjem, a u Rusiji dočekala jedna od najneprijatnijih situacija vezanih za srpsko-ruske odnose poslednjih decenija. Za Patruševa reč je o rutinskoj stvari – hvatanje špijuna spada u nešto sasvim normalno u svijetu službi i to se lako sanira. Problem je kako su i zašto snimci Kleban–Z.K. izašli u javnost. Pisanja tabloida da su zapadne službe pedeset puta pokušale da ih objave a ruske službe sprečavale, ne piju vodu; ima kudikamo boljih načina da se ovakva šteta predupredi. Verujem zato da je sastanak sa Petruševim za Stefanovića bio ekvivalent vađenja zuba bez anestezije."

U svakom slučaju, ako se gledaju izjave zvaničnika i pisanje režimskih medija, djeluje da je afera pokopana. Nakon početnog nesnalaženja, niko je više ne pomi-

IMA LI RAZLOGA VESELJU: Vulin, Gašić, Mojsilović

centra u Nišu, čiji saradnici, uprkos višegodišnjem nastojanju Rusije, nemaju imunitete. Mađarski istraživački portal Atlaszo.hu je u istraživanju objavljenom prošle godine, a na osnovu informacija dobijenih od navodnih i neimenovanih bivših saradnika mađarskih službi, označio Budimpeštu kao centar ruskih špijunskih operacija u Jugoistočnoj Evropi.

O obuci ruskih agenata spekuliše se mnogo, a zna se malo. Mnogi detalji poznati su iz knjige "Drug Ž: neotkrivene tajne glavnog ruskog špijuna u Americi posle hladnog rata", koju je 2008. godine objavio bivši saradnik SVR Sergej Tretjakov. On je sredinom devedesetih radio kao zamenik prvog sekretara misije Ruske Federacije pri Ujedinjenim nacijama što je, kako piše u knjizi, bila maska za obaveštajne poslove koji su mu bili primarni zadatak, a 1997. počeo je da radi i za SAD, postavši tako dvostruki agent.

Tretjakov je 2000. iz Rusije prebegao u SAD gde i danas živi. U svojoj knjizi bivši ruski agent, koji i za babu i za majku kaže da su radile za KGB, piše kako je osamdesetih vrbovan da postane treća generacija KGB-ovaca. Kao student, poslat je u Francusku da prikuplja podatke o predsedniku Fransoa Miteranu. Tretjakov priča da je, nakon što je dobro obavio probni zadatak, pozvan na obuku u tzv. "Šumsku školu" u severnom predgrađu Moskve.

Danas, trideset godina nakon pada Berlinskog zida, proces formalnog obrazovanja saradnika GRU više nije u potpunosti skriven od očiju javnosti kao za vreme hladnog rata. Tako se, na primer, zna da GRU svoj kadar školuje na Vojnoj akademiji Ministarstva odbrane u blizini svog sedišta u Moskvi. Na Čerepovickoj višoj vojnoj školi vrši se obuka za rad u oblasti radio-tehnike i sajber bezbednosti, dok pojedini studiraju na Vojno-kosmičkoj akademiji Možajskog; nju je, navodno, završio agent Aleksej Moranec, kog je američko tužilaštvo za nacionalnu bezbednost označilo kao odgovornog za hakerski napad na Organizaciju za zabranu hemijskog oružja. "Dezerteri" pričaju i o sledećim sektorima u samoj službi: istraga u Evropi, SAD, Azija, Bliski istok i Afrika, izvršno-istražni odsek, radio-tehnički istražni odsek, informatičko-analitički odsek, odsek za diverzije, odsek za informacioni rat i odsek za kosmičke operacije. Informacije o organizaciji, broju zaposlenih i budžetu GRU čuvaju se kao državna tajna.

Posebno je interesantno da je prema ruskom Zakonu o spoljnoj obaveštajnoj delatnosti, čiji je osnovni tekst usvojen 1996. godine, predviđeno da ruski agenti imaju široko polje delovanja u inostranstvu, a vrlo sužено kod kuće. Naime, zakon predviđa da agenti mogu "poverljivo da sarađuju sa izvorima", kao i da koriste "glasne i tihe metode i sredstva koja ne pričinjavaju štetu životu i zdravlju ljudi" – ali samo na inostranim građanima. Prema ruskim državljanima, i na teritoriji Ruske Federacije, i u inostranstvu, primena ovih mera je zabranjena.

JOVANA GEORGIJEVSKI

nje, sve je sa Rusima kao i prije. Tabloide ne zanima čak ni misteriozni potpukovnik Z.K. A ta tišina odjekuje gromoglasno.

Naime, kada je 2002. uhapšen bivši načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije i tadašnji potpredsjednik Vlade general Momčilo Perišić, najprije je saopćeno njegovo ime, pa tek onda američkog obavještajca Džona Nejbora. Sada javnost zna za potpukovnika Klebana koji je napustio zemlju u redovnom ciklusu, ali je njegov srpski kolega u penziji obavijen misterijom. Zbog čega li je dobio kesu sa pićem i parama? Za informacije iz druge ruke o odnosima u Vojsci Srbije i političke sklonosti pojedinih generala; za tračeve o ljudskim slabostima starješina koji ih čine podložnim ucjenama; za vrbovanje potencijalnih suradnika GRU? Nešto sasvim drugo?

Foto: Zoran Žestić/ Tanjug

Izvjesnim se čini samo da Z.K. nije uhapšen niti optužen, ali da je, kako kaže načelnik Uprave za analitiku BIA Relja Željski, dostupan našim organima. Što god to bilo.

Jedan od naših sugovornika ukazuje i na činjenicu da je Z.K. novac brojao tako da ga kamera snimi, što može značiti da je radio po nalogu neke službe, domaće ili strane:

"To što mu se ime i sudbina ne pominju znak je zaštite, ako je uopšte postojao kao špijun. Možda je 'podmetnut' ruskom obaveštajcu, što nije ništa neuobičajeno. Isto tako, Vučić kaže da ga vojna služba 'radi' od 2012, kada je stupio u kontakt sa hrvatskim obaveštajcima. Zato mi deluje kao priča za malu decu da bi Z.K.-a iko angažovao kao saradnika osim naših službi."

I poslije svega navedenog, nitko nije pametniji. Zato svjetaju špekulacije kako su snimci objavljeni da "pokriju" "Krušik" i slične afere. Ne djeluje tako. Aktualni režim u Srbiji očigledno ima neki problem u odnosima sa Rusijom – možda ih iniciraju Vašington i Brisel, a možda i sama Moskva. U ovom drugom slučaju – da li je riječ o budućem srpskom zaokretu vezanom za Kosovo u režiji Trampovog specijalnog izaslanika za dijalog Beograda i Prištine Ričarda Grenela? Radi li se i o "Programu reformi Bosne i Hercegovine"? Taj dokument, između ostalog, predviđa suradnju ove zemlje sa NATO-om, pa Mile Dodik, član Predsjedništva BiH iz Republike Srpske, sada na sve strane mora objašnjavati da to nije potencijalno pristupanje Sjevernoatlantskoj alijansi. Rusija je, naime, na ovakve stvari vrlo osjetljiva.

Mada je Vučić rekao kako ne vjeruje da je Putin znao za aktivnosti potpukovnika Klebana, ova afera će uz već pomenuta pitanja baciti na njihov susret u Sočiju popriličnu sjenu. Pod njom će vjerojatno razgovori i proteći. Jer i Moskva na jednoj strani a Vašington i Brisel na drugoj sada očekuju sljedeće jasne poteze Beograda. Polovični više ne prolaze. ¶

FILIP ŠVARM i DAVOR LUKAČ

Spasiba za Službu

Spinovanjem rusofobne klime među Srbima koji su generalno i više nego naklonjeni i prijateljski raspoloženi prema Putinu i Rusima, priprema se teren za priznavanje Kosova, to je, ugrubo, teza koju zastupa patriotski deo opozicione javnosti. Reklo bi se da je to u velikoj meri nategnuto i naivno gledište jer naklonost Srba prema Rusima nije došla s Vučićem, pa je ne može tako lako poništiti jedna špijunska afera lansirana preko nekoliko tabloidnih naslovnih strana. Pre će biti da su je tabloidi povukli sa naslovnica jer im je – opao tiraž

Kad je izašao iz bolnice, 18. novembra, predsedniku Srbije Aleksandru Vučiću lekari su kazali da ne bi trebalo da leti avionom mesec dana dok mu se stanje ne stabilizuje. Dakle, po lekarskoj računici, negde do Svetog Nikole da se svrti na zemlji. Zato je otkazao i posetu Iranu i posetu Ujedinjenim Arapskim Emiratima.

U međuvremenu je izbila ova "špijunska afera", i to baš pred predsednikov put u Soči, gde je zakazan susret sa Vladimirom Vladimirovičem Putinom. Sastanak s ruskim predsednikom trebalo bi da bude 4. decembra, tako da ulazi u onih mesec dana zabrane letenja onako kako su lekari sa VMA savetovali predsedniku Srbije. Ali, ovaj susret Aleksandar Vučić – nije otkazao. Bar ga nije otkazao do zaključenja ovog broja, u utorak 26. novembra. Išao, ne išao, biće raznih tumačenja. Ako bi odustao od puta iz zdravstvenih razloga, to bi se moglo čitati kao izbegavanje susreta sa Putinom, zato što je, prema mišljenju uglavnom patriotske i rusofilske javnosti, cirkusom oko afere "ruski špijun" ozbiljno pokarabasio odnose Beograda i Moskve i to – s namerom. Spinovanjem rusofobne klime među Srbima koji su generalno i više nego naklonjeni i prijateljski raspoloženi prema Putinu i Rusima, priprema se teren za priznavanje Kosova, to je, ugrubo, teza koju zastupa patriotski deo opozicione javnosti. Reklo bi se da je to u velikoj meri nategnuto i naivno gledište jer naklonost Srba prema Rusima nije došla s Vučićem, pa je ne može tako lako poništiti jedna špijunska afera lansirana preko nekoliko tabloidnih naslovnih strana. Pre će biti da su je tabloidi povukli sa naslovnica jer im je – opao tiraž.

Baš zbog toga bi neodlazak Vučićev u Rusiju bio prevelika "žaba za gutanje" njegovim rusofilskim biračima, pa takav scenario nije mnogo realan. Ako se Aleksandar Vučić ipak ogluši o savet lekara sa VMA i odleti za Soči, što je u ovom trenutku nekako izvesnije, to će, s druge strane, biti protumačeno kao Vučićeva poniznost i namera da izgladi "brljotine" prema Rusima, čemu je već donekle poslužila i njegova najava skupštinske deklaracije o vojnoj neutralnosti. Donekle, jer ga ni na šta ne obavezuje, ali je dobar marketing usred špijunske afere, što je Ivica Dačić, ministar inostranih poslova, i potvrdio: "U situaciji kada jačaju pritisci na našu zemlju da se svrstamo u određene tabore, ili da prekinemo prijateljske veze sa nekim državama, dobra je odluka da se kurs vojne i političke neutralnosti potvrdi i kroz posebnu deklaraciju."

AMERIČKA "ZABRINUTOST" I RUSKO "RADOVANJE"

"Bombona", kaže za "Vreme" Đorđe Vukadinović, analitičar i narodni poslanik. Najavljenu deklaraciju o neutralnosti Vukadinović opisuje kao bombonu Rusima, neku vrstu "obloge na ranu" koju je napravila špijunska afera: "Ne možemo još znati koliko je rana duboka i šta se sve krije u vezi s tim, ali bi deklaracija o vojnoj neutralnosti svakako trebalo da umiri Ruse, kao što je ovo neobično pompezno puštanje snimka trebalo da umiri Zapad, pre svih Ameriku."

Američki Stejt department je brzo reagovao. Iskazali su "zabrinutost zbog izveštaja o nepriličnom ruskom uplitanju u Srbiji", ali i podršku Srbiji u naporima da "istraži ovaj incident". Sjedinjene Države, stoji dalje u izjavi portparola Stejt departmenta Radiju Slobodna Evropa, podstiču Vladu Srbije da "odgovorne za ove nezakonite aktivnosti smatra odgovornim, u skladu sa vladavinom zakona".

Iz Kremlja su stigle čak dve reakcije, isto tako brzo. Prvo se oglasila portparolka Ministarstva spoljnih poslova Ruske Federacije Marija Zaharova, koja je objavljivanje snimka nazvala provokacijom uoči sastanka na najvišem nivou. Dodala je, međutim, a agencije prenele, da "ne razume saopštenje srpske vlade da je situacija veoma ozbiljna". Sednica Saveta za nacionalnu bezbednost Srbije održana je čak četiri dana pošto je objavljen snimak kao krucijalan dokaz "nepriličnog ruskog uplitanja", na kojem je identifikovan pripadnik Ruske vojnoobaveštajne službe (GRU) potpukovnik Georgij Kleban kako daje novac blurovanoj osobi za koju je Vučić rekao da je penzionisani pripadnik Vojske Srbije sa inicijalima Z.K. Potom se oglasio i portparol predsednika Rusije Dmitrij Peskov. Rekao je da se raduju poseti predsednika Srbije: "Svesni smo činjenice da postoje određene strane koje bi volele da unapred prekinu tu posetu i ubeđeni smo da to neće moći da učine."

VUČIĆEVO PITANJE

Aleksandar Vučić je odmah kazao da nove 1948. neće biti (aludirajući na Rezoluciju Informbiroa kojom je ozvaničen razlaz Titove SFRJ i Staljinovog SSSR), da politika prema Rusiji neće biti menjana te da Rusi nisu neprijatelji Srbije niti će to biti. Ali i da je ruskog ambasadora Bocan-Harčenka povodom afere upitao samo: "Zašto?" Koliko će to "zašto" biti istorijsko kao Titovo "ne", zavisi od toga hoće li i ruskog predsednika isto pitati kada ga vidi. Rekao je da će razgovarati s njim u četiri oka, mada je siguran da "predsednik Rusije Vladimir Putin nije bio obave-

Foto: Bojan Stekić

šten o delovanju Klebana", dodao još nekoliko opštih mesta o vojnoj neutralnosti Srbije i o tome da Srbija ne zaboravlja ono što su Putin i Rusija učinili za nas, ali i da Srbija jedina nije uvela sankcije Rusiji i ničim ne ugrožava prijateljstvo. Vučić se nije setio, međutim, koliko mu je Putin pomogao svojim pojavljivanjem na kontramitingu prošle zime koji je SNS upriličio povodom posete predsednika Rusije uz uobičajene rekvizite, kolone autobusa iz cele Srbije i parole "1 od 300 miliona" što je trebalo da bude odgovor protestima "1 od 5 miliona". Putin nije želeo da govori na mitingu, i pored molbi i Vučića i patrijarha Irineja rekao je okupljenima samo: "Spasiba za družbu!"

Vučićevi spoljnopolitički potezi nisu motivisani nekim državničkim razlozima i geopolitičkim uvidima, siguran je Đorđe Vukadinović, nego pre svega instinktom za samoodržanje i opstanak na vlasti, dok je Srbija od njegove spoljne politike – sve slabija: "Za susrete, osmehe, poluzagrljaje, prijeme, Aleksandar Vučić daje svima sve, ili skoro sve, a pre svega državne, nacionalne, privredne resurse. On kupuje osmehe našim resursima. On to radi tako što od Rusa kupi oružje pa to kompenzuje tako što Amerikancima dâ Moravski koridor da grade, tačnije američko-turskom konzorcijumu, Francuzima Aerodrom 'Nikola Tesla' i eventualno metro. Kinezima pored realno potrebnog aranžmana oko Železare, da i, takoreći gratis, Bor. To je njegova spoljna politika", zaključuje Vukadinović.

KO ĆE KOME REĆI "NE"?

I među zapadnim i među ruskim, ali i među srpskim analitičarima, različita su viđenja daljih srpsko-ruskih odnosa. Jedni su uvereni da je afera "ruski špijun" potpuno beznačajna za duboke veze između Rusije i Srbije, i da će možda biti usput spomenuta, kao marginalni događaj, dok drugi veruju da bi afera mogla biti uvod u novu "'48", te da će razgovor između Vladimira Putina i Aleksandra Vučića biti težak i da bi ruski predsednik srpskom predsedniku mogao da postavi i neka neprijatna pitanja. Kao na primer, otkud baš sada otvaranje ove afere, kada je snimak napravljen pre skoro godinu dana? Svakako je pitanje zašto je srpska država, ako je znala za aktivnosti ruskih obaveštajaca, a

»

Foto: Dragan Kujundžić/ Tanjug

Foto: Rade Prelić/ Tanjug

BRAĆA: V. Putin i A. Vučić; A. Bocan-Haračenko; Sergej Šojgu Foto: Vadim Saitsky

na osnovu onoga što je Aleksandar Vučić govorio, očigledno jeste, do sada o tome ćutala, a sada progovorila?

Politikolog Boban Stojanović u izjavi za dnevni list "Danas" (26. novembar) veruje da afera "ruski špijun" ne bi bila baš u ovom trenutku otvorena samo da "pokrije" aferu "Krušik" i plagijat doktorata ministra Siniše Malog. Stojanović veruje da je ova afera tempirana "u trenucima kada Milorad Dodik rešava neke stvari u Republici Srpskoj". Dodik se poslednjih dana ponovo spori sa Sarajevom oko Programa reformi BiH tj. Godišnjeg nacionalnog programa koji se šalje u NATO i za koji tamošnji eksperti kažu da zadovoljava potrebe BiH da nastavi integracijski proces. S druge strane, srpski član predsedništva BiH Milorad Dodik kaže da se Srpska ne odriče vojne neutralnosti, ali i da pomenuti dokument ne prejudicira članstvo i da su za bilo kakvu odluku o saradnji sa NATO-om potrebne nove odluke Predsedništva BiH. Stojanović je uveren i da će jedna od ključnih tema sastanka Vučića i Putina biti i pitanje Republike Srpske. Jedan ruski diplomata, u penziji, s kojim je ovaj novinar "Vremena" razmenio nekoliko mejlova, insistira na tome da su odnosi Rusije i Srbije stariji i od Putina i od Vučića te da je Srbija u ovom trenutku morala da ponudi nešto "razjarenom biku" koji preti sankcijama i pokaže da nije baš toliki saveznik Rusije. "Rusi imaju interes da ostanu na Balkanu, Zapad ima interes da ih otera. Da li je to prvi put?", pita ruski diplomata.

Dragan Šutanovac, bivši predsednik DS-a, u "Utisku nedelje" je rekao da je Srbija Rusiji zapravo poslednje utočište: "Videli smo na koji način su prošli Rusi u Crnoj Gori i Makedoniji. Njihovo poslednje utočište je Srbija i oni će obaveštajnim radom maksimalno pokušati da utiču ne samo na prikupljanje obaveštajnih podataka, što rade sve zemlje sveta, nego će i politički uticaj da iskoriste u pokušaju da zakucaju Srbiju da ostane van EU i NATO-a i pod jakim uticajem Rusije, što se ovde u Srbiji u poslednje vreme i sprovodi."

Zato je bivši ministar odbrane uveren da je afera u koju je umešan službenik ruske ambasade u Srbiji samo pokušaj desanta protiv evropskog puta Srbije, jer: "Srbija nema toliko velike tajne. Više vredi tajna kako se pravi koka-kola nego sve

srpske tajne." Kada je o Kosovu reč, Dragan Šutanovac je podsetio da su zvaničnici Rusije godinama unazad govorili da će podržati svako rešenje o Kosovu i svaki dogovor koji postignu Beograd i Priština, a da su se, u poslednje vreme, glasno i nedvosmisleno vratili na formulaciju koja podrazumeva Rezoluciju 1244. Ili, kako je to ruski ambasador Aleksandar Bocan-Harčenko nedavno rekao: "Pitanje Kosova treba rešavati striktno u međunarodno-pravnom okviru, na osnovu Rezolucije 1244."

PROPAGANDA I REALNOST

Đorđe Vukadinović kaže da bi se na prvi pogled moglo kazati, na osnovu učestalih susreta na vrhu, niza izjava datih tim povodom, na osnovu saradnje u raznim oblastima, da su odnosi Beograda i Moskve bolji nego što su bili do 2012. Ipak, ekonomski bilans tih susreta nije toliko spektakularan, koliko su umeli biti sami susreti. "Ne računajući veliku rusku investiciju NIS, oko koje se, doduše, vode velike polemike, i legendarni, polumitski kredit za železnice, nema nekih spektakularnih ruskih investicija. Pritom, kad je reč o NIS-u, Energetski sporazum je potpisala prethodna vlast sa Moskvom i po nekim tumačenjima upravo joj je taj sporazum došao glave. Tako, izlazi da su najdinamičniji odnosi Beograda i Moskve ovi vojni, zapravo, u vezi sa naoružanjem. To je svakako najvidljivija manifestacija saradnje ili bliskosti o kojoj se priča, ali i nešto što najviše izaziva pozornost i sumnje zapadnog sveta. Dakle, imamo bilateralne odnose i saradnju u vojnoj industriji, vojnim nabavkama", podseća Vukadinović i dodaje da ni ta najvidljivija i najdinamičnija manifestacija saradnje Rusije i Srbije nije bez senke NATO-a, jer zvanični Beograd pravi krupne korake u saradnji sa NATO-om, ali to svoje napredovanje ne reklamira, zapravo se ponaša kao da ga se stidi.

"Sem kad se treba hvaliti u zapadnim medijima i pred zapadnim zvaničnicima. Napredak tih odnosa je institucionalni i vaninstitucionalni. Višestruko je povećanje vojnih vežbi sa članicama NATO-a, u odnosu na period pre vlasti SNS-a. Ratifikacija sporazuma koji nisu bili ratifikovani za vreme Koštunice i Tadića, kao što je to slučaj sa SOFA sporazumom. Potpisivanje i ratifikacija novih sporazuma kao što je IPAP. Ovde se o tome ne govori, zbog srpskog javnog mnjenja, a ne prija ni očima Moskve", kaže Vukadinović.

Zaista, iako su srpski tabloidni mediji i režimska štampa prepuni zveckanja ruskim oružjem, a Zapadu se preti sa naslovnih strana ruskim sistemom S-400 i vojnim vežbama s Rusima, stvarnost je drugačija. Vojna saradnja Srbije sa članicama NATO-a značajnija je od vojne saradnje sa Rusijom. Vojne vežbe sa NATO-om, vojna pomoć od NATO-a, sporazumi potpisani sa NATO-om, pokazuju koliko je ta saradnja značajnija i obuhvatnija.

Evo primera. Prošle godine, Srbija je najviše vojnih donacija primila od SAD, oko 2.375.000 miliona evra od ukupnih nešto više od dva i po miliona evra, pokazalo je istraživanje Instituta za evropske poslove, a preneo "Dojče vele". Rusija je na dnu liste, među pet najmanjih donatora. Ipak, građani su čuli za MiG-ove ali ne i za "hamere". Otkako je vlast u Srbiji preuzeo SNS pa do prošle godine, dakle između 2012. i 2018, VS je učestvovala u 11 međunarodnih vojnih vežbi sa NATO-om, u 98 vojnih vežbi sa državama članicama, piše "Dojče vele" na osnovu pomenutog istraživanja. Uz napomenu da je čak 84 odsto ispitanika protiv ulaska Srbije u NATO.

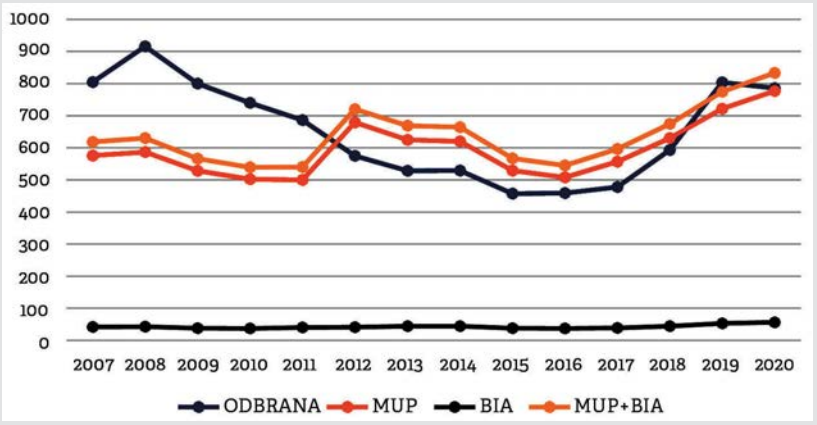
To jeste šizofrena situacija za koju se može reći da je proizvod i populističke politike Aleksandra Vučića. Međutim, u okolnostima u kojima se po regionu širi evroskepticizam zbog zamrzavanja proširenja EU, a Srbija potpisuje Sporazum o slobodnoj trgovini sa Evroazijskom ekonomskom unijom, drugo se i ne može očekivati ni prema EU ni prema NATO-u. Pritom, sećanje na 1999. je živo, i zato se prilike u Srbiji razlikuju od, recimo, crnogorskih. Vukadinović kaže da bi se moglo reći da među zvaničnicima Kremlja, ali i u delu patriotskog bloka srpske kritičke javnosti, postoji "bojazan da bi Vučić mogao da, kao i Milo Đukanović", okrene kurs i pođe ka punopravnom članstvu u NATO: "Bojazan da bi mogla da se dogodi đukanovićizacija srpske politike. Mada i u Crnoj Gori postoji antinatovsko raspoloženje, ono je u Srbiji mnogo izraženije. Zato nije baš moguća potpuna analogija sa Milom Đukanovićem. Ali su neke sličnosti svakako prisutne."

U nekim evropskim krugovima, koji se ne slažu sa politikom zamrzavanja proširenja EU, međutim, postoji druga vrsta bojazni. Bez evropske perspektive, Balkanu preti povratak u nacionalizam i stare sukobe iz kojih još nije čestito ni izašao. Zato ne treba da čude reči ruskog premijera Dmitrija Medvedeva u Beogradu da državama regiona ne bi trebalo "nametati" izbor između Zapada i Istoka, već im prepustiti da biraju u skladu sa sopstvenim interesima. Među evropskim analitičarima balkanskih prilika shvaćene su kao ponuda: bliske veze sa Rusijom kao alternativa Evropskoj uniji.

Zdravko Ponoš je u pravu. Od politike "i Evropa i Kosovo" ostala je politika "ni Evropa ni Kosovo". ¶

ZORA DRČELIĆ

Unutrašnja bezbednost

Od 2012. do 2018. za MUP i BIA zajedno iz budžeta je izdvojeno više nego za Vojsku Srbije. Izjednačenje i blaga prednost Vojske ostvareni su samo 2019. Već naredne godine, MUP i BIA biće ponovo u vođstvu. Ovi podaci nisu povezani sa aktuelnom špijunskom aferom, ali pokazuju koliko je kod vlasti na ceni unutrašnja bezbednost.

Zašto Srbiji niko ne veruje

"Špijunska afera Vučiću može da ide naruku jer će da kaže Zapadu: 'Evo vidite, izbušiše me, Rusi me pritiskaju', on to ionako komunicira. On to komunicira non-stop i kaže: 'Opozicija je proruska, sindikati su proruski, stalno me pritiskaju, ukoliko vi hoćete da ja završim posao sa Kosovom, ja ću to uraditi nakon sledećih izbora. Ja moram da imam apsolutnu većinu.' A, u međuvremenu on razara sve institucije, zagrizao je u korupciju, to više ni Zapad ne može da trpi. Ljudi pričaju, kritikuju i ovde i napolju: 'Trgujete vladavinom prava i vašim principima na kojima se zasniva zapadni svet, zarad tamo nekog maglovitog dogovora sa Kosovom. Istorijskog' "

Kad usred afere "Krušik" i finala afere "doktorat Siniše Malog" izbije i jedna špijunska afera čiji su glavni akteri nekadašnji potpukovnici "bratskih" vojski "zbratimljenih" naroda i država Srbije i Rusije, domaća javnost ne zna šta će pre: da plače ili da se smeje. Posle objavljivanja snimka iz kojeg nije jasno zašto ruski službenik i obaveštajac daje penzionisanom srpskom potpukovniku flašu votke i neidentifikovanu sumu novca, posle početne zbunjenosti premijerke Ane Brnabić i vidljive panike u vlasti i posle sednice Saveta za nacionalnu bezbednost, niko nije ništa pametniji. Javnost još uvek ne zna šta se tačno desilo, a po običaju, emocije su preplavile samo predsednika Aleksandra Vučića – na sastanku sa ruskim ambasadorom u Srbiji Aleksandrom Bocan Harčenkom, po sopstvenom priznanju, više puta je plačnim glasom postavio samo jedno pitanje: "Zašto?" Ili nam je bar tako predsednik prikazao na konferenciji za medije upriličenoj nakon sednice.

O ovoj neobičnoj špijunskoj aferi sa primesama apsurda razgovaramo sa Predragom Petrovićem, izvršnim direktorom Beogradskog centra za bezbednosnu politiku.

"VREME": U diplomatiji postoje osobe zaposlene u ambasadama širom sveta za koje zemlje domaćini znaju da su obaveštajci iako one formalno imaju nekakvu drugu funkciju. Kako to funkcioniše? Da li se oni negde zvanično registruju ili to obe države prećutno znaju?

PREDRAG PETROVIĆ: Zavisi. Postoje oficiri za vezu koji su došli u državu domaćina da bi razmenjivali podatke sa svojom državom. To je zvanična saradnja i to je praćeno i formalizovano različitim memorandumima, a postoje i ljudi koji su u ambasadama na različitim funkcijama, recimo, zaduženi za kulturu, ali se zna, ili se saznalo, da se ne bave samo kulturom, već da je njihov portfolio znatno širi i da obuhvata i obaveštajne delatnosti. Naravno, postoje i oni koji rade potpuno u tajnosti i za njih se ne zna. Dok ih ne otkriju.

Dakle, bivši službenik ruske ambasade u Beogradu Georgij Kleban spada u tu grupu obaveštajaca koji su poznati našim službama?

Najverovatnije jeste s obzirom da dolazi iz ruske vojske. Većina onih koji odlaze u vojnu diplomatiju uglavnom su iz vojno-obaveštajnih službi. Vojna diplomatija i vojno-obaveštajne delatnosti su jako srodne i povezane. Sasvim je izvesno da je on bio obaveštajac.

Kako zemlja domaćin posmatra takve ljude za koje ima osnovane sumnje da se bave obaveštajnim radom?

Pa, posmatra ih (smeh). Prati njihove aktivnosti i rutinu. Oni često prikupljaju informacije od različitih aktera i to ni ne kriju. Na neki način stavljaju do znanja zemlji domaćinu šta oni zapravo rade. Sastanu se, na primer, sa vama kao novinarom, raspituju se o različitim temama koje su aktuelne, dakle, ni ne nastoje da rade pod nekim velikim okriljem tajnosti. Ukoliko se njihov rad potpuno izmesti u tajne tokove, to onda može da izazove veću pažnju domaćih službi bezbednosti. Ili ukoliko se isključivo radi tajno, domaća služba utvrđuje da je to u suprotnosti sa dogovorima i interesima te dve države, a tada je pred službom čitav dijapazon mera i aktivnosti koje mogu da preduzmu. Svi misle na hapšenje ili proterivanje, ali to su krajnje mere. Cilj svake obaveštajne službe je da sazna šta druga strana smera, ko su njeni saradnici i kakvu mrežu oni čine, a onda da utiče na tok aktivnosti strane službe. Da ih preokrene u drugom smeru ili, ukoliko je to moguće, da aktivnosti okrenu u sopstvenu korist, a krajnji uspeh službe je da zavrbuje tog stranog agenta da radi za domaću službu.

Recimo da je Kleban razgovarao sa mnom kao novinarem, bilo kada i bilo gde. Da li to automatski znači da bih ja postao interesantan za našu službu koja je Klebana držala na merama?

Definitivno odmah postajete interesantni i verovatno će vas staviti na mere. Sad je pitanje koliko su operativci profesionalni u našoj službi i da li imaju neku drugu agendu u odnosu na vas – znaju da ste novinar i da pratite određene teme, tako da vaš susret sa stranim obaveštajcem može da bude izgovor da prate vaše aktivnosti. Naša istraživanja su pokazala da se sudovi ne udubljuju u suštinu stvari, posebno kada se radi o nacionalnoj bezbednosti. Za razliku od procesuiranja krivičnih dela gde je potrebno da imate konkretne informacije i dokaze, nacionalna bezbednost je uvek popri-

Foto: Marija Janković

“Jedno je dodvoravanje po osnovu nacionalne bezbednosti gde se pokušava da se zaštiti država, a drugo je po osnovu zaštite režima. A to je, čini mi se, kod nas u poslednje vreme dosta prisutno”

lično fluidna i kod svih izaziva veliku pažnju. Svi se boje da ukoliko nešto ne odobre, to može da izazove ogromnu štetu. U takvim slučajevima sudije malo teže kažu ne kada treba izdati nalog za prismotru. Ukoliko vi niste ozbiljna pretnja ili niste nikakva pretnja nacionalnoj bezbednosti, onda je stavljanje vas na mere traćenje resursa službe. To može da bude izgovor da vas prate, a u stvari ih zanima šta vi radite i pišete, a može da bude i dodvoravanje šefu. To se zove “intelligence to please”, da vas operativci predstavljaju svom šefu kao neku veliku pretnju i da su na tragu nekakve velike zavere.

Pa, dobro, takvo dodvoravanje postoji u svakoj profesiji.

Postoji. Nije to specijalitet samo u Srbiji, dodvoravanje šefu, a zatim šefa političaru kako bi se napredovalo u službi. Jedno je dodvoravanje po osnovu nacionalne bezbednosti gde se pokušava da se zaštiti država, a drugo je po osnovu zaštite režima. A, to je, čini mi se, kod nas u poslednje vreme dosta prisutno.

Ukoliko je Georgij Klebanov vojni obaveštajac, a to je bila pretpostavka, da li to automatski znači da će se njegovim radom baviti Vojno-bezbednosna agencija (VBA) a ne Bezbednosno-informativna agencija (BIA)? Ili to nema veze?

Ima i nema, to je teško raščivijati. VBA bi trebalo da predupređuje pretnje po Ministarstvo odbrane i Vojsku Srbije i da obrađuje vojna lica i ona koja rade u ministarstvu. Ukoliko je taj ruski obaveštajac imao kontakte sa civilima, onda bi, u nekom idealnom scenariju, trebalo da VBA radi zajedno sa BIA. Dakle, pošto se Klebanov sastajao sa penzionisanim potpukovnikom Vojske Srbije Z. K., trebalo bi da ih je pratila i BIA zajedno sa VBA.

S obzirom da je snimak na kojem se vidi susret Klebanova i Z. K. koji razgovaraju, razmenjuju kese, a kasnije Z. K. broji novac, napravljen sa više kamera i timova za praćenje, nameće se zaključak da je čitavu operaciju napravila neka profesionalna služba.

Ili neki drugi profesionalci. Podsetiću vas da veliki broj obaveštajaca koji završe karijeru u državnim službama bezbednosti pređu da rade u privatne obaveštajne kompanije. Takvih kompanija ima veoma veliki broj i one se bave različitim poslovima. Između ostalog, one služe za izvrdavanje kontrole državnih službi bezbednosti – domaća služba angažuje privatnu firmu i tada je veoma teško pratiti liniju odgovornosti. To se zove autsorsing i to postoji svuda u svetu, pa i kod nas. Tako da su moguće obe varijante, ali pretpostavljam da je neko iz državne službe »

“Zna se da je Zapad nezadovoljan našim odnosom prema Rusiji i da našim službama ne veruju u velikoj meri. To se komunicira već nekoliko godina, ništa to novo nije. A to što naša vlast priča o ofanzivnom obaveštajnom delovanju protiv Srbije, to vam na neki način govori da je naša politika veoma loša. Vi kažete da ste neutralni. Ako ste neutralni, onda jedna, druga ili treća strana nemaju potrebu za ofanzivnim obaveštajnim delovanjem jer vam veruju. A nama niko ne veruje i to je veliki problem”

kontrolisao pripadnike privatne obaveštajne kompanije ukoliko su oni izveli ovu operaciju.

Ako je identitet srpskog penzionisanog potpukovnika zaštićen, da li to znači da je on bio mamac za ruskog obaveštajca, odnosno da je on radio za službu koja je snimila susret?

Moguće je da je bio mamac, a moguće je i da je naša služba bila zatečena, kao što je moguće da je sama naša služba plasirala snimak u javnost u cilju zataškavanja afere “Krušik”. U svakom slučaju, veoma je neobično da kad se izađe u javnost, ukoliko to domaća služba radi, da se ne obznane svi detalji. U Holandiji je pre godinu dana njihova vojna kontraobaveštajna služba uhvatila četvoricu pripadnika ruske obaveštajne službe GRU koji su pokušali da hakuju organizaciju za borbu protiv hemijskog naoružanja i vi ste imali sve detalje tog slučaja. Kad su ušli u zemlju, kuda su se kretali, gde su iznajmili automobile, koju su opremu koristili... Čak su kasnije objavili informacije kako su ih uhvatili jer je ruska služba bila ekstremno aljkava kad je pripremala svoje pripadnike – izdali su im lažne pasoše koji su zaredom imali serijske brojeve jedan za drugim. Sva četvorica su ušla u zemlju zajedno i kada su im kontrolisali pasoše, videli su četiri pasoša sa brojevima koji se razlikuju samo u poslednjoj cifri. Koja je verovatnoća da se tako nešto desi?

Ali ti Rusi nisu u Holandiji pokušavali da ostvare važan kontakt sa nekim...

Ali, da li su ovi kontakti u našoj zemlji važni? Da li je taj Z. K. važan kontakt?

A vi mislite da nije?

Ne znam.

Ako je primio novac, onda verovatno jeste.

Možda se čovek bavi konsaltingom. Danas vam je konsalting sasvim legalan biznis i svuda imate privatne konsultantske firme koje mogu, evo, recimo, i vas da angažuju da im kažete svoju procenu političke situacije u Srbiji. Da li je to nelegalno?

Zar nije krajnje neobično da svoje usluge naplatite na parkingu razmenjujući kesu za kesu?

Jeste, ali to onda nije stvar službe bezbednosti nego poreske policije.

Postoje spekulacije da je ovaj snimak pušten u javnost na inicijativu aktuelne vlasti u Srbiji. Ako je tako, kakve koristi od toga ima naša država?

To Vučiću može da ide naruku jer će da kaže Zapadu: “Evo, vidite, izbušiše me, Rusi me pritiskaju”, on to ionako komunicira. On tako komunicira non-stop i kaže: “Opozicija je proruska, sindikati su proruski, stalno me pritiskaju, ukoliko vi hoćete da ja završim posao sa Kosovom, ja ću to uraditi nakon sledećih izbora. Ja moram da imam apsolutnu većinu.” A u međuvremenu, on razara sve institucije, zagrizao je u korupciju, to više ni Zapad ne može da trpi. Ljudi pričaju, kritikuju i ovde i napolju: “Trgujete vladavinom prava i vašim principima na kojima se zasniva zapadni svet, zarad tamo nekog maglovitog dogovora sa Kosovom. Istorijskog.” Tako da ja vidim da ovo samo Vučiću odgovara, ne vidim da to može nešto da našteti odnosima između bilo kojih sila ovde. Ne može nikako.

Neki izvori kažu da je Srbija u ovom trenutku bukvalno premrežena raznim obaveštajcima. Da baš u ruskoj ambasadi ima mnogo službenika koji su nekakvi pomoćnici za ovo i ono, a da se, u stvari, bave obaveštajnim radom. I da ih ima mnogo više nego što ih ima u nekim drugim ambasadama velikih sila u Srbiji.

Ali to se zna već nekoliko godina. Zna se da je Zapad nezadovoljan našim odnosom prema Rusiji i da našim službama ne veruju u velikoj meri. To se komunicira već nekoliko godina, ništa to novo nije. A to što naša vlast priča o ofanzivno obaveštajnom delovanju protiv Srbije, to vam na neki način govori da je naša politika veoma loša. Vi kažete da ste neutralni. Ako ste neutralni, onda jedna, druga ili treća strana nemaju potrebu za ofanzivnim obaveštajnim delovanjem jer vam veruju. A nama niko ne veruje i to je veliki problem. Veliko je pitanje gde Srbija sebe vidi, odnosno da li uopšte sebe vidi negde. Kad je načelnik Uprave za analitiku BIA Relja Željski gostovao na TV Prva, rekao je da mnogi sarađuju sa stranim službama zbog novca, mnogi zbog ideologije i ljubavi prema Rusiji i misle da na taj način pomažu Srbiji jer vide da je strateški interes Srbije u savezu sa Rusijom, a da drugi rade iz razloga što vide da je strateški interes naše zemlje u Evropskoj uniji. I posle zaključi da obe strane greše. Pa, čekajte, strateško opredeljenje Srbije jeste EU. Meni je to zvono za alarm. Ko ovde tumači nacionalne interese? Meni je problematično da to radi načelnik analitike BIA. Pa, zašto mi otvaramo poglavlja za pristup EU? Znači, ukoliko se ja zalažem da se zakonodavstvo Srbije uskladi sa zakonodavstvom EU, ja onda radim protiv interesa Srbije zato što je to BIA rekla? To je katastrofa. ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

TEOFIL PANČIĆ

Grešni Totenhem i aporije levice

Za koga srce bije ostacima deklasiranog urbanog proletarijata? Uglavnom za orbane, kačinjske, trampove, džonsone, salvinije, le penove... Naposletku: vučiće...

Ako poželiš da u Srbiji osnuješ levičarsku stranku, sve što treba da uradiš je da nekom suptilnom hipnotičkom metodom nagovoriš urednike *Vremena* – tako da ostanu u uverenju da oni zapravo nagovaraju tebe – da te intervjuišu i da te ture na naslovnu stranu, i to uz neku *parolu što strašno zvuči*. I onda je tvojih petnaest minuta slave zagarantovano, sve uz prigodne polemike (u minijaturnom ali kreštavo glasnom mehuru ideološki istomišljeničkih, ali interesno-praktično suprotstavljenih pregalaca društvenih mreža) koje ti samo podižu cenu – bar dok je pijaca otvorena. Nije li tako onomad bilo i s Borkom Stefanovićem? Sećate ga se, to je onaj levičar što je danas devojka za sve kod Đilasa, ili kod Jeremića, ko bi to razlikovao. Tako da je nova nada i superstar stranački traljavo organizovane i jedva postojeće levice Jovo Bakić, čovek koji je u javnosti uvek za dva-tri nivoa uznemireniji nego što to banalna politička prisebnost zahteva, ali tako vam je to sa savremenim levičarima: njihovo pogonsko gorivo su emocije, i to toliko pregrejane da već počinju da se osećaju na prepečenost.

Šalu na stranu, šta god ko mislio o (ne)ozbiljnosti Bakićevih kratkofitiljnih angažmana, ovaj je povod još jednom izneo na svetlost dana ono što mnogi tumače kao bolnu i štetnu odsutnost istinski levih stranaka, projekata i ideja u srpskom društvu, a naročito na tzv. političkoj sceni. Relativno se mnogo o tome govorilo i pisalo ovih dana, a najozbiljnije je postavio stvari Srđan Milošević na Peščaniku. Jedna od tačaka u kojima je autor savršeno u pravu jeste i da je isuviše lako (pa otuda i pomalo jeftino) sprdati se sa stanjem levice u Srbiji (i okolini), mada treba uzeti u obzir i da neki od najviđenijih majke-mi-levičara takvom stanju doprinose mnogo više od svojih nabeđenih ili stvarnih kritičara ili, daleko bilo, ideoloških protivnika.

Kako god: ako je levica praktično odsutna iz političkog i javnog prostora Srbije, pravo pitanje glasi: kako i zašto je do toga došlo i kako bi se to moglo promeniti? Odavno smo, toliko da se to s vremenom od lucidnog i tačnog uvida počelo neosetno pretvarati u mentalnu lenjost, ovu lokalnu anomaliju zasnovali na činjenici da je Srbiju kroz agoniju mračnih i sramnih devedesetih provela nominalna levica, dok su desničari (radikali i drugi "četnici") tu bili samo groteskni, nevažni, neretko prehisterični statisti, u boljem slučaju ađutanti. Ovo je za posledicu imalo posvemašnju konfuziju pojmova i vrednosti: ako su SPS, JUL i razne sporedne zločinačke organizacije koje su ispuzale ispod kamena podignutog početkom devedesetih nešto "levo", onda svaki razuman i pristojan čovek instinktivno bira nešto "desno", pa šta košta. Ali ovi, razume se, "nisu prava levica"? Okej, slažem se, ali nije poenta u tome da ubedite mene, ja sam i pre toga bio ubeđen...

Da stvar bude gora, problem s levicom, i to suštinski, identitetski, u međuvremenu je globalno eskalirao, tako da odavno nije samo naša lokalna folklorna osobenost. Pogledajte naše okruženje, bliže i šire: za koga danas glasaju *prezreni na svetu*? Za koga srce bije ostacima deklasiranog urbanog proletarijata? Uglavnom za orbane, kačinjske, trampove, džonsone, salvinije, le penove... Naposletku: vučiće... Većina tih proračunatih uništitelja svega što je valjalo u tzv. liberalnoj demokratiji predstavljaju se kao autsajderi, ljudi iz kontre establišmentu, iako je srž njihove politike ultrakonzervativna na stotine zamislivih načina. Na ovo *levi analitički sentiment* obično reaguje kičastim iskazom vrišteće patronizacije: ah, siroti ljudi, oni su dezorijentisani jer su ostavljeni na cedilu od stare levice, pa glasaju za tobože antisistemsku desnicu jer im se politički centar gadi... Lepo i dirljivo, megjutoa, samo dok apstrahujemo ogroman značaj koji u političkim opredeljenjima ima set kulturno-identitetskih vrednosti do kojih pojedinac drži. A kakve su one do kojih primetna i osetna većina drži, ne samo u ovim krajevima, i kroz sve vertikale i horizontale društva, od obrazovnih do klasno-materijalnih? Takve da se od njih tipičnom "savremenom levičaru" zamanta u glavi i krene mu na povraćanje...

Kako, dakle, ovaj jaz izgleda u neposrednoj praksi, a na ovom tlu? Ozbiljna i odgovorna levica duboko je antinacionalistička – sa svim ponekad radikalnim konsekvencama tog stava, tipa "oni bi priznali Kosovo" ili "oni kažu da su Srbi izvršili genocid" – ali sve stranke koje su zastupale takvu politiku neslavno su propadale na izborima, a ono malo popularnosti i glasova što su sticale uglavnom je bilo kod intelektualnijeg dela srednje klase; isto tako, ta bi levica, kažu, trebalo da je dosledno antikapitalistička, međutim, antikapitalizam je ovde sasvim marginalna i krajnje neatraktivna doktrina, i to možda čak pogotovo kod navodno prirodnih abonenata levice: što se njih tiče, kapitalizam je OK ako ja imam puno para, a nije ako ih nemam, ali ni tada ne nameravam da se zamajavam s proleterskom revolucijom, nego se nadam zgoditku u kladionici, ako Totenhem opet ne zajebe. A ako levica, smorena impresivnim izostankom ne samo podrške nego čak i elementarne radoznalosti za svoj program, odustane od prevratničkih ciljeva, onda je stigne optužba da više nije levica, i eto nas u začaranom krugu. A ovo je tek početak nedoumica. Nastaviće se, kad-tad. ¶

Dugo putovanje ka plagijatu

Ovdašnja vlast je proglasila i Beogradski univerzitet političkim neprijateljem. Ponavljanje da je rešenje Odbora za profesionalnu etiku Univerziteta u Beogradu politička odluka – jer nije u saglasju sa željama onih koji imaju skoro svu moći u državi – zvuči, u najmanju ruku, apsurdno. Ali, uz svesnost da je autonomija Univerziteta odbranjena, da li možemo da govorimo o razrešenju ako ni mentor ni članovi komisije ne budu snosili nikakvu odgovornost, a ministar finansija ostane tamo gde je i bio, sa još jednom aferom iza sebe, nimalo poljuljan činjenicom da je plagirao svoj rad, da je godinama tvrdio da nije, i da se i dalje ponaša kao da je u celoj priči on žrtva

POBEDA AKADEMSKE ZAJEDNICE: Siniša Mali, rektorka Ivanka Popović i učesnici protesta "Crveni karton..."

Foto: Sava Radovanović /Tanjug

Petogodišnja epopeja utvrđivanja da li je ili nije doktorat Siniše Malog plagijat konačno se završila. Uz olakšanje i teskobu. Univerzitet u Beogradu uspeo je da sačuva svoju autonomiju, da pokaže da odbrana akademske čestitosti nije samo puka fraza i da ne može baš sve i baš uvek biti u službi, retko čime ograničene, političke moći. S druge strane, kroz izjave članova vladajuće stranke, a među njima, što je i važnije, članova Vlade Srbije, kao i predsednika, videlo se na jedan ogoljen način šta oni koji vode ovu državu misle o obrazovanju i univerzitetu, o odgovornosti i etici, o lakoći brisanja i stvaranja sopstvene prošlosti.

Daleko od toga da je ministar Siniša Mali, učesnik mnogobrojnih nerazrešenih afera, usamljen slučaj u svetu u kojem političari navikli da im se, kolokvijalnim rečnikom kazano, sve može, u bahatoj zloupotrebi moći traže prečicu do dobijanja akademske titule. Što je opet svojevrstan pokušaj poniženja naučnih institucija, kao i svih onih koji tamo rade i studiraju. A onda ti političari bivaju uhvaćeni u ovoj intelektualnoj krađi. Neki se određeno vreme batrgaju, pravdaju da nisu znali, da su imali previše obaveza, šefovi njihovih stranaka ili vlada ih nespretno brane, ali vrlo često se to završi ostavkom onog koji je navodio tuđe kao da je njegovo. Dve nedelje ili dva meseca kasnije, ti ljudi dobrim delom budu skrajnuti iz političkog života i sa visokih funkcija.

Međutim, teško da postoji ovako usaglašen ministarski hor, predvođen najmoćnijim čovekom u državi, koji ne vidi nikakav problem u plagiranju i uporno napada Univerzitet, izgleda ni na tren ne pomislivši na društvo u kojem i oni žive. Jer autonomija Univerziteta je, treba to ponavljati, javno dobro.

Insistiranjem na tome da Univerzitet bude ponižen i da pristane na prepisivačku krađu pokazuje, kako u razgovoru za "Vreme" ističe profesor Rudarsko-geološkog fakulteta i dopisni član SANU Vladica Cvetković, ujedno i predsednik Akademijskog odbora SANU za visoko obrazovanje, da vlast uopšte ne razmišlja o budućnosti ovog društva i o dugoročnim posledicama svog delovanja. "Zalaganje za Univerzitet koji nema integritet je dokaz i nedostatka patriotizma. Drugim rečima, mirenje političara sa odlukom Univerziteta i poštovanje njegove autonomije bio bi patriotski čin", smatra sagovornik "Vremena".

Kada rektorka, nakon svih pritisaka koje doživljava, izađe i sasvim mirno pročita rešenje Odbora za profesionalnu etiku, deluje da je jednoj instituci-

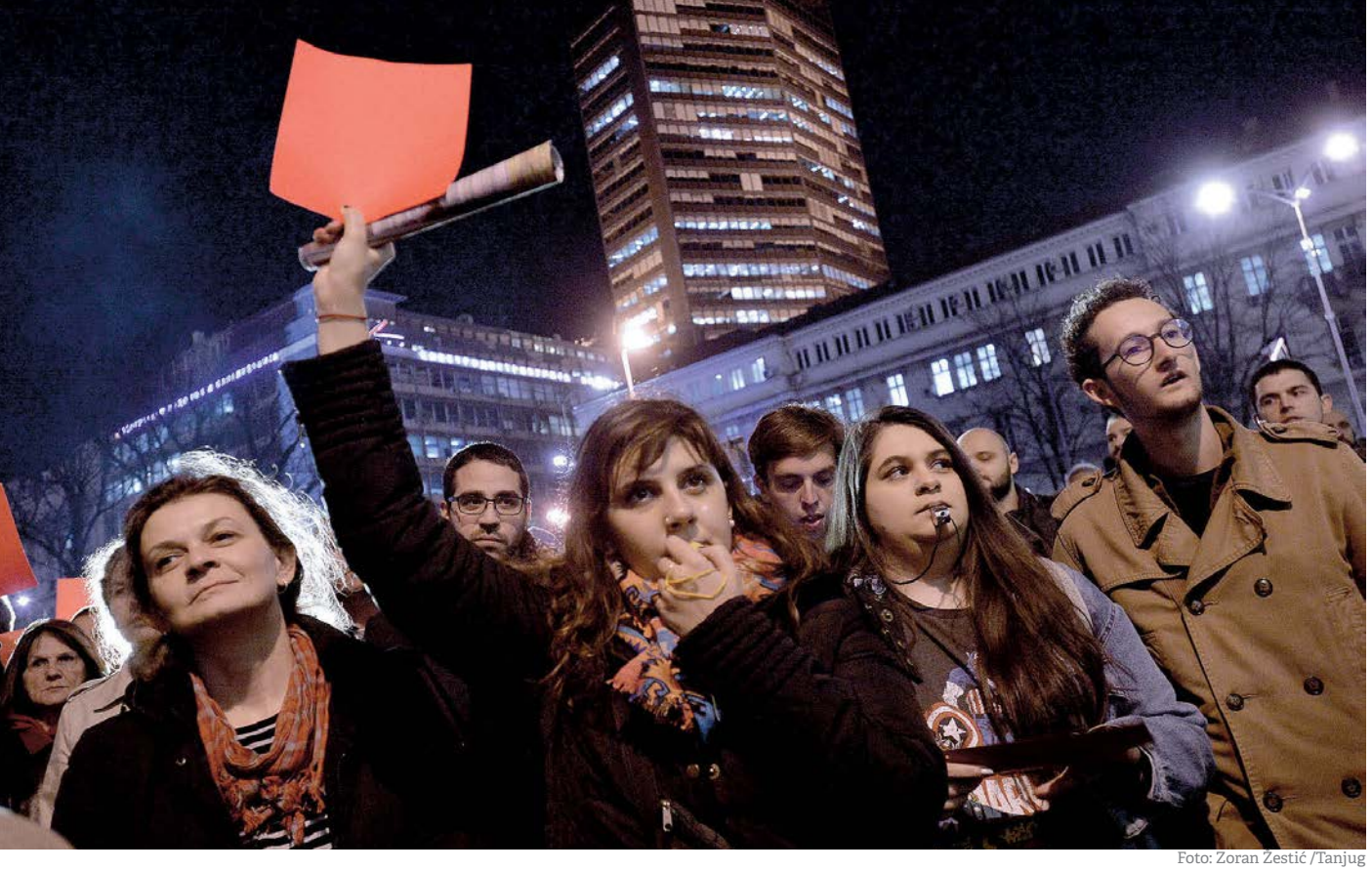

Foto: Zoran Žestić /Tanjug

Foto: Marija Janković

ji, a i društvu čiji je deo, pomalo vraćeno dostojanstvo.

Profesor Raša Karapandža, koji je bio ključni akter kada je reč o analizi rada odnosno plagijata Siniše Malog, napisao je da je ceo proces utvrđivanja plagijata suštinski unapredio Univerzitet, kao i da su akademski standardi i autonomija BU odneli pobedu nad političkim uticajem, ali i zaključio: "Ako kao društvo nismo u stanju da postignemo konsenzus oko odgovora na etički nedvosmisleno pitanje da li je kopiranje teksta bez citiranja plagijat i da li je takav vid ponašanja društveno prihvatljiv, kako možemo očekivati slaganje društva o bilo kojoj temi, a pogotovo o onim osetljivim koje zavise od nečijih ličnih opredeljenja ili vrednosnog sistema pojedinca."

Šta su u nekoliko dana građani Srbije mogli da saznaju o vlasti? Šta je sve u tim postavkama sporno i opasno? Kakav može da bude epilog priče o doktoratu aktuelnog ministra finansija? Da li uopšte možemo i da govorimo o razrešenju ako ni mentor ni članovi komisije ne budu snosili nikakvu odgovornost, a ministar Siniša Mali ostane tamo gde je i bio, sa još jednom aferom iza sebe, nimalo poljuljan činjenicom da je plagirao svoj rad, da je godinama tvrdio da nije, i da se i dalje ponaša kao da je u celoj priči on žrtva?

CEPAJ SEBE NEKADAŠNJEG

Skoro niko u vladajućoj strukturi nije otvoreno kazao da rad nije plagijat, ističe profesor Fakulteta političkih nauka Đorđe Pavićević.

Ipak, odbrana je išla u dva pravca – da je rešenje Odbora BU politička odluka (šta su ponavljali Vučić, Maja Gojković, Ana Brnabić, ali i skoro svako iz Vlade ili SNS-a ko je o tome išta kazao), a zatim da je ministar Mali toliko veliki čovek i ministar da je to po sebi dovoljno, odnosno da je to što je plagirao doktorat isključivo njegova lična stvar (ministarka Zorana Mihajlović), da su osmesi srećne beogradske dece i radnika fabrika dovoljan doktorat (iz pera Miroslava Čučkovića, predsednika opštine Obrenovac) ili da je greška Malog što nije predstavio "sve ono dobro iz doktorata" (ministar prosvete Šarčević)...

Predsednik Aleksandar Vučić je kazao: "Žao mi je Siniše, vidim da ga je to mnogo pogodilo, šta ću mu ja, ja sam mu davno savetovao da to pocepa i da ode da pred svima polaže ponovo, da napiše novi rad, da pozove ljude da vide da čuju." Samo što to baš nije tako. Naime, ne može se ono što je bilo, ono što je rečeno i napisano, nečija prošlost i ono što je u toj prošlosti taj neko radio, samo "pocepati" i krenuti iz početka, kao da ničeg nije ni bilo. Doktorat, plagijat, već je bio sastavljen, predat i odbranjen. Ministar finansija je izvršio intelektualnu krađu, zatim je godinama tvrdio da to nije učinio (tvrdi i dalje), što implicira određene posledice. Ta akademska nečestitost nekoga na visokoj državnoj funkciji ne može biti samo poništena time što će on odlučiti da želi nov početak. Između ovog saveta upućenog ministru i ponašanja predsednika u političkom životu može se pronaći jasna paralela koja glasi: prošlost možemo lako da menjamo samo ako imamo dovoljno moći.

Druga teza o pisanju doktorata pred očima javnosti zvuči poprilično populistički ili makar vrlo neupućeno. Zanimljivo je da je pre desetak dana, u emisiju na Studiju B (što je preneo "Informer"), ministar Siniša Mali izjavio kako bi "najradije pocepao taj svoj doktorat, a onda pozvao te iste ljude koji ga osporavaju i rekao im 'hajde da napišemo novi doktorat'". Na sam dan kada je obelodanjeno rešenje »

Odbora, poručio je da je narod najbolji sudija, a ne političke komisije. Ne postoji mesto u kojem odluke o nečijem akademskom radu i ispunjavanju akademskih standarda donosi narod, gde se doktorat piše i polaže "pred svima". To zasigurno ne bi bio baš zanimljiv rijaliti program. Uzgred, ni rešenje premijerke Ane Brnabić nije izvodljivo. Profesor Đorđe Pavićević objašnjava da odbranjen doktorat ne može da se povuče, odnosno da sama procedura utvrđivanja plagijata, kada je pokrenuta, mora da se dovede do kraja.

Ministar prosvete, kao čovek koji bi najpre morao da se bori za autonomiju Univerziteta, je, osim suštinskog nerazumevanja naučnog rada (predstaviti dobre delove, kao kompenzacija za prepisane), kazao da je ceo slučaj politizovan, da je on kao resorni ministar veoma srećan izdvajanjima za prosvetu, uz dodatak da se otvorila Pandorina kutija i da će sada da ispliva gomila slučajeva. I konačno, da radovi onih koji su upućivali na slučaj Siniše Malog "ne odgovaraju doktoratu". Resorni ministar bi, iako svakako pogođen što mu je kolega u problemu, trebalo da makar bude zadovoljan što će se stanje raščistiti, a ne da skoro pa jadikuje nad tim. Mnogi se slažu da je zaista sve ovo vrh ledenog brega. U utorak, dok završavamo ovaj tekst, na N1 upravo počinje film *Mega diplomac* o studiranju Nebojše Stefanovića. Konačno, Šarčević je kazao da je jedna stvar šta Siniša Mali radi kao ministar, a druga šta radi kao građanin, u šta spada njegovo stručno usavršavanje. Svakako da ministru ne treba doktorat da bi obavljao svoj posao, ali intelektualna krađa nije njegova privatna stvar.

I Aleksandar Vučić je izjavio da je odluka o plagijatu "duboko politička", ali da on nije stručan da daje ocene o tome da li je reč o plagijatu ili ne. U prvi mah, saopštio je da Siniša Mali neće snositi političke posledice zbog svega što se dogodilo, dan kasnije da će neke političke posledice snositi zbog loše političke procene. U nekom trenutku je čak uporedio Sinišu Malog sa Danilom Kišem, što najpre govori o "kreativnosti" predsednika i njegovoj mogućnosti da poveže one koji nigde ne bi mogli da stoje zajedno, osim u njegovoj rečenici. Profesor Đorđe Pavićević kaže za "Vreme" da ga ta paralela po (odsustvu) smislenosti podseća na onu priču o broju poginulih perača prozora u Americi. Deluje, objašnjava profesor Pavićević, kao da je neko predsedniku došapnuo da postoji neka veza između Kiša i plagijata, ali da mu osim ključnih reči, nisu ništa ispričali o kontekstu.

"U slučaju doktorata Siniše Malog, ja nisam priželjkivao pobedu nad vlašću – jer pobeda nad vlašću u kojoj on ostaje ministar teško da se može tako i nazvati – već pobedu nas nad samima sobom. I zato u akademskoj zajednici postoji izvesna euforija. Nismo pristali da sami sebe ponizimo" – Vladica Cvetković

Ovdašnja vlast je proglasila i Beogradski univerzitet političkim neprijateljem. Ponavljanje da je reč o političkoj odluci – jer ona nije u saglasju sa željama onih koji imaju skoro svu moć u državi – zvuči, u najmanju ruku, apsurdno.

NEPRISTAJANJE NA PONIŽENJE

Rektorka Ivanka Popović je jasno kazala da će Siniši Malom biti poništen doktorat. Koliko traje cela procedura i može li priča da krene u drugom pravcu?

Profesor Vladica Cvetković objašnjava da bi najpovoljniji scenario bio da Senat brzo donese odluku i da niko od dekana ne pokuša nešto da promeni. (Za početak, poznato je da je dekan FON-a bio veoma prilježan kada je reč o tome da se ne dođe do odluke da je rad Siniše Malog plagijat.) "Ja sam bio u Senatu i nemam nikakve iluzije da tamo ima dovoljno onih koji bi bili u stanju da to urade, da pokušaju da naprave neki proceduralni prostor da se sve završi sa javnom osudom." Ipak, posle svega, teško da će ići tako daleko jer bi to izazvalo verovatno ozbiljnije proteste u akademskoj zajednici, ali i u delu društva.

"Verujem i da je sada Univerzitet dobio hrabrost", kaže Cvetković. Oba sagovornika "Vremena" ističu da je atmosfera u akademskoj zajednici bolja, da je ova odluka doživljena kao izraz akademske slobode, kao i da su ljudi spremniji da se aktiviraju.

Jedna od mogućnosti za usporavanje je da i Siniša Mali pokrene upravni postupak, gde bi se on žalio da li je, na primer, etička komisija bila dužna da pročita njegovu žalbu pa da pokaže da je ta žalba pročitana, ali to opet ne bi imalo veze sa akademskim aspektom priče.

Za profesora FPN-a Đorđa Pavićevića pravi epilog bi bio da Siniša Mali više ne bude ministar, odnosno da se povuče sa političke scene. Kaže da je verovatno da se to neće sada dogoditi, već možda kao što je to bio u slučaj u Hrvatskoj sa tamošnjim ministrom kojeg je Plenković branio, ali je već u sledećem sazivu povučen. Otuda postoji mogućnost da se na taj način i ovde rasplete situacija, kako se ne bi stvorio utisak da se režim povlači, da je ranjiv. Profesor Pavićević vidi važnost ove odluke i u povratku akademskih standarda koji se sve više narušavaju i čije kršenje je ozbiljno uzelo maha.

"Oni ne kontrolišu autonomiju Univerziteta. To mogu samo ukoliko im mi to dopustimo. A mi smo im to do sada dopuštali. Kada jedan dekan kaže da je najmoćniji čovek u zemlji najbolji student njegovog fakulteta, to nije ulizištvo već ozbiljno ugrožavanje autonomije, stavljanje autonomije na sto uz poruku – možeš sa njom da radiš šta hoćeš. I zato, u slučaju doktorata Siniše Malog ja nisam priželjkivao pobedu nad vlašću – jer pobeda nad vlašću u kojoj on ostaje ministar teško da se može tako i nazvati – već pobedu nas nad samima sobom. I zato u akademskoj zajednici postoji izvesna euforija. Nismo pristali da sami sebe ponizimo", zaključuje Vladica Cvetković. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

DRŽAVA I SOLIDARNOST

POGLED UPRT U EVROPSKO PRAVO

ZUJMARANJE

POLITIČKA EMISIJA U PRODUKCIJI NEDELJNIKA VREME

SPECIJAL

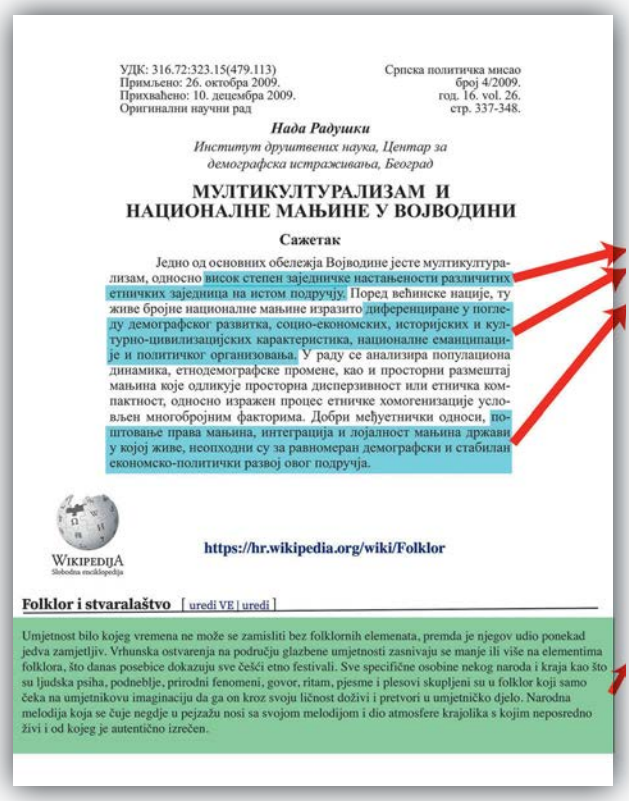
OD ČETVRTKA U 18H

voditelj: JOVANA GLIGORIJEVIĆ

na **www.vreme.com**,
na YouTube kanalu Vremena
kao i na **TV Šabac, TV Sandžak, T1 Zaječar,**
Telemark Čačak, TV Valjevo Plus,
KATV Kraljevo, TV Forum Prijepolje
te na portalima **Južne vesti** i **Užička nedelja**

Anatomija jedne disert

Direktorka Službenog glasnika, prepisala je bez navođenja izvora barem petnaest odsto doktorske teze na Filološkom fakultetu, pokazalo je naše istraživanje. Išlo se od kopiranja sa neproverenih foruma i Vikipedije, pa sve do publikacija Matice srpske i knjige Boška Obradovića u izdanju Dveri. Takvom je tezom Jelena Trivan završila akademski sprint: za samo tri godine kroz master i doktorske studije, uvek uz najviše ocene

УДК: 316.72:323.15(479.113)
Примљено: 26. октобра 2009.
Прихваћено: 10. децембра 2009.
Оригинални научни рад

Српска политичка мисао
број 4/2009.
год. 16. vol. 26.
стр. 337-348.

Нада Радушки

Институт друштвених наука, Центар за демографска истраживања, Београд

МУЛТИКУЛТУРАЛИЗАМ И НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ У ВОЈВОДИНИ

Сажетак

Једно од основних обележја Војводине јесте мултикултурализам, односно висок степен заједничке настањености различитих етничких заједница на истом подручју. Поред већинске нације, ту живе бројне националне мањине изразито диференциране у погледу демографског развитка, социо-економских, историјских и културно-цивилизацијских карактеристика, националне емансипације и политичког организовања. У раду се анализира популациона динамика, етнодемографске промене, као и просторни размештај мањина које одликује просторна дисперзивност или етничка компактност, односно изражен процес етничке хомогенизације условљен многобројним факторима. Добри међуетнички односи, поштовање права мањина, интеграција и лојалност мањина држави у којој живе, неопходни су за равномеран демографски и стабилан економско-политички развој овог подручја.

https://hr.wikipedia.org/wiki/Folklor

Folklor i stvaralaštvo [uredi VE | uredi]

Umjetnost bilo kojeg vremena ne može se zamisliti bez folklornih elemenata, premda je njegov udio ponekad jedva zamjetljiv. Vrhunska ostvarenja na području glazbene umjetnosti zasnivaju se manje ili više na elementima folklora, što danas posebice dokazuju sve češći etno festivali. Sve specifične osobine nekog naroda i kraja kao što su ljudska psiha, podneblje, prirodni fenomeni, govor, ritam, pjesme i plesovi skupljeni su u folklor koji samo čeka na umjetnikovu imaginaciju da ga on kroz svoju ličnost doživi i pretvori u umjetničko djelo. Narodna melodija koja se čuje negdje u pejzažu nosi sa svojom melodijom i dio atmosfere krajolika s kojim neposredno živi i od kojeg je autentično izrečen.

Doktorska teza Jelene Trivan strana 117.

- Наставничка улога у ужем смислу – наставник као предавач:

Активности наставника у току извођења наставе:

А) Преноси информације, излаже градиво, презентира садржај:

1. користи сликовни, симболички и манипулативни материјал и наводи ученике да се служе овим материјалима;
2. формулише проблем, дефинише, описује, појашњава, демонстрира, уопштава, интерпретира, класификује, врши поређење, закључивање, повезивање итд.;
3. понавља, сумира, истиче оно што је важно (вербално или писање на табли).

4.2.1 ***Улога библиотеке у промовисању српског културног наслеђа***

Висок степен заједничке настањености различитих етничких заједница на истом подручју, диференцирано у погледу демографског развитка, социо-економских, историјских и културно-цивилизацијских карактеристика, националне емансипације и политичког организовања, захтева поштовање права мањина, интеграцију и лојалност мањина држави у којој живе, како би се постигао равномеран демографски и стабилан економско-политички развој овог подручја.

Неговање мултикултурализма подразумева толеранцију према различитостима, те се организују мултиетнички фестивали, у којима учесници виде велику могућност за етничку промоцију. На тај начин заправо долази до конзервирања различитости, а то у себи увек садржи и опасност од подвојености. Један од основних приговора мултикултурној политици и јесте да у себи садржи клицу раздора. Зато је све чешће у употреби термин интеркултурализам, којим се наглашава и прожимање различитих култура. Међуетничке манифестације уопште, посвећују зато више простора и том аспекту мултикултурализма, односно интеркултурализма, када је тај упут већ отворен неговањем регионалног идентитета.

Културни идентитет народа чине сви изрази његовог националног духа, у које спадају: вера, језик, обичаји, ношња, књижевност, уметност, архитектура, друштвено уређење... Сваки народ има своје особености по којима се разликује од других и које га чине оригиналним. Слепо копирање и претапање у туђе културне обрасце води губитку идентитета једног народа и због тога је стална брига о очувању свих елемената националне културе један од основних задатака сваке озбиљне националне елите.

У том погледу музичка традиција представља једну од најважнијих компоненти тог духовног лика једног народа. Поред песме, и игра представља изузетно значајну националну карактеристику сваког народа. У њој се крије она матерња мелодија, по којој је један народ препознатљив. Националне песме и игре посебно су везане за општенародна и породична слављa, дакле, веселе и лепе тренутке, чиме на најбољи начин осликавају живот и душу једног народа.

Уметност било којег времена не може се замислити без фолклорних елемената, премда је његов део понекад једва приметан. Врхунска остварења на подручју музичке уметности заснивају се мање или више на елементима фолклора, што данас посебно доказују све чешћи етно фестивали. Све специфичне особине неког народа и краја као што су људска психа, подневље, природни феномени, говор, ритам, песме и плесови скупљени су у фолклор који само чека на уметникову имагинацију да га он, кроз своју личност, доживи и претвори у уметничко дело. Народна мелодија, која се чује негде у пејзажу, носи са својом мелодијом и део атмосфере краја с којим непосредно живи и од којег је аутентично изречен.

117

http://www.riznicasrpska.net/muzika/in

Srpsko kolo — Hajd' povedi veselo, naše kolo šareno

« poslato: Februar 08, 2011, 02:45:43 pm »

SRPSKO

Kulturni identitet jednog naroda čine svi izra
vera, jezik, običaji, nošnja, književnost, umetn
narod ima svoje osobenosti po kojima se razl
kopiranje i pretapanje u tuđe kulturne obras
toga je stalna briga o čuvanju svih elemenata
svake ozbiljne nacionalne elite.

U tom pogledu muzička tradicija predstavlja
lika jednog naroda. Pored Pesme, i Igra preds
ku svakog naroda. U njima se krije ona mater
jiv među drugima. Nacionalne pesme i igre p
slavlja, dakle, vesele i lepe trenutke, čime na
naroda.

....

....

Boško Obradović, SRPSKI ZAVET, SRPSKO NA
Srpski sabor Dveri, Beograd, 2010.

Tekst je preuzet iz knjige "Srpski zavet" s odo
Fotografija preuzeta sa interneta: autor Aleks
Olivere Katarine, 19.06.2008)

Prođ' selo – razbi' čelo;
Prođ' drugo – razbi' uvo;
Prođ' treće – razbi pleće,
U četvrtom kolo igra.

To je jedna od narodnih pesama koje u doktorskoj tezi analizira Jelena Trivan, nekadašnja visoka funkcionerka Demokratske stranke i današnja direktorka Službenog glasnika. "U pesmama za igre ima pomena da se igranje izvodi, prvo, u samome selu, što potpuno odgovara tradicionalnom običaju igranja na seoskoj raskrsnici, ili 'sredselo'", piše Jelena Trivan u tezi "Biblioteke i multikulturalnost", koju je odbranila krajem 2013. na Filološkom fakultetu u Beogradu.

Problem sa tim izletom u orske pesme je što čitavi stihovi i "analize" stoje na Vikipediji u članku "Narodna igra u narodnim orskim pesmama" još od januara 2005. godine.

U tezi doktorke Trivan nalazi se kompletan članak sa Vikipedije – na cele tri stranice rada, od reči do reči, bez ijednog citata. U obiman spisak literature koju je navodno koristila, Jelena Trivan je uvrstila i dela "Narodne igre", "Srpske narodne melodije" i "Pesme i običaji ukupnog naroda srbskog" – jedine tri knjige koje se i na članku Vikipedije navode kao izvori – ali se iz njene teze ne vidi da je te knjige zaista čitala.

Prema našem istraživanju, Jelena Trivan je bez navođenja izvora prepisala barem petnaest odsto svoje teze, i to računajući samo literaturu dostupnu na srpskom jeziku. Išlo se od kopiranja sa neproverenih foruma i iz nepotpisanih seminarskih radova dostupnih na internetu, sve do publikacija Matice srpske i knjige Boška Obradovića u izdanju Dveri. Takvom je tezom Jelena Trivan završila akademski sprint koji je skoro bez premca u Srbiji: za tri godine kroz master i doktorske studije, isključivo uz najviše ocene. Ne bilo gde, nego na Beogradskom univerzitetu – uvek uz pratnju svoje mentorke, bivše dekanke Filološkog fakulteta Aleksandre Vraneš.

VIŠE OD GREŠAKA

Ekspresni put do titule velike poznavateljke bibliotekarstva počeo je u vreme dok je Jelena Trivan bila potpredsednica tada vladajuće Demokratske stranke, a završen je kada je već "tukao" glas da je bliska režimu Aleksandra Vučića. Jedva godinu dana kasnije postala je direktorka i glavna urednica Službenog glasnika, državne izdavačke kuće (vidi okvir: Prijatelji je zovu "ratrak").

tacije

DISERTACIJA, IZVORI I DOKTORKA: Prepisani delovi teze iz drugih izvora (bez navođenja) i Jelena Trivan

Foto: Andrija Vukelić / Tanjug

dex.php?topic=265.msg1142#msg1142

O KOLO

zi njegovog nacionalnog duha, u koje spadaju:
ost, arhitektura, društveno uređenje... Svaki
ikuje od drugih i koje ga čine orginalnim. Slepo
e vodi gubitku identiteta jednog naroda i zbog
nacionalne kulture jedan od osnovnih zadataka

jednu od najvažnijih komponenti tog kulturnog
tavlja izuzetno značajnu nacionalnu karakteristi-
nja melodija po kojoj je jedan narod prepoznatl-
osebno su vezane za svenarodna i porodična
ajbolji način oslikavaju život i dušu jednog

CIONALNO PITANJE DANAS

brenjem autora, književnika, Boška Obradovića.
andar Zec (nacionalni ansambl "Kolo" @ koncert

"Ne interesuje me partijsko angažovanje, u životu sam se odlučila da radim za državu i za svoje dete. Te sam dečje bolesti prebolela", rekla je u intervjuu za "Kurir" početkom ove godine. "Danas više niko ne želi da sasluša ikakve činjenice i da se suoči sa svojim greškama, već želi da ponizi sagovornika prosto jer argumenti zahtevaju nekakvo znanje, a ne samo pogani jezik."

Činjenice kažu da se u doktorskoj tezi Jelene Trivan nalazi više od pukih grešaka.

Kada se u *Turnitin*, vodeći softver za prepoznavanje plagijata, ubaci njena teza, program brzo farba redove drečavim bojama. To znači da se isti redovi pojavljuju na drugim mestima – portalima, datotekama, digitalizovanim knjigama... Prema softveru, u radu "Biblioteke i multikulturalnost" postoji čak 29 odsto teksta koji se nalazi u drugim izvorima na srpskom jeziku.

Turnitin nije u stanju da prepozna delove koji su eventualno prevedeni sa drugih jezika. Među čak 369 knjiga, eseja ili zbornika koje je Jelena Trivan uvrstila u spisak literature, nalazi se više od stotinu izvora na stranim jezicima: engleskom, italijanskom, rumunskom, francuskom, albanskom...

Teza – bez uvoda i spiska literature – ima jedva 150 stranica. Od 29 odsto teksta koji se preklapa sa izvorima na srpskom jeziku tek manji deo otpada na uredno citirane delove. Veći deo sadrži citave pasuse i stranice za koje doduše postoje izvor ili fusnota, ali su prepisani direktno bez znakova navoda. »

Prijatelji je zovu "ratrak"

Jelena Trivan, rođena 1973. u Kosovskoj Mitrovici, pravo sa fakulteta obrela se u političkim vodama. Prvu etapu školovanja – pre sprinta kroz master i doktorske studije – okončala je diplomiranjem na Filološkom fakultetu u Beogradu 1996. godine.

Predavala je književnost u Prvoj kragujevačkoj gimnaziji odakle je najurena 2000. godine zbog opozicionog angažmana.

Peti oktobar je početak meteorskog uspona. Prvo je bila zamenica Rasima Ljajića u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, a šira javnost je upoznaje od 2006. kada postaje portparolka Demokratske stranke.

Usledili su poslanički mandati i mesto potpredsednice stranke dok je njom rukovodio Boris Tadić.

Ona sama je u intervjuu za trač-magazin "Hello" pre dve godine rekla: "Ja sam žena koja sve radi sa strašću i koja ne podnosi prosečnost. Prijatelji me zovu 'ratrak', šta god da radim, borim se da u tome budem najbolja." Ratrak – to je ona velika grtalica za sneg koja ima gusenice poput tenka. Koristi se na skijaškim pistama i čisti sve pred sobom.

Odlaskom Tadića sa vlasti i iz DS, otišla je i Jelena Trivan optužujući novo rukovodstvo da vodi stranku u propast. Ali brzo se vratila na velika vrata. Od 2015. rukovodi državnom izdavačkom kućom Službeni glasnik, a od prošle godine je i na čelu Upravnog odbora Filmskog centra Srbije. Tamo je, dakle, gde se usmerava veliki novac bitan za kulturnu politiku u Srbiji.

"Blic" je pisao da je Jelena Trivan godinu dana pripremala teren i ostvarivala "vrlo bliske veze sa ljudima iz vlasti, ali i s pojedincima iz vrha bezbednosnih struktura koje prevazilaze okvire klasične politike". Prethodni direktor Službenog glasnika Radoš Ljušić je po imenovanju Jelene Trivan rekao: "Zamoljen sam da se povučem i da ćutim."

Sada je bije glas da je Vučićev igrač. Ona to naziva "nakaradnom istinom" napravljenom falsifikovanjem činjenica: "Najveći poznavalac politike više ne može da uhvati u kojoj su stranci bivši predsednici i ministri Demokratske stranke, ali to su principijelni preleti, zar ne?" Jelena Trivan sebe pak drži za principijelnu osobu. Kaže, danas SNS vodi politiku za koju se oduvek zalagala.

"To je ludost", kaže nam jedan profesor koji je želeo da ostane anoniman, a verziran je u upotrebu *Turnitina* i pregledanju studentskih radova.

"Direktni citati moraju jasno da se naglase, da budu pod navodnicima, u italiku ili slično", dodaje on. "Cela jedna ili više stranica mogu da se citiraju jedino ako, recimo, pišeš doktorat o Šekspiru pa analiziraš konkretnu stranicu iz njegovog dela. Inače je to nedopustivo."

Međutim, najveći deo od preuzetih 29 odsto odnosi se na tekst iz izvora, često neproverenih i nedostojnih naučnog rada, koji se niti citiraju niti pominju u spisku literature.

OD BOŠ-a DO BOŠKA

Analiza narodnih igara i pesama, pomenuta na početku, deo je poglavlja "Uloga biblioteke u promovisanju srpskog kulturnog nasleđa", a ono je čitavo – radi se o šesnaest stranica – prepisano iz drugih izvora bez navođenja citata.

Iz naučnog rada Marije Ristivojević ("Proučavanje muzike u antropologiji", 2012) doslovno su preuzeta dva pasusa zajedno sa referencama na tri strana autora koje je M. Ristivojević navela u zagradama. U radu Jelene Trivan pak ni ovog rada Marije Ristivojević ni to troje autora nema u spisku literature.

Dva pasusa iznad, u istom poglavlju, čitalac uratka Jelene Trivan saznaje da "slepo kopiranje i pretapanje u tuđe kulturne obrasce vodi gubitku identiteta jednog naroda". Pasusi sa tom rečenicom nalaze se na brojnim forumima od kojih su neki, za razliku od Jelene Trivan, naveli originalan izvor. Knjiga se zove *Srpski zavet*, a prvo izdanje je Srpski pokret Dveri štampao 2007. godine. Autor je – Boško Obradović.

"Čuo sam i video sve i svašta na srpskoj političkoj sceni, ali moram priznati da sam tom informacijom, ako je tačna, i sam šokiran", kaže Boško Obradović za "Vreme". "To govori da je plagiranje dostiglo takve razmere da se ni najmanje ne vodi računa da se sakrije ta vrsta krivične delatnosti."

Obradović dodaje da će konsultovati advokate i razmotriti tužbu zbog krađe autorskog dela. "Nije stvar u tome da li sam oštećen ja ili neko drugi, nego da isteramo na čistac nenormalnu vladavinu kupljenih diploma i plagiranih doktorata."

Najveći deo prepisanog poglavlja iz rada Jelene Trivan pronalazi se na forum-srbija.com gde osoba koja je izvode objavljivala u leto 2012. kao izvor navodi *Muzičku enciklopediju* Slobodana Zečevića. Tog dela pak nema u spisku literature kod Jelene Trivan. Drugi delovi nalaze se na raznim portalima ljubitelja folklora.

Nije samo to poglavlje sporno – čitav rad je prošaran tuđim tekstom. Poglavlje "Mediji u službi globalizacije" na dve stranice praktično je od reči do reči prepisano iz rada "Globalizacija poslovanja i globalna konkurencija" (nepoznat autor, verovatno 2007), koji je dostupan na portalu seminarski-diplomski.co.rs.

Pri preuzimanju, autorka je pazila da eliminiše pisanje u prvom licu koje je prisutno u originalu. Tako nepoznati autor piše: "Opet ponavljam, ne verujem da je neko u nekakvom centru moći svesno smislio ideju o širenju medija u cilju stvaranja podloge za lakše prihvatanje ideje globalizacije. Prosto, tako se samo namestilo."

Dekanke za skandale

Foto: Nenad Đorđević /FoNet

Foto: Tanja Valič /Tanjug

Današnja dekanka Filološkog fakulteta Ljiljana Marković (na slici desno) **je, ako je verovati bibliografiji, žena zadivljujuće karijere. Ova japanološkinja ima ništa slabiji politički pedigre pošto je pre 13 godina kao kadar Nove Srbije bila kandidovana za ambasadorku u Japanu – ali su je u Tokiju odbili. Onda se, navodno, približila Bogoljubu Kariću te je stigla da bude i dekanka Fakulteta za menadžment na Univerzitetu BK. Prema pisanju NIN-a, potom je bila bliska demokratama, a prošle godine je na listi naprednjaka postala odbornica u Beogradu. Gradsku skupštinu je napustila ovog maja pošto je rektorka Ivanka Popović zvanično opomenula da krši statut Univerziteta.**

Naši izvori kažu da su Ljiljana Marković i njena prethodnica Aleksandra Vraneš (na slici levo), **što bi rekli klinci, BFF (Best Friends Forever). Zajedno su išle na 14 konferencija diljem sveta samo tokom 2015. godine. Prema izveštaju Državne revizorske institucije, 2017. petoro zaposlenih na Filološkom fakultetu imalo je prosečne mesečne plate između 300.000 i pola miliona dinara. Imena "milionera sa Filološkog", kako ih zovu kivne kolege, ostala su tajna, ali je poznato da takvi po pravilu imaju više funkcija i predaju veliki broj predmeta.**

Naš izvor sa fakulteta ubeđen je da su upravo A. Vraneš i Lj. Marković one koje zarađuju blizu pola miliona dinara mesečno jer predaju najviše predmeta. Prema listi u koju imamo uvid, obe imaju po trinaest predmeta – i to samo na doktorskim studijama. "Potpuno je neverovatno da ista osoba predaje toliko predmeta na doktorskim studijama i usput obavlja funkciju dekana. To bi trebalo da je fizički nemoguće", kaže Šuvakov.

Već mesecima na Filološkom fakultetu traje pobuna protiv dekanke. Više katedri traži smenu.

U jeku tih zahteva isplivao je i bizaran skandal: odranije je poznato da je Ljiljana Marković u svojoj bibliografiji navodila knjige koje se ne mogu nigde pronaći, a nedavno se saznalo da je prisvojila i tri prevoda koja je za izdavačku kuću Plato sačinila prevoditeljka koja se isto zove i preziva i rođena je 1953. godine, baš kao i dekanka.

Ova genijalna naučna rečenica prosto se sama namestila i Jeleni Trivan, samo što kod nje počinje ovako: "Nije verovatno da je neko u nekakvom centru moći..."

Tu se ne završava lutanje doktorke Trivan portalima koje izbegavaju i gimnazijalci kada pišu maturski rad. U zaključku čitamo da narodne igre "svedoče o bujnoj mašti" naroda. Ceo pasus već je napisan u seminarskom radu iz pedagogije ("Folklor u predškolskom uzrastu dece", dostupan na internetu od 2012) koji je, nepotpisan, takođe na nekolikim sajtovima koji nude besplatan uvid u seminarske radove.

Uskraćeni za citat ostali su i autori poput Valentine Sekereš iz čijeg je rada "Kulturni identitet pod uticajem globalizacije" preuzeta čitava stranica. Taj kratak rad je dostupan kao vord dokument na sajtu Helsinškog odbora u Srbiji. Podaci o samom fajlu kažu da je poslednji put pred objavu menjan u januaru 2012. godine – dakle, i taj tekst je nastao pre rada Jelene Trivan pa je jasno ko je od koga prepisivao.

Isto je i sa publikacijom Beogradske poslovne škole (BOŠ) "Aspekti globalizacije" (2002. godina), koja je slobodno dostupna na internetu. Odatle su do rada Jelene Trivan stigle definicije i uvod u pojam globalizacije.

Bolje je prošla Nada Raduški čiji se rad ("Multikulturalizam Vojvodine i demografski razvitak nacionalnih manjina", objavljen u zborniku Matice srpske 2010) doduše pominje u spisku literature, ali ne i u poglavlju teze "Multikulturalnost Srbije". To celo poglavlje, tri stranice, prepisano je od Nade Raduški.

"PLAGIRANJE JE SAMO JEDAN OD PROBLEMA"

Primera ima još dosta. Čitav rad deluje kao jedva skrpljeni kolaž tuđih reči.

"Ako su ovi navodi tačni, radi se o još jednom u nizu plagijata javnih ličnosti, koji poput vrha sante leda, predstavljaju samo simptom mnogo većeg problema u našem visokom obrazovanju. Naime, da bi neko doktorirao, potrebno je da napravi neki doprinos znanju", kaže za "Vreme" Milovan Šuvakov, istraživač na Institutu za fiziku i bivši pomoćnik ministra zadužen za visoko obrazovanje.

Naš izvor, jedan predavač sa Filološkog fakulteta, kaže da je teza Jelene Trivan privukla pažnju nastavnog osoblja jer je "banalna" i "nema jasan cilj, predmet istraživanja ni metodologiju". "Moguće plagiranje je samo jedan od problema te disertacije, a možda čak i nije najveći."

Međutim, komisija predvođena mentorkom Aleksandrom Vraneš (59) nije videla ništa sporno. Jelena Trivan je odbranila doktorski rad krajem novembra 2013, samo dve godine nakon što je otpočela doktorske studije.

"Teško mi je da zamislim okolnosti u kojima je moguće da potpredsednik tada vladajuće stranke ima dovoljno vremena za istraživanje uopšte, a kamoli za ovakvo instant doktoriranje", dodaje Šuvakov. "U slučajevima kada neko doktorira dok obavlja zahtevne javne poslove, teško je ne posumnjati da im je zapravo neko drugi napisao, da ne kažem prepisao, tezu."

GOSPOĐA MENTORKA

Filološki fakultet nije odgovorio na naš upit o akademskom putu Jelene Trivan. Ipak, imali smo uvid u internu datoteku fakulteta koja otkriva blisku vezu Jelene Trivan i profesorke Vraneš. Potonja dolazi na mesto dekanke baš u vreme kada se J. Trivan odlučuje za master studije (vidi okvir: Dekanke za skandale).

Prema datoteci, Jelena Trivan je upisala jednogodišnje master studije u decembru 2010. godine. Tokom aprila i juna naredne godine položila je svih pet ispita sa desetkom – sve kod profesorke Vraneš. U junu 2011. odbranila je master rad sa temom "Autorsko pravo u kulturi" kod mentorke Vraneš.

U decembru te godine upisala je doktorske studije te za manje od dve godine sa najvišom ocenom položila svih osam ispita – šest od toga kod profesorke Vraneš. Sve studijske radove napisala je pod patronatom profesorke Vraneš te objavila nekoliko radova u zbornicima koje uređuje profesorka Vraneš, pa već u junu 2013. prijavila doktorsku tezu kod mentorke Vraneš.

Komisija koju je predvodila profesorka Vraneš dala je pozitivno mišljenje o radu Jelene Trivan već u oktobru te godine, što se vidi iz odluke Nastavno-naučnog veća sa sastanka kojim je predsedavala dekanka Vraneš.

Rad je konačno odbranjen pred komisijom koju je predvodila profesorka Vraneš.

Naš izvor sa fakulteta navodi da je "u razgovoru sa kolegama preovladao stav da se Filološki fakultet pretvara u neki od svima poznatih privatnih fakulteta na kojima se mogu kupiti diplome bilo kojeg nivoa studija, pa i doktorskih".

Sudeći po rečima kolega, Jelena Trivan nije jedina koja je uz pokroviteljstvo Aleksandre Vraneš protrčala kroz najviše studijske programe, ali je verovatno najmoćnija osoba u srpskoj politici koja je sa takvom lakoćom postala stručnjak za bibliotekarstvo.

Veze dve žene postojale su i van fakulteta. Krajem septembra 2011. Jelena Trivan i njena mentorka Vraneš održale su u Beogradu konferenciju za novinare povodom skupa posvećenom digitalizaciji kulturne i naučne baštine. Jelena Trivan je bila članica organizacionog odbora kao predsednica Odbora za kulturu i informisanje u Skupštini. Kasnije su zajedno učestvovale na još nekoliko konferencija.

Mnoga pitanja zahtevaju odgovore. Jelena Trivan je jedini komentar novinaru "Vremena" poslala u vidu SMS: "Naravno da znam da sam ja kolateral višemesečnih sukoba na Filološkom fakultetu i udara na dekanku koja je podržala listu SNS i da ću ja, zbog svog imena, a u svrhu obračuna sa drugima biti proglašena za falsifikatora, pa čak i nepismenu ako to bude politički potrebno."

Jelena Trivan je napisala da joj je "scenario jako poznat" jer je "bila kriva za sve" i 2012. kada su svi potpredsednici Demokratske stranke bili u izvršnoj vlasti, a ona nije. "Udariti na mene bar nije teško", dodala je ona.

Profesorka Vraneš je novinaru "Vremena" kratko rekla da je na sednici, a zatim prekinula vezu i više se nije javljala.

"Ovde ostavlja gorak ukus, baš kao i u slučaju plagijata Siniše Malog, to što se sve dešava na Beogradskom univerzitetu", dodaje Milovan Šuvakov. "Slučaj čini težim uloga menadžmenta Filološkog fakulteta. Nadam se da će kolege koje rade tamo uspeti da sami reše ovaj slučaj, a ne da slede sramotni primer FON-a, kome su drugi morali da rešavaju probleme." ¶

NEMANJA RUJEVIĆ

U poseti uzbunjivaču

Neizvesno je koliko će Aleksandar biti zatočen. Jasno je to da ne zavisi od predmeta, već od odluke političkog vrha koju će strategiju primeniti. "Imam više poverenja u slobodne medije nego u sud. Civilni sektor mi daje snagu, a javnost mi je najbolja odbrana", kaže Obradović

Na pitanje da li je bio svestan posledica svojih delovanja, smireno, stoički, bez posebnog izraza na licu odgovara: "Bio sam svestan, ali ne razmera. To je bio moj krik savesti." Zbog nemoći da svedoči pljački "Krušika", firme u kojoj je bar jedan član svake porodice Valjeva bio zaposlen, da trpi i gleda ophođenje sa nepoštovanjem prema zaposlenima i da kao svi ostali pokorno ćuti, Aleksandar Obradović se pobunio. Donkihotovski. Sam je prikupljao dokaze o poslovanju da bi podelio saznanja sa javnošću preko nezavisnih medija. Zbog toga je već 70 dana zatočen, što u zatvoru, što u kućnom pritvoru, to jest izrečena mu je mera "zabrane napuštanja stana uz elektronski nadzor". Ima pravo da izađe na vazduh svega sat dnevno, od 10 do 11 časova. I to može da traje do "pravosnažnog okončanja postupka". S obzirom na stanje pravosuđa, po pitanju nedostatka nezavisnosti kao i sporosti sudova, mera može da traje i pet godina.

"Čim je došao Mladen Petković 3. januara 2014. godine da vodi 'Krušik', bilo je jasno šta će se dogoditi. Zaposleni su znali da je bio magacioner na aerodromu, da nema iskustvo ni znanje, ali da je visoko rangirani član SNS. Stekao je i reputaciju lošeg i neljudskog menadžera jer je šest meseci pre toga radio u kovačkom centru 'Krušika' i SDPR-a i grubo dao otkaz najzaslužnijim ljudima. Odmah je počeo sa gaženjem procedura, a poznajem ih jer sam se zaposlio još 2005, a moja majka je vodila ekonomsko-finansijski sektor", objašnjava Aleksandar Obradović sedeći pravo u fotelji svog skromnog, besprekorno čistog i urednog stana u Valjevu, u tonovima lila boje. Zgrada je u unutrašnjem dvorištu, pogled sa balkona je na zid zgrade preko puta. Aleksandar je sportista, bivši košarkaš, visok i krupan čovek rođen 28. februara 1979. godine. Deluje kao da će da udari u plafon kad ustane. U regalu, TV je naštelovan na muzičke programe. Na policama slike porodice, knjige, tu i tamo po neka igračka i lopta osmogodišnjeg sina. Supruga i sin žive u Beogradu jer je detetu bio potreban nadzor specijalizovanih lekara do nedavno. Posećuju ga vikendom.

Sestra i majka, "gospođa mama", kako kaže predsednik Vučić, takođe rade u Beogradu. Majka je u aprilu 2015. godine, nekoliko meseci nakon dolaska Petkovića, shvativši šta se sprema, otišla u penziju i nastavila da radi, ali u privatnoj firmi za trgovinu oružjem, CPR Impex, u odeljenju za računovodstvo. Jedino otac živi u Valjevu i obilazi sina svakog dana. Sindikat podržava Petkovića i vlast, a kolege koje su ga obišle broje se na prste jedne ruke.

VLADAVINA STRAHA

"Stvorena je atmosfera straha čim je Petković došao, a onda se samo pooštravala iz dana u dan", kaže Obradović: "Svakog dana, oko 12 sati, čekalo se na rešenje premeštaja ili otkaza. Na moj rođendan, ja sam dobio premeštaj iz komercijalnog odeljenja u proizvodnju, za koju moja viša ekonomska škola nije potrebna. Istu sudbinu je doživelo još sto ljudi, pred penzijom, sa znanjem i integritetom". "Šta će mi babe i dede", govorio je Petković sa prezirom, seća se Aleksandar. Tada je i bivši direktor, Jovan Davidović, koji je vodio "Krušik" kada je bio razoren i uspevao da isplati bar plate, dobio otkaz "zbog pokušaja organizovanja štrajka". "Narednih meseci, na površinu isplivavaju članovi SNS-a. I to sve više kako se nakon Arapskog proleća otvaraju tržišta Saudijske Arabije i Emirata; masovno se zapošljavaju nekvalifikovani radnici, mnogi iz Uba, odakle je Darko Glišić, predsednik Izvršnog odbora SNS, inače kum Aleksandra Vučića; pojavljuje se grupa privilegovanih trgovaca sa potražnjom, među njima firma GIM i firme Slobodana Tešića. Ja ne mogu da verujem šta se dešava. Vidim cenu koju preporuči stručna služba 'Krušika', a onda vidim da se potpiše ugovor po nižoj ceni. Vidim da je uključena porodica direktora BIA-e, Gašića, ministra policije Stefanovića, da Ministar-

Interreg - IPA CBC Bulgaria - Serbia

"Виа Милитарис-Коридор за одрживи развој туризма"; Реф.бр.CB007.2.12.032

Овај пројекат суфинансира Европска унија кроз Интеррег-ИПА Програм прекограничне сарадње Бугарска-Србија.

Виа Милитарис, стари римски пут и вековна веза између истока и запада, био нам је инспирација за пројекат који повезује прекогранично подручје Србије и Бугарске на ширем потезу пута Ниш-Софија у циљу покретања сарадње заинтересованих страна и развоја заједничког концепта за нову прекограничну туристичку дестинацију. Осим процене туристичких потенцијала региона и њихових капацитета као и директне интеракције између учесника током радионица и теренских посета, користићемо и методологију „живе лабораторије" у процесу ко-креације која ће повезати све заинтересоване стране у јединствену интернетску заједницу. Резултат свих активности биће концепт заједничке прекограничне туристичке дестинације која је атрактивна и приступачна за туристе, конкурентна у време економске кризе и која може да очува и побољша заједничке вредности и идентитет прекограничног подручја Србије и Бугарске.

Придружите се нашој живој лабораторији! Поделите ваше предлоге, утиске, коментаре и фотографије о Виа Милитарис региону на Фејсбуку /www.facebook.com/viamilitarislivinglab/ и Инстаграму visitviamilitaris. Добродошли у Виа Милитарис регион!

Овај текст је направљен уз помоћ средстава Европске уније кроз Интеррег-ИПА Програм прекограничне сарадње Бугарска-Србија под бројем CCI No 2014TC16I5CB007. Јединствена одговорна лица за садржај овог текста су РРА Југ Ниш и АЕР Костинброд и ни на који начин не може бити тумачен као став Европске уније или Управљачког тела програма.

Foto: Simon Rico

■ “Kontaktiram sa Pištaljkom, koja mi nudi advokata kako bih dobio status uzbunjivača, ali čitam izveštaje o drugim uzbunjivačima i shvatam da je to mrcvarenje koje neće dati rezultat, samo ću završiti sa lisicama ili ubijen”

■ “Te noći nisam spavao. Smišljao sam kako da obezbedim dokumente. Kada je njih 12 u civilu, sa pištoljima došlo po mene i stavili mi lisice, negde mi je laknulo. Bili su pristojni, pomislio sam da će možda sud da preuzme dalje. Meni je sve vreme bila namera da ukažem na sistem isisavanja para. Zato sam im tokom pretresa stana dao već spreman USB”

– Aleksandar Obradović

stvo odbrane zapostavlja svoje nadležnosti, da Tešić, koji je 21. decembra 2017. stavljen na crnu listu za korupciju, 20. januara 2018. ide sa Aleksandrom Vučićem u Laplje Selo na Kosovo, pa u aprilu sa generalnim sekretarom Selakovićem u prisustvu Marka Đurića, direktora Kancelarije za KiM donira traktore...” Aleksandar tako nabraja dalje zloupotrebe koje prati: vlasništvo Petkovića u firmi “Matavia”, osnovanoj 2012. godine za usluge skladišta robe, koja se 2016. preregistruje u građevinske radove i bez referenci dobija dozvolu da radi na Koridoru 11 i Beogradu na vodi, te umnožava dobit 1050 puta. Paralelno Krušik ide u sunovrat, računi u blokadi, dugovanja enormna.

“Jasno mi je da ne vredi da upozorim policiju niti sudstvo. Tragam za »

istraživačkim novinarima i tako kontaktiram sa Slobodanom Georgijevim iz BIRN-a u septembru 2018. On objavljuje informacije bez pominjanja mog imena. Mi se i ne upoznajemo. Međutim, sve se nastavlja istim trendom. Zloupotrebe se množe, sve je gore. A Petković se proglašava super privrednikom! Kontaktiram sa Pištaljkom, koja mi nudi advokata kako bih dobio status uzbunjivača, ali čitam izveštaje o drugim uzbunjivačima i shvatam da je to mrcvarenje koje neće dati rezultat, samo ću završiti sa lisicama ili ubijen." Aleksandar Obradović sve vreme bukti, ali nikome ne govori ništa. Ni najbližim članovima porodice, ni drugarima. "Ja sam povučen čovek, sam živim sa saznanjima", objašnjava on. Ali nestrpljenje raste. Prati letove aviona natovarenih oružjem ka Saudijskoj Arabiji i Emiratima, i čita izveštaje međunarodnih organizacija koje prikupljaju dokaze da jedan deo završava u ratnim zonama u Siriji i u Jemenu. Ali shvata da avioni nestaju sa tabela onog momenta kada polete. Nakon istraživanja, pronalazi kontakt sa novinarkom bugarskog sajta Arms Watch, koja mu otkriva da avion mora da se prati svih šest sati leta kako se ne bi izgubio trag.

NOĆ PRED HAPŠENJE

Triler poprima drugu dimenziju nakon hapšenja 18. septembra, dan nakon što novinar postavlja predsedniku Vučiću pitanje vezano za ulogu Branka Stefanovića, oca ministra unutrašnjih poslova, Nebojše. "Te noći nisam spavao. Smišljao sam kako da obezbedim dokumente. Kada su njih 12 došli po mene u civilu, sa pištoljima, i stavili mi lisice, negde mi je laknulo. Bili su pristojni, pomislio sam da će možda sud da preuzme dalje. Meni je sve vreme bila namera da ukažem na sistem isisavanja para. Zato sam im tokom pretresa stana dao već spreman USB", priča Aleksandar Obradović, koji tek u 23.30 dobija pravo da komunicira sa porodicom. Tako njegova supruga saznaje da je u pritvoru u Ljermontovoj i šta je sve radio poslednjih godina. Sutradan ga vozi u Valjevo, u kućni pritvor. Međutim, 30. septembra ga vraćaju u Beograd, i to u Centralni zatvor. "Glava mi tambura od adrenalina, u našoj porodici niko nije imao problema sa zakonom, a smeštaju me u sobu sa još trojicom, bez prozora, ali srećom sa jednim kupatilom. Tim ljudima sam beskrajno zahvalan jer su se ponašali kao drugari tih dugih 15 dana."

Neizvesno je koliko će Aleksandar biti zatočen. Jasno je da to ne zavisi od predmeta, već od odluke političkog vrha koju će strategiju primeniti. "Imam više poverenja u slobodne medije nego u sud. Civilni sektor mi daje snagu, a javnost mi je najbolja odbrana", kaže Obradović insistirajući da bi se rado zahvalio pojedinačno svakom ko mu pruža podršku. Do danas je više od 15.000 ljudi potpisalo peticiju u raznim gradovima Srbije, Evropski centar za slobodu medija (ECPMF), neprofitna organizacija koja promoviše, štiti i brani pravo na slobodu izražavanja i medija, uputila je upozorenje Platformi Saveta Evrope za zaštitu novinarstva i bezbednost novinara (CoE Media Freedom), te je objavljen "alert" što obavezuje članice Evropske komisije da u kontaktima sa Srbijom govore o predmetu. Svakog petka u 18 časova građani se okupljaju u Valjevu i dolaze do balkona Aleksandra Obradovića da ga pozdrave. Ponekad se neko svetlo u zgradi upali, a češće komšije spuste roletne. "Aleksandar je obavio građansku dužnost, ali se jedva 150 ljudi okupi u Valjevu; ili ne znaju ili se plaše, jer je način hapšenja dao signal svima šta može da im se desi ako se solidarišu", smatra Ljubo Radović iz Lokalnog fronta Valjevo.

U borbi da ostane normalan, Aleksandar čita knjige o fotografiji i eksperimentiše sa aparatima. Internet mu je zabranjen. Kako jake glavobolje može da smanji samo brzim hodom, dozvoljen sat dnevno napolju koristi za zdravlje i izbegava grad da ga susreti ne bi usporili. Pošto je suspendovan, prima četvrtinu plate, to jest 15.000 dinara mesečno. Tužilaštvo još uvek nije pokrenulo nikakvu istragu povodom tvrdnji Aleksandra Obradovića. "Republički tužilac Zagorka Dolovac kontroliše ceo sistem, a svaka vlast bira nepogrešivo na ta mesta ljude bez integriteta koje kontroliše", smatra Goran Ilić, zamenik predsednika Državnog veća tužilaca i poverenik za samostalnost. Državni vrh je pogazio princip nevinosti dok se ne dokaže suprotno i izneo stav da je Aleksandar "špijun". "Nijedan dokument koji je Obradović podelio sa javnošću nije klasifikovan kao tajna, pa ni poslovna, a svakako nijedna tajna ne može da prikrije krivično delo, tako da u predmetu nema ničeg protiv mog klijenta", smatra advokat Vladimir Gajić. Dok javnost čeka da se okonča postupak, Petković je nagrađen i premešten da vodi najveću fabriku srpske namenske industrije, "Zastavu oružje". A sindikat je izneo preporuku da se baš on pita ko će ga naslediti. ¶

MILICA ĆUBRILO FILIPOVIĆ

DRAGAN ILIĆ

Ceca i deca

Foto: youtube printscreen

Hteli ili ne, saznali smo da je Ceca platila "zlatni meni" u Hajatu, za 500 ljudi, plus torta od 60 kila, što dođe oko 120.000 evra

Prošlog vikenda odigrala se, kako su tabloidi pisali, svadba decenije. Ceca Nacionale je oženila sina Veljka, snajka je, kako kolege iz tabloida kažu, "u blagoslovenom stanju", a venčanje u "jednom prestoničkom hotelu" bilo je glavni događaj za estradu i pratioce na društvenim mrežama.

Dvadeset pet godina posle sličnog spektakla, kada je bila svadba Cece i Arkana, u Srbiji se ništa nije promenilo. Tu je i sestra Anastasija, influenserka, koja je provodadžisala u ovoj vezi, a Veljko je trenutno poznat kao uspešan kik bokser, ili kako se već zove to tabanje.

Iz minuta u minut, na Televiziji Pink mogli smo da pratimo ushićene reportere i voditelje u studiju kako se frljaju superlativima i floskulama o "naravno običajima koji su ispoštovani", "ostvarenju u ulozi majke", "pa opet kako običaji nalažu", sve do momentalne trijaže zvanica na bitne i nebitne! Kada je atmosfera uzavrela, otvoreno su pitali goste šta su kupili mladencima, da li su koverte napunjene parama, a reč su mogle da dobiju samo VIP zvanice jer, kako reče momak sa mikrofonom, "nije ovo 511 pa da ulazi u kadar ko 'oće".

Stekao sam utisak jedne ogromne dvorske svite, jednog univerzuma polusveta, a opet, priznate društvene elite koja je imala priliku da se, kako kaže Vendi, ekranizuje na Pinku i ostalim tabloidnim formama. Tu su devojke koje žive san o princezi koja se udaje za žestokog momka, pa još Cecinog sina, pa da joj rod postane Anastasija, što znači da će da te zaprati milion ljudi na Instagramu. Tu su i dečaci, oni nežnije prirode: frizeri, stilisti, novinari, PR menadžeri, koji se oduvek na Pinku osećaju lepo, daleko od sumorne srpske svakodnevice.

Bio je tu estradni uzorak, onaj koji ozbiljno zarađuje, pa ruku-podruku sa njim i politička estrada, jer se zna da su Palma i Ivica uvek bili uz Cecu.

Događaj dostojan guslarske pesme, od pucanja u jabuku, do prvog plesa mladenaca, preko kripte Hrama Svetog Save.

Hteli ili ne, saznali smo da je Ceca platila "zlatni meni" u Hajatu, za 500 ljudi, plus torta od 60 kila, što dođe oko 120.000 evra. Međutim, na prihodovnoj strani ovog budžeta stoje koverte i pokloni vredni između 100.000 i 300.000 evra. Izvori se ne poklapaju, ali ako se ide logikom srednje vrednosti, Ceca je ponovo zaradila.

Zaradili su i muzikanti i pevači, opet prema proceni tabloida, gotovo 30.000 evra. Pevač ovdašnji, umetnik poznat kao Đani, bio je okićen sa 10.000 evra u apoenima od 500, valjda ih zato i povlače iz opticaja.

Naravno, iako su se i novinari i gosti trudili da ne prave poređenja sa svadbom Cece i Arkana, ona su sama se nametala. Međutim, nije bilo ni reči o ratu, Cecinoj presudi i nagodbi, kućnom pritvoru, vezama sa Zemunskim klanom, sve je zaboravljeno, a na svadbi se pojavio i Željko Mitrović, koji je odavno halalio Ceci navodno tipovanje mafiji. Samo veselo!

Sve ovo bih mogao da ignorišem i pripišem gotovo endemskom neukusu koji prati domaću estradu. Ceca je, međutim, postala deo nacionalnog mita, junakinja narodne pesme, pa se tako tretiraju svi događaji iz njenog okruženja. Ona opstaje bez obzira na promene vlasti, periodične nemilosti i povremene probleme sa zakonom.

Ono što se menja nagore jesu uslovi za onaj deo Srbije kojem Ceca nije prvi, niti drugi izbor. Dok njen porodični biznis cveta, u Srbiji se raspravlja o nacrtu državnog budžeta. On je, kako kaže ministar Mali, razvojni, ali se primećuje smanjenje izdvajanja u dve oblasti. Manje para će naredne godine biti za kulturu (0,78 odsto umesto minimalnih 1 odsto, koliko se preporučuje) i za univerzitete. Institucije obrazovanja i kulture će morati da rade sa još manje para, a ako budete želeli dodatne finansije, moraćete da se obratite izvršnoj vlasti, pa će oni proceniti da li ste zaslužili pare. Tako mi se javljaju slike, gotovo proročki, gde vidim Cecu i njenu decu nasmejane i zadovoljne, dok će kulturnjaci i prosvetari, sa stigmom neposlušnika, nastaviti da se gloždu međusobno boreći se za sve manja sledovanja. Onaj ko dobije pare, biće automatski proglašen slugom režima, a sve više njih će pristati na taj difuzni kulturni koncept "negovanja i očuvanja kulturne baštine", jer niko nije smenjen što je krečio i popravljao fasade na propalim institucijama kulture. Zlobnici kažu da je to osveta prema nepodobnim, a još veći zlobnici kažu da se tako i ministar Mali lično odužio onima koji su mu osporili autentičnost doktorata.

Za mene je posebno zanimljiva floskula koju su upotrebili svi koji brane Sinišu Malog, od Vučića do Rističevića. Da bi odluku etičke komisije diskreditovali, ili ocenili kao pogrešnu, svi kažu da je to "politička odluka". Šta onda da mislim o politici u Srbiji gde apsolutno svi predstavnici vlasti, dakle političari, "političkim" smatraju ono što je pogrešno, nestručno i nemoralno.

Ja nisam sklon teorijama zavere, mislim da je vlast samo pragmatično zaključila da su potrebe za kulturnim uzdizanjem podmirene Pinkom, Happyjem, Cecom i ostatkom estrade, pa nema smisla trošiti pare na nebitne stvari kao što su kultura i obrazovanje. Dece je sve manje, a oni obrazovani čim završe fakultet gledaju da zbrišu, pa je to propala investicija. A Ceca i deca su uvek ovde. ¶

Da li smo nasleđe pr

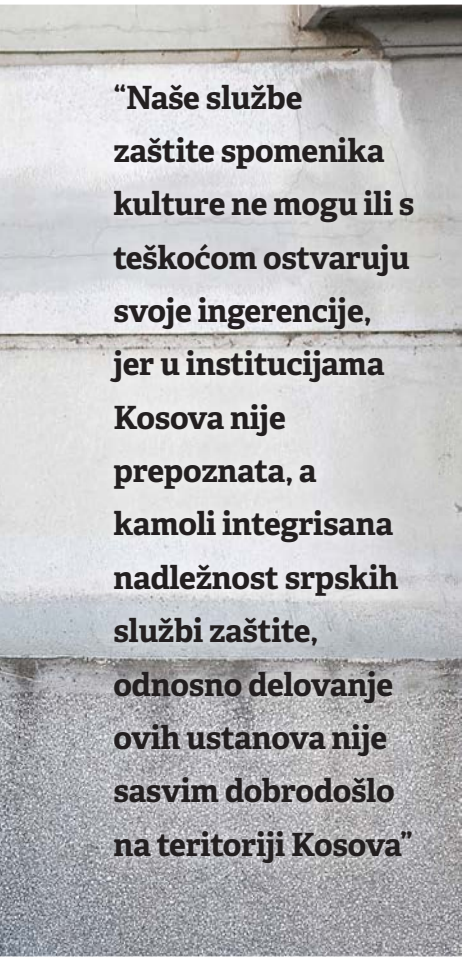

Nedavno je predsednik Republike Srbije u svom obraćanju učesnicima 40. zasedanja Generalne konferencije Uneska u Parizu istakao da je potrebno poštovati povelju Uneska, odnosno posebno se posvetiti zaštiti kulturnog nasleđa "od svih oblika nasilja" kao i da "i dalje postoje pritisci da se srpsko nasleđe na Kosovu i Metohiji preda nekom drugom i da mu je neophodna zaštita". O kojoj vrsti "predaje" je reč i, još važnije, o kojoj vrsti "zaštite" je reč, neke su od tema razgovora sa dr Jelenom Pavličić, docentom istorije umetnosti na Fakultetu umetnosti Univerziteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, saradnicom Centra za muzeologiju i heritologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu i autorkom više radova u domaćim i međunarodnim naučnim publikacijama o zloupotrebi i očuvanju nasleđa na Kosovu i Metohiji.

"VREME": Kad se kaže – manastiri na Kosovu, misli se najpre na manastire sa Uneskove Liste svetske baštine. Upisani su pod zajedničkim nazivom Srednjovekovni spomenici na Kosovu, nije naznačeno da su to srpski manastiri, pa se među našim stručnjacima taj naziv tumači kao kompromis koji bi mogao da odgovara raznim eventualnim političkim rešenjima kosovskog problema.

JELENA PAVLIČIĆ: Četiri sakralna srednjovekovna spomenika – manastiri Pećka patrijaršija, Gračanica, Dečani i Crkva Bogorodice Ljeviške prepoznati su kao jedinstvena svedočanstva umetničkih pregnuća u srednjovekovnoj srpskoj državi koja u sebi sažimaju elemente romaničke i vizantijske kulture, a koja su nakon ratnih sukoba na Kosovu i Metohiji u stanju ugroženosti. Ove spomenike je za Listu nominovala Republika Srbija. U nazivu pod kojim su spomenici upisani na Listu izostaje reč koja ukazuje na njihov srpski identitet iako su na tome insistirali stručnjaci iz Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Beogradu (RZZSK), koji su i izradili nominacione dosijee za same spomenike. Promenu u nazivu brisanjem reči *srpski* izvršio je ICOMOS (Međunarodni savet za spomenike i spomeničke celine), koji je i savetodavno telo Komiteta za Svetsku baštinu i bez čije preporuke se ne može izvršiti upis spomenika na Listu. ICOMOS nije prihvatio u celosti ni argumentaciju RZZSK zbog koje su spomenici predloženi da se upišu na Listu svetske baštine u opasnosti, već je i iz tih dokumenata vidno umanjeno prisustvo prideva *srpski*. Ovakvo delovanje nije moglo zadovoljiti domaće stručnjake, ali je u datom trenutku bilo izgleda jedino prihvatljivo, budući da je čitav proces nominacije i upisa spomenika na Listu tekao

edali zaboravu

Fotografije: Bojan Stekić

ubrzano, a nakon Martovskog pogroma 2004. godine, koji je potvrdio da su i pomenuti spomenici u neposrednoj opasnosti.

U narednom periodu u domaćoj javnosti su se isticale pozitivne strane upisa četiri srednjovekovna spomenika na Listu baštine u opasnosti, dok se nije oštrije reagovalo u smislu traženja odgovora na namere zbog kojih je naziv grupe spomenika nedorečen. Ovo verovatno stoga što se verovalo i veruje i dalje u idejne osnove Uneskovog projekta *Svetska baština u opasnosti* nastalog da informiše javnost o postojanju opasnosti za dalji opstanak spomenika koji su značajni ne samo za jednu društvenu zajednicu već za čitavo čovečanstvo. Takođe, cilj tog projekta je i da ohrabri akcije koje umanjuju ili sasvim eliminišu opasnost po spomenike, pa su u tom smislu titularima dostupna sredstva Fonda Svetske baštine kao i stručna podrška u stvaranju metodologije očuvanja i sprovođenju mera zaštite nad baštinom koja je na Listi.

Da li Republički i lokalni zavodi za zaštitu spomenika kulture uspevaju da zaštite srpsku baštinu na Kosovu?

Kao primarni rizici po stanje četiri pomenuta spomenika u zvaničnim dokumentima Uneska prepoznati su (ne)sigurnost, nerešeno vlasništvo i nepostojanje stabilne političke situacije, a potom i specifičniji – građanski nemiri, nedefinisan pravni okvir, plan upravljanja i nezadovoljavajući nivo očuvanja i održavanja spomenika. Isti faktori rizika po nasleđe ponavljaju se kao nepromenjeni u redovnim Uneskovim izveštajima već duži niz godina, ali se nigde ne precizira na koji način se razvija metodologija zaštite ovog nasleđa, odnosno na koji način se manifestuje opasnost, kako ju je moguće pratiti i kako sprečiti njene posledice. Takođe, onaj kome je usvojen zahtev za upis na listu ugroženih spomenika svetske baštine ne može ili s teškoćom ostvaruje svoje ingerencije, jer u institucijama samoproglašene države Kosovo nije prepoznata, a kamoli integrisana nadležnost srpskih službi zaštite, odnosno delovanje ovih ustanova nije sasvim dobrodošlo na teritoriji Kosova ako nije posredovano nekom trećom interesnom stranom. Ovi problemi nisu od male važnosti, naročito ako znamo da je neizvesna sudbina Srednjovekovnih spomenika na Kosovu omeđena učestalim fizičkim napadima albanskog stanovništva na njih.

Urušavanje i restrukturiranje institucija zaštite baštine sa Kosmeta nakon rata, kao i pomirljivo nejasno definisane nadležnosti, prava i obaveze drugih baštinskih ustanova nije vodilo dijalozima, već distanciranju, kako od institucionalnih baza koje imaju zajednički problem – nasleđe, tako i od samog nasleđa. Zato je u praksi mnogo svedočanstava, davne i skorije prošlosti, na Kosovu i Metohiji koji nisu deo niti jednog sistema zaštite *de facto*. Na sreću ili ne, ima naučnika koji im posvećuju pažnju, no budući da nije sistemska, takva *pažnja* je viđena više kao ekskurs. Naučne analize i tumačenja, neće nužno uticati na fizičko očuvanje samog predmeta baštine, ali će ga delom, sasvim sigurno sačuvati od zaborava.

Osim fizičke ugroženosti, srpske srednjovekovne spomenike na Kosovu godinama unazad ugrožava i prekrajanje istorije.

Da, reč je o neutemeljenim interpretacijama koje govore u prilog albanske, ilirske ili osmanske prošlosti pomenutih sakralnih kompleksa. U tom smislu, pomereno je težište sa fizičke na semantičku ugroženost, koja se manifestuje upravo kroz domen interpretacije i prezentacije, a podstaknuta je kreiranjem novog identiteta takozvane države Kosovo i novim odnosom koji ista treba da uspostavi sa baštinom na ovoj teritoriji. Traže se istorijske veze sa mestima baštine, koje će potvrditi da je u njihovom nastajanju ili tokom dugog života učešće Albanaca, ili Ilira i Osmanlija, čijim naslednicima Albanci na Kosovu sebe često (ne uvek) smatraju, imalo bitnu ulogu. Lista svetske baštine čini spomenike o kojima je reč vrednim za novo tzv. kosovsko društvo, što je povod kosovskoj zajednici da se za njih “bori” odnosno da ih u pseudonaučnoj interpretaciji i grubom kulturnom propagandom svojata. U tom smislu je opravdano nagovešteno strahovanje iz predsednikovog obraćanja, da će se eventualnim ulaskom tzv. Kosova u Unesko dati legitimitet takvim činovima koji narušavaju celovitost spomenika, njihovu istoriju i davno u nauci verifikovane vrednosti, ali i savremeni život na način na koji se do sada odvijao.

Njihovim eventualnim ulaskom, Kosovo bi ratifikovalo sporazume koji ga obavezuju na poštovanje Uneskovih principa i konvencija, što podrazumeva i poštovanje dosadašnjih pogleda, valorizacije i zaštite Srednjovekovnih spomenika na Kosovu, kako su upisani na Listu. Apsurd je svakako u tome da je nemoguće verovati u iskrene namere kosovskih vlasti da očuva srpsko nasleđe, budući da je učestvovala i podržavala njihovo skrnavljenje u više navrata, ali i u sistem zaštite kulturnih dobara na Kosovu, jer do sada, uprkos nekolicini respektabilnih naučnika i stručnjaka, sama kosovska struka zaštite »

spomenika nije zvanično istupala protiv uništavanja i neutemeljenih, politizovanih interpretiranja baštine.

Naše pravo strahovanje trebalo bi, ipak, da je usmereno na nasleđe u celini. Sadašnje stanje drugog spomeničkog nasleđa na Kosovu i Metohiji koje svedoči o srpskoj istoriji i postojanju srpskog naroda na ovim prostorima šalje alarmantne poruke.

Koje konkretno?

Poznati su već primeri zatiranja crkava i namernog zaborava srpske sakralne baštine (npr. razaranje Bogorodičine Crkve u Mušutištu i crkve Sv. Đorđa u Rečanima), pored fizičke destrukcije i kroz njihovo predstavljanje u okviru baze spomeničkog nasleđa koju je kreiralo Ministarstvo kulture tzv. Republike Kosovo. Budući da su spomenici o kojima je reč odavno valorizovani u nauci, kao i u okvirima domaće i međunarodne službe zaštite, isprva se demanti smatrao nepotrebnim, no, "stvar" je u narednim godinama(!) dobila nastavak u vidu raznih publikacija u kojima se promovišu iste (ne)istine (o manastiru Dečani, Crkvi Bogorodice Ljeviške, Prizrenskoj Kaljaji, Tvrđavi Novo Brdo...), kao i kroz skrnavljenje i izmene faktografije spomenika, poput nedavnih u Crkvi Sv. Nikole na Novom Brdu. Istovremeno, ne jenjava imovinski spor manastira Dečani sa lokalnim stanovništvom, odnosno ne poštuju se zakonske presude same države Kosovo. Da se ne poštuje ni Zakon o specijalnim zaštićenim zonama, videli smo upravo na primeru pomenute novobrdske crkve.

Ako nije zagarantovana sigurnost spomenicima koje Unesko smatra svetskom baštinom, šta reći o spomenicima koji nisu pod zaštitom?

Zato i treba podsećati na sve one spomenike koji nisu zbrinuti pod kapom nekih novih pravnih okvira. Tu je i pitanje graditeljskog nasleđa, koje je delom bilo prepoznato u jugoslovenskim zakonima o kulturnim dobrima, kao i javnih spomenika koji to do 1999. nisu, a kojih smo se u međuvremenu takoreći odrekli. Istina je da su nam oni fizički nedostupni, te da su korisnici ovih spomenika promenjeni, ali to nas ne lišava odgovornosti, naprotiv, trebalo bi da pojača našu brigu o njima. Transformacije i reinterpretacije spomeničkih celina poput Partizanskog groblja arhitekte Svetislava Ličine ili Spomenika bratstvu i jedinstvu vajara Miodraga Živkovića u Prištini, zatim uništavanje spomenika Bori Vukmiroviću i Ramizu Sadikuu u Landovici i brojni drugi primeri kao da su nas oslobodili socijalističke prošlosti. Ovi spomenici su prepušteni tumačenju i slobodnoj upotrebi savremenog albanskog društva na Kosovu, o čemu najbolje svedoči primer Spomenika bratstvu i jedinstvu u Prištini (1961), čiji je jedan deo koji predstavlja apstrahovanu grupu osmorice partizana nakon nekoliko neuspešnih pokušaja uklanjanja obojen u boje zastava zemalja koje su priznale nezavisnost samoproglašenog Kosova. Takva dekontekstualizacija i rekontekstualizacija spomenika potire njegova prvobitna značenja i upisuje mu nova, što potvrđuje i obnova spomenika sprovedena prošle godine od strane gradskih vlasti, nakon koje spomeniku nije vraćen prvobitni izgled.

Isto se ponavlja i sa graditeljskim nasleđem, recimo, uništeno i spaljeno 2004. godine gradsko jezgro Prizrena – Potkaljaja, poznato po do tada očuvanoj tradicionalnoj arhitekturi 19. veka, danas se sasvim nedosledno obnavlja. Jedini (nama poznat) primer oštre reakcije stručne javnosti u samoproglašenom Kosovu za očuvanje urbanog nasleđa jeste vezan za obnovu, u požaru izgorele, zgrade Hotela Union. Zanimljivo je ipak, da iako je ova građevina bila proglašena spomenikom kulture i po našim ranijim zakonima, a svedoči o gradskom životu Prištevaca s početka 20. veka, reakcija srpskih stručnjaka iz oblasti zaštite je izostala. Nju ovde pominjemo ne kao direktno uperenu kritiku, već više kao žalni povik da je izostanak reakcije sasvim očekivana reakcija.

Međutim, glavno pitanje, i ono traje od početka sukoba na Kosovu, jeste kako fizički sačuvati srpsku baštinu ako dođe do odvajanja Kosova.

Do ratnih zbivanja, a potom samoproglašenja Kosova je već došlo, pa smo odavno, dakle, suočeni sa problemom zaštite srpske baštine u kontekstu svega što smo do sada rekli. Na primerima koji su nam poznati iz novije istorije vidimo da pravni okvir nije garant očuvanja nasleđa, pa ga je i teško prejudicirati. Međutim, on jeste osnov za htenja civilizovanih zajednica da unapređuju, poštuju i čuvaju nasleđe za budućnost. Međunarodnim konvencijama o očuvanju baštine garantovano je pravo vlasnika i naslednika – baštinika da brinu o svom nasleđu, ma na kojoj se teritoriji ono nalazilo, odnosno bez obzira na promenu titulara.

Osvešćivanje svih interesnih strana o značaju nasleđa i njihova saradnja u procesu očuvanja baštine na Kosovu i Metohiji jeste gorući problem, ali se ne može rešiti na brzinu, pod pritiskom bilo kakve političke situacije.

Zaborav je zapravo važan deo tog problema. Nekako smo uspeli da poreknemo vreme, odnosno ono što ga definiše, a to je kontinuitet i sećanje na momente koji ga čine. Kako je opravdano rečeno da vreme ne postoji bez sećanja, čini se da je utoliko veća privilegija ljudskog roda to što može da pamti minulo, oseti trajanje nekog iskustva i na osnovu njega planira budućnost. Kada je reč o brizi za nasleđe, kontinuum je zaista posebno važan. Veza prošlog, sadašnjeg i budućeg nije samo važna za poimanje konstrukta zvanog baština, već je i podsetnik pri svakom susretu s njom. U slučaju brige za nasleđe Kosova i Metohije, samim dvodecenijskim jazom teškoća, ta veza s izrazitim svedocima dugog trajanja, a time i prebogatim različitim kulturnim značenjima, je narušena. Sadašnjost, u lancu zvanom vreme, opominje na odgovornost koju svaki savremeni čin nosi. U tom smislu, briga za očuvanje nasleđa povezana je sa brigom o poimanju savremenog trenutka, dok su strahovi o "predaji srpskog nasleđa" zapravo strahovi da smo ga predali (našem) zaboravu. ¶

SONJA ĆIRIĆ

LAZAR DŽAMIĆ

Medijska injekcija

Teško je oteti se utisku da mnogi oko nas teturaju kroz život i društvo kao da su omamljeni baš tom otrovnom injekcijom masovnih medija

Teorija injekcije se bazirala na nacističkoj propagandnoj mašini iz Drugog svetskog rata i strahu od moći tada novih masovnih medija, posebno filma

U jednom trenutku vladavine Slobodana Miloševića, Srbija je osetila prvu paniku potencijalnog građanskog rata. U želji da propagandno umanji efekat ogromnog mitinga opozicije, Milošević je u Beograd doveo svoje pristalice na kontramiting. Čarki je bilo svuda; nova, do tada neviđena eskalacija bila je u vazduhu. Ipak, od čitavog dana najviše sam zapamtio zapanjenu izjavu jednog opozicionog simpatizera. Sav zajapuren od verbalnih okršaja s pristalicama režima, zavapio je: "To nisu ljudi, to su televizori!"

Postoji u teoriji medija jedna interesantna ideja, poznata kao "medijska injekcija" (ili "teorija hipodermičke igle", u akademskoj verziji). Suština je jednostavna: na neke ljude, smatra se, mediji deluju tako što im direktno "ubrizgavaju" stavove u glavu; šta da misle, koga da vole ili mrze, kako da čitaju život i ljude oko sebe, kako da se ponašaju... Ova teorija medije vidi kao jedan masivni (i masovni) propagandni špric. Ko ga kontroliše, upravlja mislima, osećanjima i ponašanjem onih koji te medije prate.

Teorija injekcije se bazirala na nacističkoj propagandnoj mašini iz Drugog svetskog rata i strahu od moći tada novih masovnih medija, posebno filma. U svom jezgru, pozdrazumevala je pasivnu populaciju, intelektualno umrtvljene zombije koji slepo slede i slepo veruju u to što im se kaže ukoliko dolazi iz njima kredibilnih izvora, najčešće zvaničnih.

Teorija "injekcije" je u svetskoj akademskoj praksi već odavno i značajno odbačena. U razvijenim zemljama sa slobodnijim medijima, ide argument, s manjom političkom i većom komercijalnom kontrolom, gde se nacionalna konverzacija vodi na više suprotstavljenih platformi, javno mnjenje je razuđenije. Ljudi nisu samo pasivni primaoci poruka, već i aktivni tragaoci za sadržajima. U toj raznolikosti, stavovi se formiraju na kompleksnije načine.

A, opet...

Teško je oteti se utisku da mnogi oko nas teturaju kroz život i društvo kao da su omamljeni baš tom otrovnom injekcijom masovnih medija. U politizovanim sistemima i mediji su politizovani, i zabava je politizovana, i sport je politizovan i – da parafraziram decu iz knjige "Olovka piše srcem" kada su govorili o Kraljeviću Marku – i sve nam je poraslo na politizovani način.

Dovoljno je proći pored klupa na Kalemegdanu, na kojima kao vrapci ćućore penzioneri ponavljajući mantre vlasti, osluškivati mrzovoljne ili vrele huškačke debate za susednim kafanskim stolom, posetiti rodbinu u provinciji, čiji su orgijastički ručkovi otrovani zadrtim režimskim sloganima i idolopokloničkim liturgijama Vođi, čitati istraživanja političkih stavova stanovništva, i shvatiti da medijski špric, ipak, u ovakvim društvima, nije odbačeni akademski koncept.

Postoji u našem vazduhu – i sličnih društava s kojima volimo da se družimo – čudna atmosfera anestezije, mentalne blokiranosti koja sve svodi na samo nekoliko somnabulno ponavljanih fraza. Robotski, klonovski tonalitet je onoliko opipljiv koliko i mučan, jer kreira melodiju beznadežnosti, nebrige, konflikta, patnje, besa, osvete...

Medijska drogiranost u današnje vreme kao da ima dva "mirisa": onaj nacionalistički, zagoreli, težak vonj zapečenosti u dogmu i mitsku prošlost, i onaj trivijalni, zašećereni, vašarski parfem zabave i eskapizma.

Ima li protivotrova za ovu eutanazičnu medijsku injekciju, za "fiks" koji nas čini sve slabijima, sve nemoćnijima da upravljamo sopstvenom sudbinom i da svetu pogledamo u oči? Nažalost, najbolji lek je preuzeti kontrolu nad iglom. Ali, to je retko moguće bez velikih ličnih i društvenih kriza. Ono što ostaje je ekvivalent tretiranja simptoma polenske groznice: jeftini aerosol društvenih mreža i digitalnog prostora, ukoliko znamo kako. Ne leči uzrok, ali smo makar manje slinavi. Manje kijamo. U suprotnom, ošamućenost prevladava.

Upozorenje je već dao engleski pisac Martin Ejmis u jednom svom intervjuu, govoreći o Iraku: "... ne možeš da uvedeš demokratiju u naciju koja nikada nije poznavala koncept istine, nije nikada imala otvorenost za slobodnu razmenu mišljenja, niti slobodu štampe..." U naciju na medijskom špricu, nekom i nečijem, bez obzira na boju otrova u njemu: crvenu ili crnu, vrišteće žutu ili samo smrtonosno ružičastu. ¶

LAIBACH
BELGRADE

Sistem voli pobunu

Pred beogradski nastup, članovi jedinstvenog umetničkog kolektiva Laibach govore o mjuziklima i Koreji, o kapitalizmu i kiču, o Marini i Vučiću, o Trampu i panku, o robinji Melaniji i brendiranim kobasicama

Večno mladi Laibach održaće 4. decembra u Kombank dvorani ekskluzivni koncert. U Beogradu će predstaviti poslednji album *The Sound of Music* u okviru svetske turneje. Ovaj album nastao je kada je Laibach kao prvi bend sa Zapada posetio Severnu Koreju 2015. godine povodom 70-godišnjice oslobođenja te zemlje. Album sadrži pesme izvedene tom prilikom, kao i muziku iz tada snimljenog dokumentarnog filma *Dan oslobođenja*. Pored numera sa novog albuma, publika će na koncertu moći da čuje i najveće hitove iz svih faza benda, kao što su *Life Is Life*, *Resistance Is Futile*, *Smrt za smrt*, *Now You Will Pay*, *Eurovision*, *The Whistleblowers*, te nove pesme napisane za naučnofantastični film *Iron Sky – The Coming Race*, u režiji Tima Vuorensole, koji se trenutno prikazuje u evropskim bioskopima. Sledeće godine Laibach će u rodnom Trbovlju obeležiti 40 godina postojanja.

Foto: Miro Majcen

"VREME: Plakat kojim pozivate publiku 4. decembra na koncert je kombinacija ikonografije Laibacha i Meštrovićevog *Pobednika*, simbola Beograda koji je trenutno odsutan iz grada zbog restauracije. Zašto ste elemente *Pobednika* uključili u vizual koji najavljuje vaš koncert ovde?

LAIBACH: Pa neko mora da zameni *Pobednika* dok ga nema, a Laibach je najbolja kombinacija za tu svrhu.

Vaše gostovanje u Severnoj Koreji, kao i dokumentarac koji je nastao iz te posete, snažno su odjeknuli u javnosti. Govoreći o iskustvima iz Severne Koreje, kazali ste da ste zbog specifične situacije u toj zemlji morali da prilagodite set-listu, ali da je uprkos tome "Laibach nemoguće cenzurisati". Da li biste pojasnili tu svoju opservaciju?

Vrlo jednostavno – što se više Laibach cenzuriše, toliko više je Laibach prisutan. Tako je, uglavnom za sve što se zabranjuje i cenzuriše, bilo i u 80-im, kad smo bili zvanično zabranjeni u Jugoslaviji. To ne vredi samo za Laibach.

Pored toga što je 2015. bilo pola veka od mjuzikla *Moje pesme – moji snovi* i što mladi Severne Koreje uz njega uče engleski jezik, postoji li još neki razlog što ste odlučili da obradite pesme baš iz ovog popularnog mjuzikla?

Bez tog mjuzikla Laibacha verovatno ne bi bilo. Kao deca gledali smo taj film mnogo puta i značajno je oblikovao naš univerzum. Svi smo želeli da postanemo deo porodice Fon Trap, da nosimo uniforme i delimo krevet s Marijom. Uz to smo uvek razumeli "Zvuk muzike" – kako zovu taj film na engleskom – kao osebujno predavanje o muzici i moći muzike nad dobrim i lošim ideologijama i politikom. Kada smo shvatili da se priča zapravo temelji na stvarnim ljudima i događajima, koji su živeli nedaleko od nas (u Puli i u Salzburgu), a deo Marijine familije doslovno potiče iz Slovenije, još više smo se napalili na tu priču. *Moje pesme – moji snovi* su naravno, pre svega, apoteoza standarda i klišea holivudske zabavne industrije, ali u tom filmu se nalazi mnogo perverznih zaokreta i seksualnih i psihoanalitičkih konotacija. Slavoj Žižek ima vrlo zanimljivo zapažanje, tvrdeći da film zvanično prikazuje austrijski otpor Hitleru i nacistima, ali ako ga pažljivo pogledate, vidite da su "nacisti predstavljeni kao apstraktna kosmopolitska okupaciona snaga, a Austrijanci su zapravo dobri malograđanski fašisti, tako da je implicitna poruka gotovo suprotna eksplicitnoj poruci". Nije ni čudo što Austrijanci baš ne vole ovaj film ili ga možda samo "zvanično" negiraju, ali ga potajno gledaju negde u svojim podrumima. Taj obrt je takođe mogao biti razlog zašto je film bio tako izuzetno popularan, jer, kako kaže Žižek, "adresira naše tajne fašistoidne želje i snove". Što je zanimljiva tvrdnja »

s obzirom da su ljudi koji su stvorili originalni mjuzikl većinom bili Jevreji. Album se takođe bavi totalitarnom strukturom porodice kao osnovne ćelije društva i države. Ne govori samo priču o konkretnoj porodici Fon Trap, već i o strukturi šireg društva i o tome kako bi se mnoge "porodice" mogle ogledati u filmu: npr. porodica Tramp, porodica Magde i Jozefa Gebelsa, porodica Majkla Džeksona, pa slično njegovoj i Partridž femili, Osmonds femili, Keli femili, i svakako poznata austrijska porodica Fricl ... – da napomenemo samo nekoliko njih.

Mislite li da je ovaj popularni fenomen (mislim na mjuzikl *Moje pesme – moji snovi*) imao ulogu u konstruisanju nacionalnog identiteta Austrije?

Uglavnom ne, taj je postojao već pre tog mjuzikla. Ali bih zato sasvim moguće mogao uticati na formiranje izraelske države, a možda i na poratnu Jugoslaviju, itd. Barem smo mi, kao klinci, u mjuziklu pronašli i nešto malo reference na Jugoslaviju, što nam je oduvek bilo simpatično.

U jednom od vaših novijih spotova figurira svastika načinjena od novogodišnjih svećica. Neke prve asocijacije na ovu sliku bi mogle biti kič, fašizam i kapitalizam. Bilo da se sa tim slažete ili ne, da li vidite vezu između ta tri navedena pojma?

Svakako postoji veza između ta tri navedena pojma, to se dobro vidi i u Kini kao i u SAD, ali i kod bogatih arapskih Emirata i ostalih sličnih država. Ali naravno, fašizam danas ima drugačiji oblik od istorijskog fašizma – koji je zapravo u estetskom smislu (arhitektura, slikarstvo, muzika, stajling etc.) daleko sofisticiraniji od pomenutih fašistoidnih formacija.

Ovih dana se održavaju skupovi povodom 40 godina od Novog talasa. Kao deo tog kreativnog pokreta se između ostalih pominje Laibach, a predstavnici čitave te struje "pobunjenom decom komunizma". Slažete li se sa ovim tezama? (Ako da i ako ne, zašto?)

Laibach je svakako u svojoj formativnoj fazi bio i deo kasnog panka i ranog Novog talasa, ali ne kao "pobunjena deca komunizma" nego pre kao dijalektička negacija tih istih pokreta. Ništa, naime, ne opravdava i ne formira sistem bolje od pobune protiv njega, kao što ništa ne ubija zadovoljstva više od njegove institucionalizacije. Laibachova metoda uvek je bila na suprotnoj strani banalizacije zadovoljstva i pobune, bila je na strani spore ali pažljive analize. Naša akcija nije imala za cilj rušenje sistema, već uspostavljanje potencijala za bolje i kvalitetnije funkcionisanje sistema.

Svako vreme ima svoju vrstu bunta. Koja vrsta bunta je dobitna kombinacija za ovaj trenutak da bi svet postao bolji?

Odgovor na ovo pitanje morate potražiti na lotu. Svakako svet sam od sebe neće postati bolji – barem ne dok je naseljen ljudskom rasom – pa je bitno da se svako angažuje za taj cilj na svoj najbolji mogući način. Ali neka za to ne očekuje bilo kakvog profita ili nagrade niti pobede, koja možda na kraju neće ni doći.

Kako slovenačka javnost gleda na to što je prva dama Amerike Melanija Tramp njihova zemljakinja? Da li se kao nacija zbog toga osećate bezbrižnije ili ne?

Slovenačka javnost Melaniju uglavnom doživljava kao Trampovu privatnu zatvorenicu, a deo nje se trudi, da bi na njoj zaradio neki profit, pa se pišu knjige i proizvode kobasice, vina i kolači sa imenom Melanije Tramp. Međutim, slovenačka politika nije među tim profiterima, sa Trampom nije uspela dogovoriti niti tih nekoliko problematičnih metara morske granice sa Hrvatskom, oko kojih se obe države spore već tri decenije. No, poznato je da je Tramp ionako loš u geografiji i brzo može pobrkati stvari, tako da pravog razloga za bezbrižnost u tom pogledu Slovenija nema.

Kako vidite položaj Srbije danas na čelu s Aleksandrom Vučićem u odnosu na region i Evropu?

Srbija još uvek ima veliku podršku i poštovanje u regionu i u svetu, zato ima i bitan potencijal da igra važnu ulogu kao stabilizacijski faktor na Balkanu. Ali pre svega moraće pametno rešiti problem sa Kosovom i normalizovati i kultivisati svoje odnose sa Hrvatskom te Bosnom i Hercegovinom kao celinom, ali i zaustaviti korupciju u državi. A da li je Aleksandar Vučić sposoban da sa svojom ekipom to postigne, to će morati srpski narod sam odlučiti na sledećim izborima. Ili na ulici, ako nema druge.

Budući da je Irvin sarađivao sa Marinom Abramović i da i ona važi za provokativnu umetnicu, a provokacija je tekovina i Laibacha i generalno NSK (Neue Slowenische Kunst), da li imate želju da pogledate njenu retrospektivu u Beogradu i kako gledate na komodifikaciju njene umetnosti danas?

Dobro smo upoznati sa opusom Marine Abramović, koja – kao najpoznatija umetnica srpskog porekla u svetu – svakako zaslužuje veliku retrospektivu u Beogradu, i ako nam vreme dopusti, rado ćemo tu izložbu pogledati. Komodifikacija njezinog rada je prirodan proces u tom kontekstu, kakav se zbio i sa ostalim velikim umetnicima tipa Vorhol, Pikaso, Bojs ili Hirst i samo je dokaz istorijske relevantnosti njezinog rada. A šta je umetnost, a naročito relevantna, provokativna umetnost danas – ako nešto takvo još postoji – to će kao uvek pokazati vreme. ¶

Dobro smo upoznati sa opusom Marine Abramović, koja – kao najpoznatija umetnica srpskog porekla u svetu – svakako zaslužuje veliku retrospektivu u Beogradu, i ako nam vreme dopusti, rado ćemo tu izložbu pogledati. Komodifikacija njezinog rada je prirodan proces u tom kontekstu, kakav se zbio i sa ostalim velikim umetnicima tipa Vorhol, Pikaso, Bojs ili Hirst i samo je dokaz istorijske relevantnosti njezinog rada

ALEKSANDRA ĆUK

Kako je dečko ispunio obećanje

Foto: *youtube.com*

Pre četiri decenije u Jugoslaviji započeo je kulturni cunami pod imenom Novi talas, koji je označio poslednji (subliminalni) impuls moderne urbane misli i dela. Desio se veliki prasak koji se oseća i danas. Tim povodom se Fakultet dramskih umetnosti seća svojih heroja i heroina epohe bez kojih ovaj fenomen ne bi bio isti

Jugoslovenski Novi talas bio je sveobuhvatni kulturni pokret (književnost, rokenrol, slikarstvo, teatar, film...), koji je započeo nešto pre smrti Josipa Broza krajem sedamdesetih i obuhvatao mladu, progresivnu kulturnu scenu Ljubljane, Zagreba, Beograda i Novog Sada (i donekle Sarajeva), trajao je kratko kao i svi inicijalni i značajni umetnički pravci, ali je ostavio veliki uticaj do početka devedesetih. Novi talas je bilo neočekivano ali poprilično zdravo i fokusirano distorziranje epohe pre i posle Brozove smrti (4. maj 1980). Tradicionalna, patrijarhalna, po prirodi konzervativna kultura je u građanskom društvu kratko vreme dislocirana pod prokazanim prefiksom "nacionalno", pa je time i jaz generacija bio dramatičniji i drastičniji. Planirani progres i industrijalizacija su doneli značajne i turbulentne migracije selo–grad i time se stvara sasvim nova, naizgled liberalna generacija koja ide u korak sa vremenom velikih socijalnih ali i kulturnih promena i koja kulminira krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih. U epohi odrođenoj od Boga, vere i nacije, pojavljuje se kabast i nedvosmislen uticaj zapada u obliku kulture hedonizma (pornografija, pop kultura i široka upotreba narkotika). Ovako specifičan milje definisao je poznu fazu SFRJ poprilično versatilno, sa jeftinom pozlatom utopijskog društva. Zato je Novi talas osamdesetih i dalje imao nadnacionalni kulturni kontekst, iako se u umetničke svrhe koketiralo sa nacionom i religijom (Laibach, Idoli) ili politikom (Pankrti, Električni orgazam, Azra, Riblja čorba...). Ipak, najvažnija činjenica je da su većinu doajena, učesnika i aktivnih svedoka Novog talasa činila deca partijskih rukovodilaca, vojnih lica i javnih ličnosti tadašnjeg režima. Kako je izvorni novi talas predstavljao post pank period u Britaniji, njegovi heroji su bili pretežno mladi iz radničke klase sa izraženim i sistematizovanim socijalnim pedigreom. Specifičnost jugoslovenskog novog talasa je time intrigantnija i zanimljivija. Zato je i omladinska paradigma "mi protiv njih" u ovom periodu dobila posebnu konsekventnu težinu. Period od 1979. do 1982. u Beogradu i celoj Jugoslaviji predstavljao je vreme nezadrživih kulturnih promena, koje su kao nikad do tada bile povezane sa svetskim tendencijama. Štampani i elektronski mediji bili su naklonjeni pozitivnim promenama, štaviše, u kulturnoj javnosti su dominirale ideje Novog talasa koje su manje-više bile komunikativne, stilski raznolike i sveže. Kako su težišta sistema popuštala, pogotovo posle smrti doživotnog predsednika Josipa Broza Tita »

Omaž na FDU

Kako je veliki broj autora odgovornih za dešavanja u okviru Novog talasa završio ili studirao FDU, u petak 29. novembra realizovaće se čak tri događaja koji predstavljaju svojevrstan omaž ovom kreativno turbulentnom i dinamičnom vremenu, kao i njegovim svedocima. Planirani program obuhvata tribinu na sceni "Mata Milošević" od 13 do 15 sati, na kojoj će biti reči o značaju Fakulteta dramskih umetnosti u pokretu koji je imao politički, socijalni, fenomenološki i umetnički značaj. Razgovor će moderirati prof. dr Aleksandar S. Janković, dok su učesnici Boris Miljković, Biljana Maksić, Milutin Petrović, Srđan Šaper, Branimir Dimitrijević Tucko i Vladimir Đurić Đura. Nakon tribine, u velikoj bioskopskoj sali, u 15 i 30 počinje projekcija filma reditelja Miloša Radivojevića *Dečko koji obećava*, a publika će imati priliku da čuje razmišljanja i sećanja o ovom projektu scenariste filma prof. Nebojše Pajkića. Odmah posle projekcije, od 18 sati, u foajeu FDU biće održan koncert *ad hoc* benda Ruža i gipsevi, oformljenog specijalno za ovu priliku od sadašnjih studenata FDU, a istovremeno i muzičara aktuelnih domaćih bendova. Tokom koncerta biće izvedene obrade pesama sa ključnih novotalasnih kompilacija *Paket aranžman* i *Artistička radna akcija*.

» (1980), tako su promene na TV, u muzici i na filmu bile evidentnije. U filmovima Miloša Radivojevića (*Dečko koji obećava*) i Srđana Karanovića (*Nešto između*), radio-emisijama Studija B koje je vodio Slobodan Konjović ("Vibracije", "Diskomer") ili "202" ("Ventilator" Zorana Modlija), u magazinima poput "Džuboksa" Branka Vukojevića ili zagrebačkog "Poleta", TV emisijama "Rokenroler" Borisa Miljkovića i Branimira Dimitrijevića ili "Petkom u 22", sadržane su ideje "istorije koja je još uvek trajala" i na taj način sve nabrojano su emancipovani artefakti i validni svedoci jednog od najvažnijih magnovenja kulture SFRJ.

Ove godine se obeležava četiri decenije od prapočetaka Novog talasa koji je prirodnim tokom od Ljubljane preko Rijeke i Zagreba stigao do Beograda i Novog Sada. Ličnu kartu samog početka sastavili su muzički uradci Pankrta, Buldožera, Prljavog kazališta, a vrlo brzo, zahvaljujući razumevanju Siniše Škarice iz Jugotona, Novi talas je dobio lokalni identitet tako da su sledeće tri godine obeležili spektakularni debi albumi Haustora, Kazališta, Filma, Električnog orgazma, Idola, Šarla akrobate....

Ipak, kada smo kod geopolitike i značajnih toponima, u stvari institucija, izgleda da je beogradski Fakultet dramskih umetnosti iznedrio, u pojedinačnom i društvenom smislu, imena koja su uobličila i Novi talas i epohu, stvarajući specifičan vizuelni i muzički imidž po kojim je ovaj fenomen prepoznatljiv svih ovih godina.

Za početak, scenarista i filmski kritičar Nebojša Pajkić, tada zajedno sa Momčilom Rajinom, bio je urednik kulturnog programa SKC. Već tada, ove ikoničke figure su programskim idejama, koncertima i mogućnosti da značajni bendovi vežbaju u podrumskim prostorijama SKC-a stvorili specifičan kreativni prostor koji je koristio birokratsku metodologiju zarad afirmacije Novog talasa. Pajkić je bio i scenarista filma *Dečko koji obećava* Miše Radivojevića, gde se pojavljuje u ulozi miliciionera. Bio je uticajan filmski kritičar, kasnije i harizmatičan profesor generacijama studenata FDU. Boris i Tucko (Boris Miljković i Branimir Dimitrijević) su pre svega uticajnom i scenski svedenom emisijom "Rokenroler" snimili idiosinkratične spotove na beloj pozadini, baveći se kompozicijom unutar kadra. *Niko kao ja*, *Malena* i *Krokodili dolaze* su najbolji primer genijalnosti njihovih spotova. U kontekstu Novog talasa treba spomenuti i njihov avangardni televizijski film, nedosegnuti *Ruski umetnički eksperiment*, koji se izvrsno uklapao u milje (1982), a kasnije i simbolički raskošan spot za pesmu *Across the Universe* grupe Laibach kao i TV film *Šumanović*. Srđan Šaper je, kao i malo stariji Boris i Tucko, bio student režije na FDU baš u vreme najkreativnijeg perioda benda Idoli. Milutin Petrović i Vladimir Đurić Đura su sredinom osamdesetih imali postnovotalasni bend Heroji koji je snimio žanrovski raznoliki album. Milutin je režirao izuzetno popularnu emisiju na TV Beograd "Hit meseca". Popularni Đura poslednjih četvrt veka predvodi bend Đura i mornari, a nedavno je izdao čak tri knjige koje se tiču novog talasa *Beograd bez sna*, *London* i *Vodič kroz Novi talas u SFRJ*.

Pokojni Milan Delčić Delča, pre svega dramski pisac i izvođač, bio je frontmen beogradskog benda U škripcu, čiji je album *O je* (1983) na neki način završio najkreativniju fazu Novog talasa. Treba svakako spomenuti i Predraga Bambića, Petra Jakonića, Biljanu Maksić, Vidu Crnčević, Sonju Savić, Dragoslava Bokana, Zlatana Zlaju Fazlagića, Dinka Tucakovića, Srđana Dragojevića, Branka Dimitrijevića i naravno, Srđana Žiku Todorovića. Svi oni su na formalan i konkretan način preobrazili ustaljene kulturne stereotipe i svojim radom u raznim multimedijalnim projektima obeležili kako Novi talas tako i Beograd i Jugoslaviju osamdesetih i kasnije. Zato FDU kao nevelika obrazovna institucija i začudna betonska struktura u zanemarenom bloku 39 stoji kao poseban svedok večitih turbulentnih stranputica ovog grada i ove zemlje, koliko god ona bila velika ili mala. ¶

ALEKSANDAR S. JANKOVIĆ

Počast gledaocu, fabrika čipke i spljoštene žabe

Festival Dezire ove godine nosi moto "Right here, right now", tu toplu posvetu životu i kontinuitetu, kao zajednica koja brine o bliskima

ŽIVOT GLEDAOCA: Josip Tikvicki
Foto: Edvard Molnar

Na Dezire, festival savremenog pozorišta koji u Subotici kreira Andraš Urban, došla sam prvog dana, dvadeset i trećeg novembra, da bih prisustvovala komemoraciji Josipu Tikvickom u Art bioskopu Lifka. Tikvickog sam poznavala sa Dezirea, napustio nas je nekoliko dana pre početka festivala u stotoj godini. Ova priča se odvija na krajnjem severu Bačke – Josip Tikvicki je radio u fabrici čipke Mladost, koja se nalazila praktično u istoj ulici u kojoj se rodio, odrastao i upokojio se. Bio je strastveni ljubitelj pozorišta – redovan, do pre nekoliko godina na svakom Dezireu, pratio je sve predstave, vrlo žustro rezonovao o njima (jednako pažljivo bio je prisutan i na Paliću, na filmskom festivalu). Na Dezireu je bio prijatelj i simbol večitog pažljivog gledaoca. O njemu je prvo govorio Urban, zatim je prikazan film Sabolča Tolnaija *Cveće zla* posvećen Tikvickom i *svim žrtvama tranzicije*. Nakon filma Sabolč je posvećeno govorio o Tikvickom kojeg je znao i snimao. U filmu *Cveće zla* on igra jednu od ključnih uloga, naravno – lucidno i lako. Govorio je o sahrani i o broju 100 na krstu. O dve nule koje su poput polegnute osmice, odnosno znaka za beskonačnost. O lažnom Oskaru koji je poklonio/dodelio Tikvickom, a koji je ovaj primio prirodno, a zatim zaboravio u taksiju, pošto je te večeri nakon *uručenja* popio koju čašicu više. I nakon govora dugo gledamo niz fotografija Josipa Tikvickog sa Dezirea. Pitam posle komemoracije Đulu Francija (jednog od organizatora i ključnih ljudi festivala) nešto o kartama za performans Jožefa Nađa i vidim da plače i da upadam praktično i grubo na sasvim osetljiv teren. Posle se u foajeu pije višnjevača u pomen Tikvickom.

Tu počinje Dezire sa motom *Right here right now*, sa tom toplom posvetom životu i kontinuitetu. Kao zajednica koja brine o bliskima.

Naredne večeri gledam performans Jožefa Nađa *Mnemozina* – performansu prethodi Nađova izložba iz koje performans proishodi. Mesto dešavanja je Savremena galerija u Subotici – dakle, u samom smo srcu secesije. Izložbu otvara pisac Oto Tolnai koji mi posle daje neophodna uputstva za razumevanje. Ključne reči su: Kanjiža, Tisa, detinjstvo, bicikli i žabe.

Nađ je u Kanjiži nalazio mrtve žabe na putu, praktično spljoštene jer bi bicikl prešao preko njih. Sunce bi zatim učinilo svoje i žabe su postale nepokretni objekti koje je Jožef Nađ uzimao i, na jedan način, darovao im drugi život. Naime, na fotografijama junak je upravo žaba sa puta u Kanjiži koja je postala amulet, večiti putnik i pripovedač, jer – na svim fotografijama nalazimo je u različitom okruženju, među različitim motivima. Nađ svoju priču ne slaže po narativnim matricama, on prosto kombinuje teksturu žabe – objekta sa drugim teksturama sa kojima nalazi da se dobro uklapa. A žaba se izvrsno uklapa sa različitim teksturama tkanine, metala.... ona postaje naš junak, ona hodočasti i vodi i nas na »

jedan volšebni put kroz različite predele i svetove.

Nakon izložbe, u prostoru Savremene galerije Nađ izvodi svoj performans u prostoru crne kutije unutar koje se nalazi scena i 18 gledalaca. Na scenu izlazi Nađ kao gotovo uvek u tamnosivom odelu i beloj košulji sa glavom potpuno zamotanom u zavoj. U ruci nosi jednu od svojih žaba. Na sceni će se pojaviti lutka koja je njegov dvojnik ili još jedan *isti*. Jedna mačka zamotana u potpunosti u zavoj. Komad gline od kojeg pred nama stvara nosoroga, da bi na njegova leđa sletela jedna crvena ptica.

Kod Jožefa Nađa predstave su uvek kreiranje jednog temeljnog sveta koji se bez rezerve obraća onima u publici. Koliko god bile hermetične, uvek ostavljaju dovoljno prostora da učitate asocijacije, mada je to isuviše cerebralna stvar za Nađa, njegovi performansi su vrsta snažnih meditacija koje utiču na publiku i mimo i dublje od njene volje. Uporište se kao i obično nalazi u Kanjiži, u prostoru detinjstva koje je postavilo tako jak kontekst, tlocrt, da se iz njega neprestano crpi.

Glave su zamotane, govori Nađ nakon predstave, zato što oni nemaju lica, a lica nema jer proces kroz koji junaci prolaze nije završen. Nađov performans *Mnemozina* je meditacija na temu otvaranja, o mogućnosti koje čovek ima da oživi predmet i podari mu sudbinu – kao što vidimo na izložbi da je učinio sa žabama i to slažući ih sa drugim materijalima po teksturi, a ne sa prizorom, dakle, sledeći putovanje – po osećaju. Na sceni svaka fotografija oživljava, a *Mnemozina* je jedna izvrsna mrtva priroda Jožefa Nađa, slika koja vas vrlo živo, kao i uvek sa tim njegovim pogledom okrenutim iznutra, uči moći koju imate i to čini dubokouvidno, a opet lišeno misticizma, izravno.

Na neki način, to i Urban čini sa Dezireom, jer u Subotici u toku festivala stvara vrstu teritorije unutar koje čovek vlada drugačijim moćima i odnosima. U kojoj se i jednom vernom gledaocu kao što je bio Tikvicki odaje dužna pažnja: on je tu, kao deo tlocrta iz kojeg se dalje kreće i ako hoćete, stvara. ¶

NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Riba smrdi i od

Parazit je i delo intelektualnog poštenja kakvo se u savremenom filmu poslednjih godina i decenija zbilja retko i sve ređe sreće

Sada već unisono hvaljen film *Parazit* prekaljenog i voljenog korejskog sineaste (i pripovedača) Bong Džon-Hoa u samo 132 minuta kinestetski superiornog, inteligentnog i intrigantnog, a, na drugom tasu, i izrazito pitkog sadržaja, pokazuje da je moguće dosta toga. Na primer, da je izvodljivo nastaviti još jednim izvanrednim filmom (vreme će pokazati, možda čak i remek-delom) besprekoran niz uspelih i izrazito zanimljivih filmova (*Memories of Murder, The Host, Mother, Snowpiercer, Okja*). Osim toga, ovo je film koji skladno i bez i jednog jedinog upadljivijeg šava spaja na prvih nekoliko pogleda oprečne struje i zabate – odrešit komunikativan arthaus film koji lako i poletno komunicira i sa širom publikom u različitim ćoškovima sveta, računajući, naravno, i ovaj naš.

Osim toga, i ovaj njegov film očitava neprolazni vesternizacijski odnos ovog autora, te se u *Parazitu*, podno svih svojih specifičnosti u aspektu filmskog izraza i načina na koji pokazuje deo južnokorejske današnjice, brzo očitavaju jasni tragovi temeljne i nedvojbeno artikulisane amerikanizacije koja pleni i u dimenziji stila i sveukupnog filmskog jezika i u aspektu tema, motiva, ali prevashodno na fonu ideoloških odrednica svakodnevice Južne Koreje. A svemu tome treba dodati ono što je mnogima usredsređenijima i upućenijima bilo prilično evidentno u slučaju prethodnog filma, ostvarenja *Okja*, a to je gotovo neosporiva činjenica da Bong Džon-Ho i ovde stvara dela pod vidnim i dalekosežnim uticajem našeg Emira Kusturice.

Naime, dok *Okja*, ne nužno i ne samo na nivou pojavnog, uspostavlja jasnu vezu sa frenetičnošću filma *Crna mačka, beli mačor* (a samim tim i docnijih Kusturičnih ostvarenja), *Parazit* se ponajpre da dovesti u jaku vezu i zdravorazumsku analogiju sa *Podzemljem*, naravno, uz sijaset korenitih inverzija, finesa i osobenosti koje su naprosto neizostavne kada je reč o velikim delima velikih i značajnih autora, sve i kada im raniji filmovi slavnih preteča i važnih savremenika posluže kao zdrav i prav uzor. Naravno, tu je i podosta toga što u idejnom i ideološkom smislu razdvaja ova dva filma, pritom ih nimalo ne dovodeći do tačke sučeljavanja; naime, dok kod Emira Kusturice (i, dakako, Dušana Kovačevića kao scenariste) najkrupnija pretnja dolazi od bolje pozicioniranih, snađenijih (ili uhlebljenijih), ekonomski i šire relaksiranijih (a nominalno pripadnika iste klase i, dakle, istog čemera i iste ili barem slične društvene tenzičnosti), u *Parazitu* (a na šta ukazuje i sam taj ambivalentan naslov filma), manipulanti i opsenari, i, nazovimo to tako, parazitskiji paraziti su ipak oni iz donjih društvenih i ekonomskih slojeva.

Naravno, to nam već samo po sebi daje dovoljno i dovoljno ubedljivog povoda da kao jedan od aduta, te potvrdu šarma i ključnih osobenosti *Parazita* izdvojimo i slobodarsku političku nekorektnost, proisteklu, kako to već i obično biva, iz autorove odvažnosti da ne ide uz dlaku onom uvreženeom, a možda čak i proskribovanom i kanonizovanom. Nasuprot jalove "vlastele", nasuprot toj beslovesnoj višoj klasi, sparušenoj usled ekonomske relaksiranosti i samodovoljnosti, a opterećene i zadatim joj društvenim okvirom, kao nepobedivom pošašću oličene silnim društvenim uslovljavanjima, zatičemo galeriju ubogih proletera, članova iste porodice (a potom i niz pripadnika istih tih jurišnih brigada gladnih, beskrupuloznih, surovih i bezmalo na sve spremnih) koji su svi do jednog neprijatni i (gle čuda) zanimljivi karakteri, i koji pak nisu, nimalo iznenađujuće, voljni da krenu u ogoljenu klasnu borbu, već su fokusirani na konkretnu i veoma opipljivu korist od slasti i olakšanja koji novac isplaćen za (kakavtakav) rad, pa bio on i opsenarske i prevarantske vrste, sa sobom nosi.

repa

ODREŠITO I KOMUNIKATIVNO: ***Parazit***

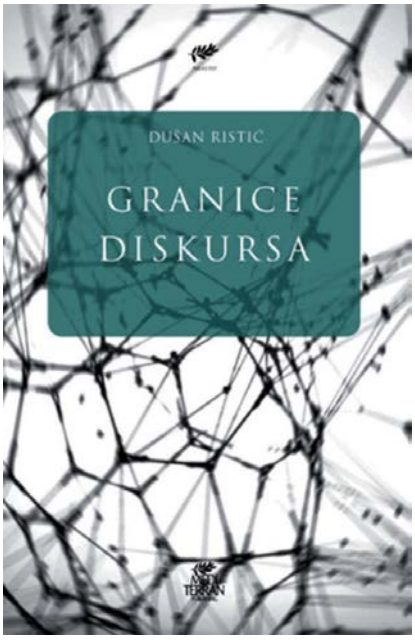
U tom smislu, *Parazit* je i delo intelektualnog poštenja kakvo se u savremenom filmu poslednjih godina i decenija zbilja retko i zapravo sve ređe sreće; Bong Džon-Ho ovde ne poseže za zgodnom i brzopoteznom mizantropijom u čijoj postavci su svi naprosto manje ili više grozni i bespotrebni. Upravo suprotno, *Parazit* narečenom čovekomrzju suprotstavlja daleko potentnije i vitalnije uverenje da nam onakvim kakvi jesmo (a, pritom, ima nas upravo onakvih kakvih i treba da nas bude, zar ne?), pomoći i spasa nema, što, sa druge strane, nikako ne znači da klasna trenja i posledični tektonski sukobi nisu nužni a nekada i dobrodošli, makar na mikro-planu i povremeno, budući da dominantan mentalni i srodan mu etički sklop na nekom opštem, pa i najširem mogućem planu naprosto vapi za povratkom na polazne stadijume i fabričke postavke. A Bong Džon-Ho nam to predočava i pripoveda u evidentnom lahorastom tonu i u nadahnutom filmskom izrazu na kome mu, sva je prilika, zavide brojni savremenici, a na kome su mu iskreno zahvalni mnogi poklonici i poštovatelji, od kojih je dobar deo onih koji nešto posebno ne ljube i nisu naglašenije senzibilizirani za preovlađujući aktuelni arthaus izraz, koji, ako ćemo iskreno, sam sebe u značajnoj meri istrajno iscrpljuje svojim dragovoljnim sunovratom u manirizam, uniformnost i naretko posve očiglednu bezidejnost. Tu ova kritika može da se vrati na već isticanu pohvalu na konto zaumne lakoće sa kojom ovaj autor miri ta dva vazda antagonizovana pola – arthaus film i film koji predstavlja neusiljen i integralan deo ponude repertoarskih ostvarenja podesnih i za daleko širu i šarenolikiju publiku. Pomenimo ovde da je samo u SAD ovaj film zaradio oko 16,5 miliona dolara, a da je pritom imao maksimalno 630 bioskopa na raspolaganju, dok je van Amerike ovaj film neosporne umetničke vrednosti i zahtevnijeg izraza zaradio već oko 100 miliona dolara, što je fascinantan uspeh.

Po pitanju konkretnog kinestetskog učinka, ovo je savršen film u svakom svom aspektu, što, imajući u vidu autorov portfolio, nikoga nije niti može da začudi i iznenadi. A *Parazit* kao, uz sve već pomenuto i navedeno, i iznimno duhovit i zabavan film ukazuje na vitalnost nižepozicioniranih, ali vitalnost je u isti mah i jedan od atributa kojima se dâ potcrtati vrhunska autorska forma Bong Džon-Hoa. Ovo je, osim toga, i ostvarenje koje daje uvid u potencijale redefinisanja arthaus filmova naših dana, baš kao što je i Filipsov *Džoker* svojim vaskolikim visokim postignućima već dobrano redefinisao pojam savremenog planetarnog blokbastera. Stoga je možda najpravičniji ishod to što do ovog trenutka upravo *Parazit* i *Džoker*, koji mudro i strastveno preispituju i pozicije i mogućnosti levice i levih ideja i poriva, unutar korpusa viđenijih i primećenijih ostvarenja sasvim zasluženo slove kao najbolji filmovi godine. ¶

ZORAN JANKOVIĆ

Mehuri jezika

Dušan Ristić: *Granice diskursa*; Mediterran, Novi Sad 2018.

Diskurs je jedna od onih popularnih reči kojima se možete poslužiti kad god vam padne na pamet (ili kada vam nijedna druga *ne* pada na pamet): deluje pametno i učeno, ne znači bogzna šta i vrlo se lepo uklapa u najrazličitije kontekste. Često se iza te reči krije ambis pretencioznosti, nešto ređe pokušaj da sopstveni govor načinimo preciznijim. Tu reč (ili taj pojam) na velika je vrata u filozofiju uveo Mišel Fuko i od tada ona ne prestaje da proizvodi komešanje oko sebe. Rečnici sugerišu da se diskurs može prevesti sa "govor", ali to nije dovoljno: govor je uvek nekakav diskurs, ali se diskurs ne svodi na govor. Kao onaj poslovični šlag na torti dolazi nam upozorenje Pola Vena, istoričara, koji će nam u knjizi o Fukou, u jednoj gotovo usputnoj rečenici, brutalno saopštiti da je diskurs nesrećno izabrana reč. A opet, nije sve ni samo stvar mode. Diskurs je ime toliko snažne, prodorne i plodne ideje koja nam, između ostalog, kaže da živimo u (jezičkim) mehurima o kojima pojma nemamo (jer mehuri su prozirni), da se tog imena, diskurs, sve i da hoćemo, ne može osloboditi: probušimo li mehur – padamo. Zbog svega ovoga novosadski se sociolog Dušan Ristić upušta u ozbiljno ispitivanje granica diskursa, nastojeći, pre svega, da istraži sociološku nosivost ovoga pojma. Njegova knjiga *Granice diskursa* jedan je od najozbiljnijih i najsistematičnijih pokušaja suočavanja s ovim pojmom na našem jeziku.

Makar jedno je izvesno: diskurs je stvar jezika. No, već posle nekoliko stranica Ristić i sam, implicitno, pokazuje da je *sve* stvar jezika, da jeziku ne izmiče ništa, računajući i ono što autora, iz sociološke perspektive, najviše zanima: praksa. Čak je, dakle, i praksa određena jezikom, uprkos popularnim predstavama po kojima oni što deluju "ne filozofiraju" (to jest ne pričaju nego rade). Problem je što je i govor nekakva praksa, dok prakse bez govora o praksi – nema. Ne postoji *niko* ko samo radi i ćuti (osim roba), nego će o tome što radi da progovori makar i kroz lakat, a tada, kad zine, tada je već u diskursu. Utoliko je problem granice diskursa upravo suštinski: ako je jezik sve, ako jezik nema granice – pa time granicu ne poznaje ni diskurs – o čemu uopšte govorimo kada se suočimo s tom zastrašujućom neodređenošću pojma? Granica je, tome nasuprot, mesto određenja. Zato Ristić problem i postavlja na najdirektiniji mogući način, uprkos nepreglednoj literaturi koja na to pitanje, decenijama već, odgovara: šta je, uopšte, diskurs?

Pošto brzo pređe kroz istoriju pojma – ta istorija nije previše duga, a najintenzivnija je bila upravo u 20. veku – te kroz teorije koje su diskurs problematizovale i koristile, Ristić se odvažno upušta u analize pojmova iskaza, teksta, normativnosti, moći, mobilizacijskih potencijala diskursa, te društvenih strategija koje, naravno, ne mogu bez *određenog* jezika. Genealogije diskursa, pak, središnji su deo knjige u kojem pisac pokazuje visok stepen istraživačke zrelosti jer, uprkos tome što se kreće u prošlosti, on zapravo ne ispušta iz vida sadašnjost (u suprotnom, bila bi ovo dosadna rasprava o mrtvom jeziku). Kada, recimo, analizira kako se govor odvajao od predstave – da bi se, potom, diskurs izdvojio kao posebna formacija – kako se jezik oslobađao rituala, Ristić je veoma svestan da se savremeni svet, u retrogradnom kretanju, (ponovo) zaglibio u nekoj vrsti mulja predstave, u ono što se stavlja-ispred pre bilo kakvog ispitivanja, te da ono što su diskurzivne strategije prosvećenosti uspele da raskrče sada iznova zarasta u korov, ponovo pada u melasu *nerazlikovanja* iz kojih, poput čudovišta iz močvare (Žil Delez će reći da je čudovište ono što nema određenja), iskaču predrasude, laži, sumanute iracionalnosti i budalaštine koje bude, recimo, strah od vakcine, ili sumnjaju u to da je Zemlja okrugla jer, kao što je poznato, Zemlju, onako ravnu, na leđima nose četiri velike kornjače. U odličnim redovima o delegitimizaciji (depersonalizaciji) diskursa (ko govori i šta je uopšte autor?, odakle autor, a time i diskurs, crpe autoritet?), mobilizaciji i derituализaciji diskursa, o učincima subjektivizacije i intersubjektivnosti, Ristić nudi odgovor: diskurs je uvek već neka vrsta društvene tvorevine koja nas obujmljuje – kultura, recimo – a da mi, korisnici te tvorevine, ne moramo znati da smo u njoj. Otud i analiza ideologija: možemo žestoko da budemo zahvaćeni određenom ideologijom kao *partikularnom* veličinom, kao (subjektivnom) perspektivom, i da je sprovodimo na jedan, drugi, ili treći način, a da pojma nemamo o tome: biti Srbin, recimo, toliko je neupitno da se umemo iznenaditi kada utvrdimo da među tim božjim bićima ima i neupitnih idiota. Upravo je diskurs ono što nas je sabilo u skučenu kutiju nerazlikovanja. Možemo, dakle, da budemo uvučeni u praksu koja je opravdana određenim jezikom, a da, baš dok nas taj jezički tok nosi, verujemo kako čvrsto stojimo na obali. Utoliko je Ristićeva knjiga svojevrsni diskurs o diskursu, prosvetiteljski projekat koji nam skreće pažnju na to da se uvek nalazimo u svojevrsnoj kutiji diskursa, pri čemu su zidovi te kutije prozirni te uglavnom ni ne znamo da smo zatvoreni, sve verujući da smo slobodni da slobodniji ne možemo biti. A nismo. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

Pisac koji je previše znao

Ključno naravoučenije čitanja Pinčona je kako je najmanje vidljivo ono što uopšte nije skriveno i da najveća opasnost preti od onoga što je toliko poznato da je nespoznato

Piše:
Tomislav Brlek

Vanredni profesor na Odsjeku za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Od svih reakcija na lik i delo Tomasa Pinčona najčudniji je otpor da se uoči očigledno: da je njegova literarna karijera paradigma odnosa autora, teksta, konteksta i čitaoca. Tu se, naime, faktički dokazuju kritički postulati da i autor i konteksti proizlaze iz teksta a ne obrnuto, da su te hermeneutičke operacije u nadležnosti čitalaca, koji su stoga odgovorni za pročitana značenja. I po pitanju apstraktnijih problema kao što je odnos zapleta i likova ili pak pripovedanja i pripovedanog, Pinčonove narativne konstrukcije konkretno čitaocima guraju pod nos očigledne istine da su i likovi i teme rezultat a ne ishodište postupaka oblikovanja. Od svega pritom kao da najteže pada spoznaja da višeznačnost nije posledica manjka nego obilja podataka a da je svaka interpretacija funkcija kriterijuma razlikovanja važnog od nevažnog.

"Dogodilo se to i ranije, no sada nema ničega sa čim bi se moglo uporediti." Druga rečenica prvog Pinčonovog *magnum opusa*, *Gravity's Rainbow* (1973) – od sada, zahvaljujući Nini Muždeki, kao *Duga gravitacije* dostupnog i ovdašnjoj čitalačkoj publici – zacelo najbolje sažima efekat čitanja Pinčona, dok je samo to iskustvo opisano na sledećoj stranici: "Ne, ovo nije ispetljavanje iz, već progresivno *upetljavanje* u –." Ko se to u šta tačno upetljava nije rečeno, ali nema sumnje da se najavljuje straobalno zahtevan i urnebesno zabavan proces snalaženja u vanrednom rasponu stilova i registara, od pornografije i bihevioralne psihologije i kvantne mehanike do skatologije, psihoanalize i matematike, te nepreglednom mnoštvu književnih, istorijskih, tehnoloških, mitoloških i svakovrsnih drugih referenci i aluzija. S odgovarajućim amplitudama, svaki od osam Pinčonovih romana – od kojih su još neprevedeni *Vineland* (1990), *Mason & Dixon* (1997) i *Against the Day* (2006) – upetljava službena i alternativna, popularna i ezoterična, politička i verska, naučna i umetnička tumačenja zbilje u kognitivni sklop iz kog se čitaoci imaju ispetljati kako znaju i umeju.

Kao primer Pinčonove strategije manipulacije interpretativnom perspektivom možemo pomenuti da je sintagma iz naslova njegovog za sada poslednjeg romana – *bleeding edge* – u jedva tuce godina koje vreme zbivanja radnje dele od datuma objavljivanja (2013) prošla put od fraze kojom upućeni nazivaju najnaprednije tehnološke iskorake, i posledično visoko rizične investicijske prilike, do relativno opskurnog izraza, toliko vezanog uz specifično razdoblje da ga namah prepoznaju takoreći samo oni koji su ga tada koristili. Jedan od njih, Endru Lionard, priseća se da je čitanju romana o temi kojom se krajem 1990-ih bavio u svojoj internetskoj kolumni, nazvanoj baš *The Bleeding Edge*, pristupio s dosta skepse po pitanju kompetencije autora, tada već u godinama za penziju. Karakteristično, po završetku čitanja zaključio je da Pinčon zna – i previše.

Ako je tome tako u vezi s tek minulim periodom, stepen obaveštenosti o epohama o kojima mu na raspolaganju stoje i stručne studije i svakojake trivijalizacije može biti samo viši. Za čitaoce sa šireg lokalnog područja u tom će pogledu biti zanimljivo da se u najopsežnijem i što se tiče sleđenja zapleta najkompleksnijem, mada usled uglavnom linearnog izlaganja možda sižejno najjednostavnijem, romanu *Against the Day*, među svom silom likova mogu naći i Vlado, Zlatko, Danilo, Batko i Vesna, a u mnoštvu lokaliteta i Pula, Metković, Pljevlja, Kosovska Mitrovica i Demir Kapija, te da se, osim što se s razlogom pominju uskoci, Tesla, Goce Delčev, VMRO i Crna ruka, u izvornom obliku javljaju pojmovi *izvinite* i *hvala*, kao i *žilavka*, *palačinka* ili *kadulja*, pa i "crnogorska pošalica" *oca ti jebem*. To što se u rukavcu radnje koji se tiče Aneksione krize, koja će koloplet geopolitičkih natezanja uvesti, "u tročetvrtinskom taktu, u opšti evropski rat", stanovita pažnja posvećuje i Novopazarskom sandžaku, za čitaoce *Duge gravitacije* neće biti iznenađenje jer se već na početku tog romana u jednom od tipičnih Pinčonovih pesmotvora za njega veli: "Niko ne zna gde se na-mapi-nalazi, | Ko bi rekao ipak da od-njeg'-sve-polazi?"

Konstatacija s početka možda je manje čudna uzme li su u obzir da je ključno naravoučenije čitanja Pinčona da je najmanje vidljivo ono što uopšte nije skriveno i da najveća opasnost preti od onoga što je toliko poznato da je nespoznato. Bukvalno prvo što nakon naslova i posvete pročitate u *Dugi gravitacije*, romanu koji uveliko prati parabolu raketne tehnologije, jeste epigraf "Sve čemu me nauka naučila, i čemu me i dalje uči, samo učvršćuje moju veru u kontinuitet našeg duhovnog postojanja nakon smrti", koji potpisuje konstruktor nacističkih projektila V2 i ključna figura američkog svemirskog programa. Upitan na koga je u znamenitom govoru o opasnosti od vojnoindustrijskog kompleksa mislio rekavši da je vlada SAD talac naučnotehnološke elite, Ajzenhauer je naveo dva imena, od kojih je jedno bilo – Verner fon Braun. Koji će godinu dana kasnije objaviti citirani pamflet o svojoj veri u besmrtnost. ¶

Saraj-rol iz šume Emirove

Zabranjeno pušenje: *Ja nisam odavle* (1997–2019)

Zabranjeno pušenje trenutno je na turneji povodom 35. godišnjice izlaska albuma *Das ist Walter*. Nakon trosatnog koncerta održanog u Zagrebu 18. oktobra, Zabranjeno pušenje novembar i decembar provodi u inostranstvu: prvo u Australiji, a potom u nordijskim zemljama, dok su Kanadu – točnije Toronto – posjetili još proljetos.

Zabranjeno pušenje doista ima što slaviti: *Das ist Walter* u svoje je vrijeme bio ne samo neočekivano originalan, već i, kako će se s vremenom shvatiti, jedan od najutjecajnijih rok albuma u regiji, što nije slučajno jer taj je album izmislio novi rječnik i novi stil koji je presudno utjecao na mnoštvo novih bendova, kao što su Dubioza kolektiv, S.A.R.S, Hladno pivo, Kawasaki 3p i slične mutante, a posebna je tema i utjecaj koji je *Das ist Walter* imao na hip hop scenu.

Das ist Walter je, dakle, bio šarmantna, ironična, duhovita, muzički možda donekle ograničena ploča, no ta je ploča novim rječnikom za rok muziku ispričala autentične priče o Seji, Šekiju, Abidu, Seleni, babi Atifu, likovima kakvi i danas žive u Sarajevu.

Pojava reizdanja albuma Zabranjenog pušenja iz 1997. *Ja nisam odavle*, u izdanju Take it or Leave it Records, može djelovati kao iznenađenje, barem dok ne prokopamo po FB stranici izdavača i shvatimo da se datum izlaska ovog kompakt diska poklapa s ovogodišnjim koncertom dr Neleta Karajlića na Tašmajdanu. Nele je, dakle, odlučio svoju samostalnu karijeru stvarno i simbolički "pojačati" reizdanjem svog prvog diskografskog projekta, što, valjda, znači da čak ni on ne misli da je *Ja nisam odavle* album Zabranjenog pušenja, već da je to jednostavno njegov prvi samostalni album, što *Ja nisam odavle* u suštini i jest kad ga danas slušamo.

Zašto *Ja nisam odavle* smislenije funkcionira kao samostalna Neletova ploča nego kao peti album Pušenja? Nije stvar u tome da je na ovoj Neletovoj ploči malo toga ostalo društvenog, političkog ili humorističkog od starog Pušenja, već je Zabranjeno pušenje naprosto bio toliko sarajevski bend da bi on u Beogradu mogao funkcionirati eventualno kao neki reproduktivni bend. Ista bi stvar bila kad bi se od Zabranjenog pušenja poželjelo napraviti banjalučki, novosadski, riječki ili, hm, zagrebački bend. Problem, naravno, komplicira činjenica da u Zagrebu zaista i postoji bend Zabranjeno pušenje.

Nije, dakle, problem što je ploču *Ja nisam odavle* moguće shvatiti kao odmetničku ili politički nekorektnu verziju Zabranjenog pušenja, jer u svojoj originalnoj verziji Zabranjeno pušenje nije bio nacionalni ili nacionalistički muzički projekt, poput Riblje Čorbe ili Prljavog kazališta, no čak i ako je Neletovo Pušenje namazano nacionalističkim i revizionističkim sadržajem, taj je "nedisciplinirani", "ulično-huliganski" sloj 1997. imao nekog smisla. Rokenrol po svojoj prirodi mora misliti svojom glavom kakva god ta glava bila, a uvijek je loše kad je rok klimav, ugodan, politički korektan i društveno prihvatljiv. *Ja nisam odavle* je mračna emigrantska ploča koja se bavila temama koje su ranijem Pušenju bile nezamislive, čak i ako prihvatimo tezu o "proročkoj" dimenziji Pušenja i Nadrealista. U pjesmama kao što su *Kanjon Drine* ili *Zvijezda Balkan* staro Pušenje je lucidno naslutilo nadolazeći rat, no *Ja nisam odavle* ipak donosi sijaset novih tema. Ako i prihvatimo da je Nele đonom nasrnuo na sve što je Zabranjeno pušenje bilo u svojoj originalnoj fazi i da je *Ja nisam odavle* simbolički "agresorski" atak na jednu – u biti važnu – kulturnu ostavštinu, to još uvijek ne znači da Neletovo Zabranjeno pušenje gubi legitimitet.

Ništa oko Neleta Karajlića i Zabranjenog pušenja nije baš jednostavno ni lako shvatljivo. Netočno bi, recimo, bilo ustvrditi da je Nele "nelegalno" kidnapirao brend Zabranjeno pušenje i da on nema baš nikakva prava na korištenje tog imena. Veći je problem što Neletovo Pušenje nije (dovoljno) sarajevski bend, kao što, uostalom, ni Zabranjeno pušenje koje vodi Davor Sučič Sula već više od dvadeset godina, dakle, Pušenje bez Neleta, nije jedino legitimno ili barem zamislivo Zabranjeno pušenje uopće. No Suletovo Zabranjeno pušenje 1997. po mnogo čemu je još uvijek sarajevski bend, iako ostaje pitanje što zapravo Pušenje može bez Neleta? Pa, slično što i Kvin bez Fredija Merkjurija ili Led Cepelin bez Roberta Planta – ako zažmirimo nad činjenicom da Nele u tehničkom smislu nije osobit pjevač. Pravo i originalno Zabranjeno Pušenje je bend u kojem je mogao svirati bilo tko, ali u kojem svakako moraju svirati Nele i Sula. Ili drukčije rečeno, svi su likovi koji su prodefilirali Pušenjem između 1980. i 1990. uključujući samog Emira Kusturicu – manje ili više nebitni. Važni za Pušenje su samo Nele i Sula. Zabranjeno pušenje je naprosto bio i ostao njihov bend.

Nele Karajlić je u Zabranjenom pušenju bio mnogo više od Željka Bebeka u Bijelom dugmetu – koliko god se činilo u jednom vremenu da je Bebek u Dugmetu nezobilazan – Bregović je bio taj koji je patentirao kvaran izum da bendovi mogu postojati bez svojih pjevača, i da su svi u bendu i zamjenjivi osim, dakako, njega samog. Nele je pak u Zabranjenom pu-

šenju bio frontmen, pajac, šoumen, pjevač, maskota, interpretator, stendap komičar, vicmaher, ali većinu ideja je ipak u bend donio Sula, i zato brakorazvodni proces još uvijek traje. Zabranjeno pušenje je, izgleda, jedan od onih bendova koji se nikada ne mogu do kraja raspasti. Sula je, naravno, svjestan da je ideja Zabranjenog pušenje bez Neleta riskantna. Ta ideja je, kao što znamo, prošla kod publike, bez obzira na sve, pa zapadna frakcija Zabranjenog pušenja u diskografskom i komercijalnom smislu postoji više od dvadeset godina, uključujući sedam novih studijskih albuma. Druga je stvar što današnje Pušenje više veze ima sa svojim sljedbencima – Hladnim pivom, Kavasaki 3p, Dubioza kolektivom ili S.A.R.S.om – nego sa samim Zabranjenim pušenjem iz 1984. godine.

Zanimljivije od pitanja ima li – ili ipak nema – Nele pravo koristiti ime Zabranjeno pušenje jest pitanje da li se samo Neletu u autorskom i karijernom smislu isplatilo što nije ovu ploču osmislio kao samostalni album. Album *Ja nisam odavle*, naime, solidno stari i sigurno slovi kao jedan od važnijih popkulturnih dokumenata 1990-ih. Možemo o Neletovoj svadljivosti ili političkim afinitetima misliti što god hoćemo, ali *Ja nisam odavle* i dalje je relevantna, dobro odsvirana, snimljena i producirana ploča, prepuna još važnih i interesantnih pjesama. *Tri ratna havera* i *Od istorijskog Avnoja* možda i jesu revizionistički nastavci iliti "recidivi" važnijih pjesama *Kanjon Drine* i *Dan Republike*, ali i te pjesme su se u međuvremenu izborile za svoj muzički i estetski legitimitet.

Istina je također da među dvanaest pjesama nema slabih (dobro, možda ipak jedna ili dvije "praznije", vješto zapakirane), i da su čak četiri koncertna bonusa smislena, pogotovo "dopisana" koncertna verzija pjesme *Zvijezda nad Balkanom* iz 1994. Jedini je pravi problem ovog izdanja što su izostali podaci o tome kad je ploča snimljena i gdje, tko je sudjelovao u snimanju, ili tko je producent ploče, nije čak navedena ni postava Zabranjenog pušenja iz 1997. godine.

Davno je bila ta 1997, no svejedno je teško zaboraviti i da je 1997. godine u Zagrebu izašao album Zabranjenog pušenja *Fildžan viška* i da je ta ploča imala svoje momente: mnogo odličnih pjesama, maštovita svirka, aranžmani i produkcije, i da su na toj ploči briljirali novi članovi Dušan Vranić Duco, Đani Pervan – obojica su kasnije svirala s Rundekom – i Marin Gradac, koji je u tehničkom smislu bio najbolji pjevač Zabranjenog pušenja uopće.

Prvo pitanje još uvijek glasi: radi li se ovdje o dvije ploče jednog benda ili ipak o dva benda i dvije ploče. Ili su to dva različita benda s istim nazivom ? Ili je riječ o tri ili čak četiri benda, ako pribrojimo No Smoking Orchestra i Emira Kusturicu? Ili možda danas ne postoji Zabranjeno pušenje? Ili bismo Zabranjeno pušenje mogli shvatiti kao neformalnu, imaginarnu zajednicu bendova koji su radili ili rade pod sličnim ili istim imenom. Najlakše rješenje je ipak, izgleda ideja da je između 1980. i 1990. postojala grupa Zabranjeno pušenje s opusom od četiri izvanredna albuma i čiča-miča gotova priča. Sve kasnije frakcije i derivacije – "istočna" i "zapadna", naprosto su nelegitmne "izvedenice" ili "frakcije" koje je preporučljivo ignorirati. Ovakav strogi puristički nazor, koliko god neosporno bio privlačan, naravno da ima nekih manjkavosti. Prvi je, naravno, tržišna logika – recepcijska glad za pjesmama Zabranjenog pušenja je, izgleda, neuništiva. "Zapadna" frakcija Zabranjenog pušenja, od 1997. na ovamo snimila je čak sedam studijskih albuma, što je skoro duplo više od opusa "originalnog" sastava. Sula je, uostalom, od 1997. do danas napisao dovoljno dobrih pjesama barem za jednu jaku kompilaciju (*Halid umjesto Halida*, *Možeš imati moje tijelo*, *Fildžan viška*, *Mile Hašišar*, *Jugo 45*, *Arizona Dream* itd), ali ono što je tim pjesmama nedostajalo, i što još uvijek nedostaje, čak i kad su bile zaista dobre, bio je sam Nele.

Nele je pak 1997. krenuo drugim putem. Nakon *Ja nisam odavle*, već 1998. osnovao je No Smoking Orchestra koji ubrzo postaje prateći sastav Emira Kusturice. Danas je jasno da je No Smoking Orchestra komercijalno uspješan "globalni" fenomen, ali da se, u suštini, radilo o neugodnom, tezgaroškom bendu koji se neukusno ulagivao istočnom i zapadnom kapitalističkom uhu i to na dosta prizeman način, unatoč "revolucionarnim" parolama. Nele Karajlić se sigurno puno puta pitao šta mu sve to treba, i na šta je točno spiskao 12 godina života i karijere i da li mu je možda bilo pametnije da poput Darka Rundeka gura svoju samostalnu karijeru kao Nele Karajlić – pogotovo što mu taj prvi album uopće nije loš. I na kraju priče, da li je i on sam iznenada postao sve ono čemu su se Zabranjeno pušenje i Nadrealisti onako opako rugali.

Danas se olako zaboravlja da se Zabranjeno pušenje 1990. raspalo nakon što su izgubili kompas u tamnim vilajetima YU estrade nastupajući u zajedničkim aranžmanima s Lepom Brenom i drugim estradnim monstrumima. I Sula i Nele su već postali estradno ruglo i nisu znali kako dalje. Rat je pojednostavio, ali ujedno i zakomplicirao odgovore na ta pitanja. I sada, dvadeset i dvije godine nakon 1997. Nele odjednom počinje skoro od početka, a i Sula vjerojatno danas u Australiji razmišlja što i kako dalje jer njegovo Zabranjeno pušenje već neko vrijeme stagnira. Možda je stvarno došlo vrijeme da razmisle kako bi zajedno mogli početi ispočetka. Nije posebno teško zamisliti Neleta kako pjeva *Fildžan viška* ili *Jugo 45* na nekom festivalu u Beogradu, Skoplju, Banjaluci, Ljubljani ili Rijeci – možda čak i u Zagrebu – ili da novo ujedinjeno Zabranjeno pušenje uvrsti u svoj repertoar *Vukotu* ili *Tri ratna havera*. Pravo pitanje je da li bi takvo "ujedinjeno" Zabranjeno pušenje ikada moglo nastupiti u Sarajevu, što je naposljetku i jedino važno pitanje. ¶

NENAD RIZVANOVIĆ

EVROPSKE UJEDINJENE NACIJE

Savet Evrope je osnovan sa ciljem da podstiče privredni i društveni razvoj i tešnju saradnju između država članica, ali reaguje i kada se krše osnovni demokratski principi na kojima je zasnovan. Države koje nisu članice Evropske unije članstvom u ovoj organizaciji mogu da se uključe u rešavanje ili raspravu o ključnim evropskim pitanjima. Kako se "evropska perspektiva" Zapadnog Balkana rasteže unedogled, Savet Evrope bi mogao da dobije aktivniju ulogu u regionu

Foto: wikipedia.org

Za "Vreme" iz Strazbura

Ove godine obeležava se 70 godina od osnivanja Saveta Evrope, organizacije koja je osnovana davne 1949. Londonskim ugovorom i čije je sedište u Strazburu. Ovaj grad na levoj obali Rajne nije izabran slučajno: u srcu alzaške oblasti, on je kroz čitavu modernu istoriju bio simbol nemačko-francuskog sukoba, da bi nakon Drugog svetskog rata postao oličenje njihove međusobne saradnje, te šireg evropskog zajedništva.

Savet Evrope danas okuplja 47 država sa prostora Evrope i severne Azije (sve, zapravo, osim Belorusije), koje zajedno broje preko 800 miliona stanovnika. Iako je u posleratnim decenijama ovo telo okupljalo evropske zemlje koje su ostale sa zapadne strane Gvozdene zavese, nakon pada Berlinskog zida, njemu su se priključile i bivše socijalističke zemlje. Srbija, tada još uvek u zajednici sa Crnom Gorom, pridružila se ovoj organizaciji aprila 2003. godine. Tadašnji ministar spoljnih poslova Goran Svilanović je izjavio da se do članstva u Savetu Evrope nije došlo lako, da je ono bilo rezultat teške borbe za slobodu i vladavinu prava. "Neophodno je da odamo poštovanje svima onima koji su uložili sve što su imali u ovu borbu, uključujući i svoje živote", rekao je tom prilikom.

Savet Evrope nema veze sa Evropskom unijom, iako nijedna zemlja nije postala članica Unije, a da prethodno nije bila i članica Saveta Evrope, iako na zastavi koriste isti simbol i imaju istu Evropsku himnu. Zgrada u Strazburu u kojoj se nalazi sedište organizacije, Palata Evrope, smeštena je tik pored Evropskog parlamenta i pasarelom je povezana sa njim. Osnivači su u Londonskom ugovoru napisali da je "cilj Saveta Evrope postizanje većeg jedinstva između članica radi očuvanja i ostvarenja ideala i principa koji su njihova zajednička baština i omogućavanje njihovog ekonomskog i društvenog napretka". Danas se ova međunarodna organizacija pre svega bavi unapređenjem demokratije, uspostavljanjem vladavine prava, te poštovanjem ljudskih prava u zemljama članicama. Za to su zadužena njena tri glavna tela – Parlamentarna skupština, Komitet ministara i Evropski sud za ljudska prava, nama dobro poznat kao *sud u Strazburu*.

ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA

Zašto je važan Savet Evrope? Pristupanjem Savetu Evrope zemlje članice se obavezuju da će poštovati Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, na osnovu koje je Evropski sud za ljudska prava i osnovan. Pored ovog dokumenta, Savet Evrope je u prethodnim decenijama doneo i veliki broj drugih konvencija i protokola (preko 200) za različite oblasti, a Srbija je do sada ratifikovala više od osamdeset. Tako je naša zemlja u svoj pravni sistem ugradila Konvenciju Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, Konvenciju o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja, potom i Konvenciju o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom, Građansko-pravnu konvenciju o korupciji, kao i, recimo, Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (tzv. Istanbulsku konvenciju). Srbija je dužna da primenjuje sve ove međunarodne akte i da donosi ostale svoje propise u skladu sa njima.

Kako Savet Evrope prati primenu svih ovih konvencija u zemljama članicama? Ova organizacija je za različite oblasti ustanovila brojne fakultativne oblike okupljanja, pa je tako uspostavljeni: GRECO – grupa zemalja protiv korupcije; Venecijanska komisija – ekspertska grupa za oblast ustavnog prava; GREVIO – ekspertska grupa za nadzor nad primenom Istanbulske konvencije; GRETA – ekspertska grupa za praćenje primene Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima. Srbija je pristupila parcijalnim sporazumima na osnovu kojih su uspostavljeni svi pomenuti mehanizmi, ali i nizu drugih. Ova tela, dakle, vrše nadzor nad primenom konvencija Saveta Evrope u pojedinačnim zemljama članicama, uključujući i Srbiju, i objavljuju periodične izveštaje i preporuke o tome. Nalazi i preporuke Saveta Evrope nalaze svoj put i ugrađuju se dalje u razne strateške i političke dokumente, akcione planove i druge odluke koje države članice donose.

UTICAJ NA PRAVNI SISTEM

Sa druge strane, praksa i presude Evropskog suda za ljudska prava takođe imaju značajne implikacije na pravni sistem država članica. Ovaj sud reaguje na osnovu pojedinačnih predstavki građana, i to onda kada su iscrpljeni svi pravni mehanizmi u matičnoj državi, a u vezi sa povredama ljudskih prava. U svojoj poluvekovnoj istoriji ovaj sud je doneo preko 20.000 presuda, a 40 odsto njih odnosilo se na pritužbe građana iz triju zemalja: Turske, Rusije i Italije.

Od učlanjenja Srbije u Savet Evrope građani Srbije podneli su ovom sudu gotovo 30.000 pritužbi, međutim, u ogromnom broju njih Sud se oglasio nenadležnim, to jest zauzeo stav da još nisu bila iscrpljena sva pravna sredstva u Srbiji, dok je predstavke prihvatio i presude doneo u oko 700 slučajeva. Ovde treba imati u vidu da u slučaju predstavki po istom ili sličnom pitanju Sud ne sprovodi nove postupke, već upućuje na već rešene slučajeve.

Građani Srbije najčešće se žale na nerešene imovinsko-pravne sporove, suđenja »

Foto: wikipedia.org

Od svog osnivanja 1959, Evropski sud za ljudska prava je doneo preko 20.000 presuda. Od učlanjenja Srbije u Savet Evrope građani Srbije podneli su ovom sudu gotovo 30.000 pritužbi, međutim, u ogromnom broju slučajeva Sud se oglasio nenadležnim, dok je predstavke prihvatio i presude doneo u oko 700 slučajeva

koja nisu okončana u razumnom roku, na nesprovođenje presuda. Sud je pak odlučivao i o raznim drugim pitanjima o kojima su se žalili srpski građani, kao što su stara devizna štednja, sloboda govora i izražavanja, ali i pitanje nestalih beba. Upravo zbog ovog poslednjeg, sud u Strazburu je još 2013. godine doneo presudu u kojoj je naložio Srbiji da sistemski reši ovo pitanje. Pa ipak, iako je država više puta najavila da će doneti zakon o nestalim bebama, ona to još uvek nije učinila, što samo dodatno produbljuje kontroverze oko ovog problema koji srpsko društvo opterećuje dugi niz decenija.

SVETSKI DEMOKRATSKI FORUM

Svakog novembra, počev od 2012. godine, u Savetu Evrope se održava Svetski demokratski forum, koji okuplja političare, mlade lidere i liderke, predstavnike medija i civilnog društva iz celog sveta. Prošle nedelje u Strazburu je održan osmi po redu forum, sa temom "Da li je u informatičko doba demokratija u opasnosti?".

Na ovom trodnevnom događaju najviše se govorilo o poplavi lažnih vesti kojoj smo izloženi, i kako odgovoriti na njih. Bilo je, međutim, reči i o nebezbednosti i ubistvima novinara, o potrebi da se povrati poverenje u institucije, o "regulaciji" društvenih mreža, o značaju obrazovanja. Tako se moglo čuti da su "platforme zamenile parlamente", da su "društvene mreže piraterija novinarstva", da 95 odsto svih smartfona proizvode tri firme koje onda imaju i monopol nad informacijama, kao i da je od presudnog značaja za rešavanje problema u ovoj oblasti obrazovanje pod devizom: "Učitelji ne treba da daju odgovore, jer se u tome više niko ne može nadmetati sa 'prof. Guglom', nego deci treba da pokažu kompas, da im razviju svest o tome šta je dobro i kako da dođu do pravog odgovora."

Značajnu pažnju na ovogodišnjem forumu privuklo je pitanje moguće regulacije društvenih mreža, odnosno da li države treba da se uključe u njihovu regulaciju, ili da to prepuste "samoregulaciji". I tu su mišljenja učesnika ostala podeljena; dok jedni polazeći od principa poštovanja ljudskih prava i novinarskog dostojanstva tvrde da je krajnje vreme da se države aktiviraju i propišu pravila ponašanja na društvenim mrežama i u virtuelnoj stvarnosti, da se ova sfera možda čak i oporezuje, dotle su drugi veoma obazrivi i upozoravaju na gotovo izvesne zloupotrebe i ograničenje slobode govora koja će se desiti u zemljama u kojima su na vlasti nedemokratski režimi i u kojima je vladavina prava slaba. Tako je na odlučnu opasku bivšeg italijanskog premijera Enrika Lete o tome koliko je Evropskoj uniji važna zaštita podataka, poverenje u medije, te potreba da se jasno razgraniče stvarne informacije od *fake newsa*, jednako odlučno odgovorio novinar i urednik sa ruskog radija Eho Moskve Aleksej Venediktov: "Da formiramo komisije za istinu? Pa prvu komisiju za istinu napravila je inkvizicija!"

SLUČAJ DAFNE KARUANE GALICIJE

Na jednom od poslednjih panela govorio je Metju Karuana Galicija, sin malteške novinarke Dafne Karuane Galicije, poznate po istraživanju visoke korupcije i nepotizma u toj zemlji koja je ubijena pre dve godine. Na tom panelu su pročitana i imena 24 novinara ubijena u poslednjih pet godina u zemljama članicama Saveta Evrope. Govoreći o istrazi smrti svoje majke, Galicija je naveo da malteške vlasti nisu učinile ništa da rasvetle njeno ubistvo, da se on više ni ne oslanja na pravosuđe u toj zemlji, ali ni na institucije Evropske unije koje, kako je rekao, ne mogu ništa da učine jer nemaju mehanizme da nateraju zemlje članice da rešavaju ovakve slučajeve. Dodao je, međutim, da se i te kako pouzdava i veruje u Savet Evrope.

Upravo Savet Evrope, naglasio je on, poseduje instrumente kojima može da se bori protiv korupcije i organizovanog kriminala, kao što je na primer GRECO. S tim u vezi učesnici na ovom panelu pozvali su ovo telo da se više angažuje na slučajevima ubistava novinara i uopšte zaštite slobode govora u zemljama članicama, jer ako već "države mogu

da se mešaju u unutrašnje stvari drugih država kada su im ugroženi finansijski i ekonomski interesi, onda mogu da se umešaju i kada se radi o slobodi govora i zaštiti novinara".

VEĆE PRISUSTVO U SRBIJI

Imajući u vidu očigledan značaj Saveta Evrope za stanje demokratije na evropskom kontinentu, valja istaći da bi u sadašnjoj političkoj i društvenoj situaciji u Srbiji ovo telo moglo i moralo da zaigra mnogo aktivniju ulogu. Uprkos nominalnom opredeljenju za učlanjenje u Evropsku uniju, višegodišnjem otvaranju pregovaračkih poglavlja, te navodnom sprovođenju neophodnih reformi, evropske integracije Srbije suštinski su zamrle.

Srbija je već dugo u stanju uzurpirane i duboko "zarobljene države". U poslednjem Izveštaju Evropske komisije o napretku Srbije, a može se reći da je on blag u ocenama, kaže se da je "zakonodavna debata urušena", da je "hitno potrebno stvoriti više prostora za istinsku međustranačku debatu", da "nema napretka u pogledu slobode izražavanja", da taj nedostatak sada "izaziva ozbiljnu zabrinutost". Međutim, Evropska unija se zaglibila u svojim unutrašnjim problemima, i očigledno nema ni snage ni volje da odlučnije deluje i zauzda vlast u Srbiji u njenom antidemokratskom i destruktivnom kretanju.

Ali zato za Savet Evrope nema izgovora i mogao bi da reaguje. Demokratski nastrojeni činioci u Srbiji mogli bi da traže od Saveta Evrope da se ozbiljnije pozabavi političkom situacijom u Srbiji, da poveća svoje prisustvo, kao i da pojača nadzor nad radom "zarobljenih institucija".

Sa druge strane, građani Srbije bi trebalo da poklone poverenje ovoj organizaciji: ne smemo da zaboravimo da je upravo zahvaljujući Savetu Evrope na Kosovu osnovan Specijalni sud za ratne zločine koje je počinila Oslobodilačka vojska Kosova, i to na osnovu Izveštaja Dika Martija o trgovini organima na Kosovu i Metohiji, koji je zatražila i krajem 2010. godine usvojila Parlamentarna skupština Saveta Evrope. ¶

MILAN ALEKSIĆ,

politikolog, učesnik Svetskog demokratskog foruma u Strazburu

Ne gubite vreme,

čitajte Komentar dana

urednika i novinara

nedeljnika

VREME

samo na

www.vreme.com

ŠTA SVE MOŽE NAŠA MAŠTA

Sadašnja stvarnost ni na koji način ne može da naruši prošlu. Pa ipak, mitomanija je svuda oko nas. Šire je obrazovani ljudi, šarlatani, političari...

U avgustu je objavljena knjiga *Mitovi srpske istorije* Dejana Ristića o istorijskoj istini i o mitomaniji, a zatim je ovog ponedeljka objavljen javni Apel protiv pojave takozvanog neoromantizma, talasa pseudonaučnog istorijskog razmišljanja i delovanja koje širi Udruženje "Miloš S. Milojević". *Mitovi srpske istorije* su naučnopopularno štivo namenjeno svima koji žele da obogate i objektivizuju svoje znanje, a Apel je upozorenje društvu i državi da zaustavi širenje zabluda i istorijskih neistina. Knjiga je izuzetno tražena, za tri meseca prodato je 4000 primeraka, a Apel je u momentu kad je objavljen potpisalo 142 istoričara, istoričara umetnosti, arheologa, antropologa, filologa i teologa.

Istoričar Dejan Ristić, autor pomenute knjige i jedan od potpisnika Apela, kaže da ova aktuelna pojava izmišljanja istorije govori o stanju u društvu. "Mitovi kao fenomen postoje koliko i ljudska vrsta, oni su deo našeg identitetskog nasleđa i zato mitologiju ne treba odbacivati. Mitomanija nas udaljava od istorijske istine, opasna je. To je potreba pojedinca, određene društvene grupe, da dokonstruiše, da izmisli, da domašta, da doda, ono što se u istoriji nije desilo i da napravi konstrukt koji će predstaviti kao ideološki, politički, verski, kulturološki, jezički, tradicijski, kakav god identitet. Postavlja se pitanje zašto bi pojedinci jedne nacije imali potrebe da mnogo stoleća nakon određenih događaja domaštavaju elemente koji su apsolutno neistorijski. Za 19. vek to je razumljivo, tada se evropski narodi oslobađaju okupatora i svoj identitet crpu iz srednjovekovne prošlosti, ali za devedesete godine prošlog veka i za sadašnje vreme to je dosta nerazumljivo. Simptomatično je, međutim, da društva u višedecenijskoj krizi, tragajući za svojim identitetom, vrlo često pribegnu mitomaniji."

Udruženje "Miloš S. Milojević", predstavljajući reprintovane publikacije i nove tekstove o čoveku po kome su se nazvali, a koji je još za života diskreditovan kao istraživač i proglašen šarlatanom, zastupa i širi pseudonaučno istorijske stavove. Programe tog udruženja su tokom nekoliko prošlih nedelja udomili Narodna biblioteka Srbije, beogradska Crkva Svetog Marka, Narodna biblioteka u Ljuboviji, kulturni centri u Nišu i Šapcu, Mitropolija crnogorsko-primorska, Muzej Hercegovine u Trebinju i Centar za kulturu u Ugljeviku, a Ministarstvo kulture i informisanja je ove godine dva puta finansijski podržalo objavljivanje dela Miloša S. Milojevića. Dejan Ristić objašnjava da je Milojević bio ratnik u srpsko-turskim ratovima, činovnik Kneževine i Kraljevine Srbije, član Srpskog naučnog društva, ali i da njegove knjige vrve od falsifikata i izmišljotina poput onih da je Srpska pravoslavna crkva nastala u prvim vekovima nakon Hristove smrti, i da su Srbi poreklom iz Indije.

Novoromantičari nisu istoričari, jedan deo njih su fakultetski obrazovani filolozi, inženjeri, teolozi, a najviše ih je sa srednjoškolskim znanjem. "Oni ozbiljno kontaminiraju javni prostor, vode naciju u zabludu, u ozbiljne stereotipe, vrlo su agresivni, i pokušavaju da svoj status medijskih zvezda održe upornim ponavljanjem sve većih i većih besmislica. To je za jedno društvo izuzetno opasno. Ono društvo koje se opredeli da odbaci znanje i da se posveti neistini ili u najboljem slučaju poluistini kao najmanje lošoj opciji, to društvo sebe vodi u potpuno pogrešnom pravcu", kaže Dejan Ristić i podseća da su krajem osamdesetih i početkom devedesetih takozvani novoromantičari "eksplodirali na našem publicističkom i medijskom prostoru i mi od tad živimo u vremenu stvaranja mitova čak i o događajima čiji smo bili savremenici. Podsetiću na dva: predsednički izbori 2000. godine, protivkandidati su Slobodan Milošević i Vojislav Koštunica, izbori se doživljavaju kao sudbinski, ne biraju se sredstva, pa su se u okviru Koštuničine predizborne kampanje pojavili plakati sa citatom iz proročanstava braće Tarabića koji su, navodno, prorekli da će Srbiju nakon duge krize na noge uzdići čovek čije će prezime sadržati ime njegovog rodnog mesta. U ovom slučaju znamo da su autori tog navodnog citata Tarabića Dušan Kovačević i Branislav Lečić – izjavili su da su smislili to navod-

I ZAŠTO

ISTORIJU PIŠU ISTORIČARI: Dejan Ristić
Foto: Bojan Džodan

no proročanstvo zato što je to bio dobar marketinški trik. Drugi primer je naziv Nato agresije na Srbiju, Milosrdni anđeo, koji se i danas koristi kao autentičan. Međutim, naziv je nastao marta 1999. godine na jednom od sastanaka u tadašnjem Saveznom sekretarijatu za informisanje kojim je predsedavao Goran Matić, tadašnji savezni sekretar za informisanje. On je posvedočio da je u okviru medijskog rata bilo potrebno da se koriguje kodni naziv Nato operacije u nešto što će pojačati i opravdati revolt nacije zbog agresije, i on je smislio 'Milosrdni anđeo'. Nevolja je što mi taj naziv i danas koristimo kao činjenični."

Mitomanija je razvijena u onim društvima koja nemaju dovoljno razvijenu kritičku svest, kaže Dejan Ristić. "Stepen mitomanije u nekom društvu direktno je povezan sa stepenom kritičke svesti. Tamo gde te svesti nema, mitomanija cveta. Mi smo prošle godine imali velike rasprave sa Crnom Gorom zbog istorijske valorizacije Podgoričke skupštine, a kad je ove godine otvoren auto-put 'Miloš Veliki', umalo nije nastao sukob zbog pitanja da li je Miloš zaista Veliki ili nije. To govori o nedovoljnom stepenu opšteg znanja u naciji, velikom poverenju u stereotipe i manjku kritičke svesti. Istoriju ne možemo debatovati, zato što je istorija nepromenljiva. Ne možemo da prihvatimo nešto što nam se sviđa ako nije istorijska činjenica. Mi živimo u doba postistine, svako misli da može da konstruiše istinu, a budući da je sa istorijom to nemoguće, onda dolazimo do ozbiljnih problema u društvu."

Broj žrtava Prvog i Drugog svetskog rata, koji važi za neupitan, daleko je od istine. Dejan Ristić ističe da tek ove godine, zahvaljujući "fantastičnom pregnuću kolega u Vojnom arhivu Srbije, konačno imamo popis vojnih žrtava Prvog svetskog rata. Ispostavilo se da je daleko manji od onog koji smo decenijama tvrdili. Tu se postavlja pitanje da li težimo nekrofiliji? Povodom masakra u Kragujevcu u Drugom svetskom ratu govorilo se o 7000 streljanih, a mi danas znamo da ih je negde oko 2300. Kolege iz Muzeja 21. oktobar u Kragujevcu su uspele da izrade popis svih žrtava. Isto je bilo i sa žrtvama u Kraljevu, pretpostavljeni broj je bio veći nego realni. To je mobilizacija na novu mržnju, nove sukobe. Istoriju pišu istoričari, a ne pobednici. I ma koliko političari pokušavali da vrše nasilje nad istorijom, sve na kraju završi kod nas. I sazna se istina. Nasilje nad istorijskom istinom je svakog puta osuđeno na neuspeh zato što sadašnja stvarnost ni na koji način ne može da naruši prošlu."

Godine 2014, tadašnji predsednik Vlade Ivica Dačić u zvaničnom govoru na Biznis forumu na Kopaoniku eksplicirao je kao istorijsku istinu mit o zlatnim viljuškama Stefana Nemanje, i – nadogradio ga. "Mit o zlatnim viljuškama govori da je prilikom susreta sa Fridrihom Prvim Barbarosom, nemačkim kraljem i carem svetog Rimskog carstva, do koga je došlo 27. jula 1189. godine u Nišu, tokom svečanog obeda, naš veliki župan Stefan Nemanja hranu uzimao zlatnim viljuškama, a njegov gost i gostova pratnja su hranu grabili i kidali rukama. Svi istorijski izvori »

svedoče da tokom tog susreta nikakav escajg nije postojao na stolu. Prve naznake pribora za jelo se kod nas javljaju na kraju 13. veka, a prvi relevantan dokaz je tek iz prve godine 15. veka i to na dvoru Stjepana Vukčića Kosače, hercega Svetog Save, u Mostaru. Pre toga, escajga kod nas nema. Ovaj mit je dobar primer štetnosti mitomanije. Nas ne zanima sadržaj razgovora između Nemanje i Barbarose, niti činjenica da su komunicirali bez prevodioca, što govori o velikoj Nemanjinoj obrazovanosti. Mi smo izmislili viljuške, i ceo značaj tog susreta, a to je, naglašavam, prvi susret jednog srpskog i nemačkog zvaničnika, sveli i banalizovani na pitanje escajga. To je bespotrebno, nešto što vodi naciju u nepotrebno pumpanje nacionalnog ega, jer eto, dok su naši vladari koristili zlatni escajg, dotle su zapadnoevropski vladari bili poludivljaci. Ivica Dačić je, međutim, smatrao da baš takvim sa-

"Stepen mitomanije u nekom društvu direktno je povezan sa stepenom kritičke svesti. Tamo gde te svesti nema, mitomanija cveta"

držajem treba da se obrati učesnicima Biznis foruma. A onda je na to dodao i da je Stefan Nemanja, prilikom potpisivanja sporazuma sa Barbarosom, potpisao dokument, dok ga je Barbarosa overio svojim carskim palcem. To, međutim, nije tačno. Nikakvog sporazuma nije bilo, njih dvojica se ni oko čega nisu dogovorili. To govori o lakoći nama svojstvenoj da u sekundi nešto izmislimo i plasiramo kao istorijsku činjenicu bez svesti o odgovornosti za izgovoreno, o težini tih reči, i o velikoj verovatnoći da će jedan deo nacije tu neistinu prihvatiti kao činjenicu."

Možda najbolji primer da je neistina, kao posledica mitomanije, postala deo opšteg znanja, navodi Dejan Ristić, jeste priča o Jeleni, supruzi Stefana Uroša Velikog. "Vrlo često se kod nas u javnosti čuje sa vrlo ponosa i zadovoljstva da su prvi zvanični kontakti između Srbije i Francuske uspostavljeni brakom kralja Stefana Uroša Velikog sa Jelenom, francuskom princezom iz kneževske porodice Anžuj. To je sredina 13. veka. I ma koliko mi istoričari ukazivali da kraljica Jelena, koja je izuzetna ličnost, nema nikakve veze sa porodicom Anžuj, u javnosti je prisutan taj mit i veliki deo naše javnosti ga ne prepoznaje kao mit. Ona nema nikakve veze sa anžujskom porodicom. Ona potiče iz vizantijske carske porodice, njen otac je Jovan Anđeo, vojvoda Srema i grof od Kovina, njen deda je vizantijski car Isak Drugi Anđeo, njena majka je bila Matilda od Vijandema, pripadnica jedne male francusko-flamanske porodice, a deda po majci ugarski kralj Bela Treći. Jelena je rođena na teritoriji današnjeg Srema i Francusku nikad nije videla. I umesto da insistiramo na istorijskoj činjenici da je i ta naša kraljica bila vizantijskog carskog porekla, kao što beleži njen biograf arhiepiskop srpski Sveti Danilo Drugi Pećki, ukazujući da je Jelena bila od plemenitog carskog roda, krajem 19. veka kada je njena biografija prevođena sa srednjovekovnog srpskog na tada savremeni srpski jezik, prevodioci nisu bili istoričari već filolozi. I oni su svakog puta kada bi arhiepiskop napisao da je ona roda carskoga i plemena fruškoga, misleći da je rođena u okolini Fruške gore, dodavali u zagradi reč francuskog. Naime, Fruška gora potiče od drevnog slovenskog imena za Franke, odnosno Fruge, pa im je zazvučalo da je Jelena francuskog porekla iako njen biograf nigde tako nešto nije napisao."

Po Dejanu Ristiću, istoričari nisu bez odgovornosti za pojavu mitomanije. "Smatrali smo da naši sugrađani imaju dovoljno znanja, i da će lako prepoznati šarlatanstvo. I sad smo u obavezi da saniramo štetu. Mitomanija je neverovatno plodno tlo za različite vrste manipulacija, a manipulacije su, kao što znamo, pogubne po društvo." ¶

SONJA ĆIRIĆ

Krad

Poslednje izmene Zakona o planiranju i izgradnji negiraju postojanje i značaj arheološkog nasleđa, pa je ono, osim "tragača" koji uništavaju lokalitete, dobilo još jednog neprijatelja

Pominjanje arheologije i arheološkog nasleđa kod većine ljudi budi asocijacije na avanturu, izgubljena blaga... a kod ne malog broja, naročito u Srbiji, i na mogućnost brze i lake zarade. Godinama unazad, u celoj Srbiji, kada ljudi čuju da sam arheolog, najčešće mi, onako uzgred, spomenu da poznaju nekog našeg "kolegu" koji detektorom pretražuje po okolini. Retki su oni koji pri susretu sa nama, arheolozima, znaju da postoji razlika između arheologa i "kolega" tragača.

Nedavno je najširа javnost putem medija mogla da sazna da ta razlika i te kako postoji. U opsežnoj akciji policije, na teritoriji cele Srbije, priveden je veći broj osoba koje su ilegalno tragale za arheološkim artefaktima. U službi zaštite kulturnih dobara radim od 1996. godine i ne sećam se da je ikada sprovedena ovako opsežna policijska akcija sa ciljem zaštite arheološkog nasleđa i sankcionisanja osoba koje to nasleđe skrnave.

PET GODINA ZATVORA

Prekopavajući arheološke lokalitete, oni nisu samo protivzakonito prisvajali predmete, već su ih potom i prodavali. Da bi došli do bilo kog od tih predmeta, oni su uništili i deo arheološkog lokaliteta. Upravo se tu krije najteži prestup koji su počinili – "neovlašćeno izvođenje arheoloških istraživanja", za koje je u Krivičnom zakoniku Republike Srbije zaprećeno kaznom do pet godina zatvora.

Vest o policijskoj akciji privođenja "tragača" i preprodavaca arheoloških

ljivci prošlosti

2004. GODINA: Manastirište

2007. GODINA: Manastirište

Fotografije: Aca Đorđević, Narodni muzej u Beogradu

predmeta najširа javnost je u najmanju ruku čudno prihvatila. U najvećem broju komentara na portalima i društvenim mrežama ljudi su se čudili i pitali zbog čega bi tako nešto bilo kažnjivo? Neobaveštenost po tom pitanju je prisutna u svim sferama društva u Srbiji. Zbog toga je Srpsko arheološko društvo, uz finansijsku pomoć Ministarstva kulture, pokrenulo projekat "Podizanje svesti o značaju arheološkog nasleđa".

Zbog čega zakoni tako oštro sankcionišu neovlašćena arheološka istraživanja? Arheološki lokalitet koji se nalazi ispod zemlje nije samo prost skup predmeta koji čekaju da ih pokupi prva osoba koja na njih naiđe, već predstavlja gotovo neiscrpan izvor za proučavanje prošlosti. Arheološka istraživanja se izvode pažljivo, po strogim metodološkim pravilima, i mi iz arheološkog lokaliteta ne čupamo predmete, već pokušavamo da rekonstruišemo način života i razmišljanja u prošlosti. Mi istražujemo ceo kontekst, a ne samo pojedine pojave ili predmete. Arheološka istraživanja u velikoj meri podsećaju na veoma komplikovan forenzički pristup – beleže se položaji i odnosi svakog detalja, predmeta, kakvoće zemljišta, uzimaju se uzorci za paleobotaničke, arheozoološke, antropološke, DNK analize i još mnogo šta drugo. Veoma je bitno da je arheološki lokalitet pretrpeo što manja oštećenja, koja mu nanosi već i sam protok vremena.

Kada tragači i preprodavci antikviteta prekopaju lokalitet, uništava se primarni kontekst, a time i mogućnost da nam lokalitet pruži valjane informacije. Zamislite neko mesto savremenog zločina, u nekom stanu gde svaka sitnica i ostatak organske materije predstavljaju potencijalni trag za istražitelje. I zamislite da se dozvoli da u taj stan najpre uđu "ljubitelji" policijskih istraga, pokupe šta im se sviđa, isprevrću stvari, kontaminiraju prostor i kažu: "Mi smo otkrili mesto zločina, malko smo vršljali pa sad nek nam policija bude zahvalna što smo ih pozvali." »

2004. GODINA: Kulište

2007. GODINA: Kulište

Tako nama izgledaju arheološka istraživanja nakon što kroz arheološki lokalitet protutnjaju tragači, ljubitelji, "siroti" ljudi koji bi da zarade koju crkavicu...

Zbog tako osetljive prirode arheološkog nasleđa naši zakoni, zakoni drugih zemalja, kao i međunarodne konvencije predviđaju da ne može svako da vrši arheološka istraživanja. U Srbiji arheološka istraživanja mogu da vrše samo institucije zaštite kulturnog nasleđa (zavodi i muzeji) i naučne institucije (fakultet i instituti).

ZAKON NE POŠTUJE PROPISE

Međutim, divlji tragači i čitav lanac preprodaje arheoloških artefakata samo su jedan od vidova uništavanja arheološkog nasleđa. Uništavanje arheološkog nasleđa prilikom gradnje individualnih građevinskih objekata, puteva, infrastrukture takođe je prisutno u Srbiji. Da li je arheološko nasleđe uništeno kašikom bagera kojom su rukovali divlji tragači ili investitor koji gradi, potpuno je nebitno. Bitan je konačni rezultat – uništeno arheološko nasleđe. Zbog prirode arheološkog nasleđa, za čije se postojanje često ne zna dok se ne zakopa ispod površine, i naš Zakon o kulturnim dobrima predviđa da se zaštita kulturnog nasleđa obezbeđuje i na osnovu propisa o planiranju i uređenju prostora, izgradnji objekata i zaštiti životne sredine. To se ostvaruje tako što Zavodi za zaštitu spomenika kulture dostavljaju raspoložive podatke, uslove zaštite i učestvuju u razmatranju predloga prostornih i urbanističkih planova.

Naš Zakon o kulturnim dobrima je star (donet 1994. godine) i pojedine njegove odredbe je pregazilo vreme. Po zakonu, postoje dve pravne kategorije zaštite nepokretnih kulturnih dobara (zgrade, crkve, arheološka nalazišta itd): 1) utvrđeno kulturno dobro (utvrđuje ga Vlada Srbije) i 2) dobro koje uživa prethodnu zaštitu (utvrđuje nadležni Zavod). Ukoliko se dobro pod prethodnom zaštitom u roku od tri godine ne proglasi za kulturno dobro (na sednici Vlade Srbije), ono "gubi svojstva" po automatizmu. I na tome insistiraju poslednje izmene Zakona o planiranju i izgradnji. Ali, postoji i treća kategorija arheoloških lokaliteta – oni koje smo registrovali, ali nije pokrenut institut "prethodne zaštite", jer se lokaliteti sporo proglašavaju za kulturna dobra, te postoji realna bojazan da će oni "zastariti" to jest da će nakon tri godine neko reći – pa oni pravno ne postoje. Da je bojazan opravdana, svedoče nam brojevi: registrovano je postojanje oko 20.000 arheoloških lokaliteta (pretpostavlja se da još između 60 i 80.000 tek treba da otkrijemo), a samo 192 lokaliteta su od 1948. do 2019. godine proglašeni za kulturno dobro!

Šta to u praksi znači za arheološko nasleđe? Do sada su se u urbanističke planove unosili svi poznati arheološki lokaliteti, i na taj način su poštovane preporuke Evropske konvencije o arheološkom nasleđu, koju je ratifikovala i Republika Srbija. Poslednje izmene Zakona o planiranju i izgradnji svojim odredbama insistiraju na tome da će donosioci planskih dokumenata uvažavati samo one arheološke lokalitete koji su proglašeni za kulturna dobra ili uživaju prethodnu zaštitu. Takav nastup Ministarstva građevine, saobraćaja i infrastrukture u potpunosti negira svrhu postojanja službi zaštite kulturnog nasleđa, postojanje i značaj arheološkog nasleđa, ali i međunarodne norme u zaštiti.

Ono na šta su, pored ostalog, zaboravili jeste to da arheološko nasleđe postoji uprkos tome što im smeta, ali i da se njegovo uništavanje sankcioniše po Krivičnom zakoniku. Za svaki arheološki lokalitet za koji odbiju da bude unet u planski dokument, a koji budući investitor ošteti prilikom iskopa, može i mora da bude podneta krivična prijava. Takav je zakon. Ali sa takvim pristupom svi gube – arheološko nasleđe se uništava, a investitor trpi štetu zbog neplaniranog obustavljanja radova. Ono čemu se nadamo jeste da će i u tim slučajevima policija, tužilaštvo i sudstvo reagovati kao i u slučajevima divljih tragača. Barem dok naša država ne shvati da se međunarodne norme moraju poštovati, kao i da na arheološko nasleđe treba gledati kao na razvojnu mogućnost a ne na smetnju. ¶

Dr ADAM N. CRNOBRNJA, muzejski savetnik i predsednik Srpskog arheološkog društva

Odakle će da iskoči zec

Pre 50 godina, na tadašnji Dan Republike 29. novembar, premijerno je prikazana *Bitka na Neretvi*, film u kome neki vide veličanje kulta ličnosti vladara, a neki vreme kada suma koja se izdvajala za kulturu nije počinjala nulom

Kao što je svakom celovitom čoveku poznato, a kako je to preciznim rečima uobličio Žak Prever, rat je velika svinjarija. No, postoje ljudi koji veruju da druge istorije i nema osim istorije ratova. Retki su, a i sumnjivi, oni koji poput čuvene replike iz filma Vima Vendersa *Nebo nad Berlinom* (uz scenarističku pomoć kontroverznog Handkea) smatraju da nema veće istorije od istorije muškarca i žene.

No, i u priči o ratovima i u našim ličnim pričama o partnerskim odnosima, gde je u oba slučaja, navodno, sve dozvoljeno, a zbog čega do svinjarija i dolazi, ne leži zec samo u radnji koja se vršila i izvršila u prošlosti, nego zečevi iskaču i iz načina kako o toj radnji pripovedamo i kakav stav prema njoj zauzimamo naknadno. Kakav je stav imala Jugoslavija 1969. o zbiru odlučujućih bitaka Drugog svetskog rata na tlu Jugoslavije, a koje se zajednički zovu Bitka na Neretvi ili bitka za ranjenike? Kakav stav mi danas zauzimamo prema istoimenom filmu u kojem je taj stav iznesen?

SCENE IZ FILMA: *Bitka na Neretvi*
Fotografije: YouTube / Filmski centar Sarajevo

HONORARI I JEDNA SMRT

Na Dan Republike, koja se tada zvala Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, 29. novembra 1969. u novootvorenoj velelepnoj dvorani "Skenderija" u Sarajevu bila je upriličena premijera najskupljeg i na izvestan način najznačajnijeg filma tog vremena i te zemlje. Premijeri je prisustvovao drug Stari, koji je veoma voleo film – za razliku od svih drugova i gospode mladih koji su posle druga Starog došli na vlast i kod nas, a i u ostalim krnjecima raspadnute države druga Starog.

Na premijeri je, kažu, bilo velelepno. Pored maršala Tita i vrha države, »

Džemala Bijedića i republičkog vrha BiH, reditelja Veljka Bulajića i ostalih iz autorske ekipe filma, bile su tu razne svetske i domaće filmske zvezde koje se u filmu pojavljuju. Od stranih ličnosti tek da spomenemo neke: Orson Vels, Jul Briner, Franko Nero, Hardi Kriger, Sergej Bondarčuk, Silva Koščina, Kurt Jirgens, Oleg Vidov i Entoni Doson, a kao gosti koji u filmu nisu glumili, još i Sofija Loren i Omar Šarif! Od domaćih glumaca bili su tu Ljubiša Samardžić i Velimir Bata Živojinović, za koje legenda kaže da su tada zaradili najbasnoslovnije honorare koji su na ovim prostorima filmskim glumcima ikada isplaćeni; bili su tu i Boris Dvornik, Kole Angelovski i Petar Kralj, za koje legenda kaže da nisu dobili ni cvonjka jer su tog trenutka bili na odsluženju vojnog roka u JNA, te im je glumljenje u filmu bilo vojna obaveza kao i desetini hiljada neplaćenih vojnika-statista. Među normalno angažovane i plaćene spadaju pak Milena Dravić, Pavle Vuisić, Lojze Rozman, Stole Aranđelović, Miha Baloh, Faruk Begoli, Milena Dapčević, Dragomir Felba, Fabijan Šovagović, Špela Rozin, Abdurahman Šalja, Radko Polič, Branislav Ciga Jerinić i mnogi drugi.

Verovatno je većina njih, kao i autori i ekipa, bila na premijeri, a samo za jednu osobu koja je u filmu učestvovala sa sigurnošću znamo da nije: bosanski snimatelj Đorđe Jolić poginuo je februara 1968. tokom snimanja *Bitke na Neretvi*. Smrt je bila apsurdna i jeziva. Naime, tokom scena bombardovanja umesto bombi iz aviona su bacane betonske table koje kad padnu podignu toliko zemlje i prašine da se prizor vizuelno ne razlikuje od eksplozija pravih bombi. Jolić je bio u bunkeru i snimao scenu kroz

prozorčić, a da bi bolje video, isturio je objektiv kamere malo van prozorčića. Kolika je bila verovatnoća da će rikošetirani deo betona pogoditi baš objektiv i da će Jolić poginuti tako što će mu kamera kroz čije tražilo je tog trenutka gledao otkinuti pola glave? No, eto, u stvarnom životu su neverovatne stvari moguće, dok su u filmu često nemoguće stvari verovatne.

Kako ovo filmsko pravilo stoji kad se primeni na Bulajićevu *Bitku na Neretvi*? Stoji neverovatno za naše današnje pojmove. *Bitka na Neretvi* je, čini se, zapravo grandiozni filmski spektakl o građanskom ratu koji je potom nazvan Socijalistička revolucija, a u kojoj je pobedio drug Tito.

Film na spektakularan način pokazuje kako je to izvedeno, dakako iz vizure pobednika. Veoma je zanimljivo kako se u filmu predstavlja vrhuška nemačkih nacističkih negativaca i njihovih nepouzdanih osovinskih partnera, italijanskih fašista, vrhuška četničkih negativaca i zločini pripadnika ustaških jedinica, svi oni vešto smešteni s jedne strane, dok s druge strane postoje samo obični ljudi i niži zapovedni kadar, svi od krvi i mesa, sa svojim ljudskim pričama, emocijama, duhovitošću i tragizmom.

OFICIR RIVA I PIKASO

Međutim, kao naročito zanimljiva figura pojavljuje se italijanski dezerter, oficir Riva (Franko Nero) koji u odsudnom trenutku prelazi na stranu partizana. Njegova replika u kojoj ubeđuje partizane da će na njihovoj strani ratovati protiv Nemaca, ali ne može da puca na svoje Italijane, i da su on i partizani isti jer ne ostavljaju ranjenike, iskusnom gledaocu može da zaliči na repliku koju je cenzura izmenila. Šta bi bilo

logično da zaista izgovara oficir Riva? Pa, da je on koji neće da puca na Italijane isti kao partizanski i četnički ratnici koji nisu hteli da pucaju jedni na druge jer su se lično poznavali, a neki su među protivnicima imali i bliske rođake. Neki od istorijskih izvora kažu da je španski borac i general-pukovnik JNA Peko Dapčević naredio da se zarobljeni četnici oslobode, održavši im samo vakelu jer se nalaze u pogrešnoj vojsci.

No, ostavimo istoriju istoričarima, a mi se vratimo filmu i obeležavanju punih pedeset godina od njegovog nastanka. Tim povodom Kulturni centar Beograda u saradnji sa Jugoslovenskom kinotekom, Filmskim novostima i Filmskim centrom Sarajeva, organizovao je izložbu koju je priredila snimateljka i fotografkinja Maja Medić. Izložbu pod nazivom

"Put do slobode mora biti čist" otvorenu 20. novembra u foajeu bioskopa Kulturnog centra Beograda čine fotografije iz filma i u vezi sa filmom, a posetioci će moći da je vide do februara 2020.

Gotovo svake godine kandidati za upis na Fakultet dramskih umetnosti u svom testu opšte kulture dobijaju trik-pitanje: "Za koji je ovdašnji film Pablo Pikaso dizajnirao plakat koristeći svoju *Otmicu Sabinjanki*?" Od ove godine, ko čita novine, neće moći to da ne zna jer su sve novine, u vezi sa pedesetogodišnjicom *Bitke na Neretvi*, objavile o čemu je reč. Naime, snimanje grandioznog spektakla, i pored podrške samog Tita, odlagano je nekoliko godina, prvo zbog zemljotresa u Skoplju 1963, a zatim zbog privrednih reformi 1964. Reditelj Veljko Bulajić, čekajući veliki film, snimio je dokumentarac o zemljotresu u Skoplju i za njega dobio nagradu na festivalu u Monte Karlu. Predsednik žirija, čuveni francuski sce-

narista Marsel Ašar, tokom festivala bio je smešten kod Pikasa, pa je domaćinu pokazao Bulajićev film i tako se naš reditelj upoznao sa velikim slikarem koji mu je zatim, za potrebe distribucije na engleskom, napravio plakat i nije ga naplatio tj. zatražio je samo par flaša jugoslovenskog vina.

A kakve su bile potrebe za engleskom distribucijom? Fenomenalne: u Jugoslaviji je film u bioskopima gledalo četiri miliona ljudi, a u svetu 350 miliona. Uz to, film je 1970. bio jedan od pet nominovanih za Oskara za film van engleskog govornog područja. Oskara u toj kategoriji te je godine dobio Kosta Gavras za politički triler *Z*, priču koja se odvija za vreme grčke vojne hunte, sa Ivom Montanom i Žan-Lujem Trentinjanom u glavnim ulogama. Ostala tri nominovana bili su takođe politički i ideološki titrajući švedski *Adalen 31* Boa Viderberga i *Braća Karamazovi* Kirila Lavrova i Ivana Pirijeva, ali i remek-delo Eriha Romera *Moja noć kod Mod* (takođe s Trentinjanom). Referentnog okvira radi, Oskara za glavnu mušku ulogu te godine dobio je Džon Vejn za film *Čovek zvani hrabrost*, a Oskara za režiju Džon Šlezindžer za *Ponoćnog kauboja*.

Najzad, samo još nešto za sve one koji se groze i Tita i njegove vladavine, te smatraju da je *Bitka na Neretvi* samo još jedna pričica koju u diktaturi s kultom ličnosti aktuelna vlast i državni reditelj pričaju narodu stvarajući kolektivno sećanje na ono što se nije dogodilo i trošeći novac za kulturu: te godine u Jugoslaviji snimljen je još 31 film! Neki od njih bili su i te kako korozivni po kult ličnosti, diktaturu, aktuelnu vlast: *Zaseda* Živojina Pavlovića, *Rani radovi* Želimira Žilnika, *Horoskop* Bore Draškovića, *Vrane* Ljubiše Kozomare i Gordana Mihića, *Događaj* Vatroslava Mimice, *Nedelja* Lordana Zafranovića, *Slučajni život* Ante Peterlića... Da, tada bog jeste prvo sebi bradu stvarao, ali je nije stvarao samo sebi! E, da, još da dodam – suma koja se izdvajala za kulturu nije počinjala nulom. ¶

VLADISLAVA VOJNOVIĆ

jdp.rs

JUGOSLOVENSKO DRAMSKO POZORIŠTE

REPERTOAR
DECEMBAR **2019.**

VILIJAM ŠEKSPIR
MNOGO BUKE NI OKO ČEGA

Režija Iva Milošević
Scena „Ljuba Tadić" 1, 12. i 14. decembar 2019.

Scena „Ljuba Tadić"

1.	Nedelja u 20.00	MNOGO BUKE NI OKO ČEGA
2.	Ponedeljak u 20.00	UJKA VANJA
3.	Utorak u 20.00	SELESTINA
4.	Sreda u 20.00	LORENCAČO
5.	Četvrtak u 20.00	VRAT OD STAKLA
6.	Petak u 20.00	UNOSNO MESTO
7.	Subota u 20.00	IZDAJA
8.	Nedelja u 20.00	VRAT OD STAKLA
12.	Četvrtak u 20.00	MNOGO BUKE NI OKO ČEGA
14.	Subota u 20.00	MNOGO BUKE NI OKO ČEGA
15.	Nedelja u 20.00	UOBRAŽENI BOLESNIK
20.	Petak u 20.00	KRALJ BETAJNOVE
21.	Subota u 20.00	SELESTINA
22.	Nedelja u 20.00	LORENCAČO*
23.	Ponedeljak u 20.00	ZAŠTO JE POLUDEO GOSPODIN R?*
26.	Četvrtak u 20.00	UOBRAŽENI BOLESNIK
28.	Subota u 20.00	TAKO JE (AKO VAM SE TAKO ČINI)*
29.	Nedelja u 20.00	ZAŠTO JE POLUDEO GOSPODIN R?

JDP titluje predstave na engleski jezik (*)

Studio JDP

3.	Utorak u 20.30	NATAN MUDRI
4.	Sreda u 20.30	BALAVA (nezavisna produkcija „Hartefakt fond")
5.	Četvrtak u 20.30	OVO NIJE DRŽAVNI POSAO Narodno pozorište Sombor
6.	Petak u 20.30	KOS (nezavisna produkcija „Radionica integracije")
21.	Subota u 20.30	SUDNJI DAN
22.	Nedelja u 20.30	MARKS U SOHOU (nezavisna produkcija)
23.	Ponedeljak u 20.30	MARKS U SOHOU (nezavisna produkcija)
25.	Sreda u 20.30	DOK NAS SMRT NE RAZDVOJI (nezavisna produkcija „Radionica integracije")
26.	Četvrtak u 20.30	SMRT FAŠIZMU: O RIBARIMA I SLOBODI (nezavisna produkcija „Reflektor teatar")

Gostovanja

10.	UJKA VANJA Slovensko narodno gledališče Drama, Ljubljana, Slovenija
17.	LORENCAČO ZeKaeM (ciklus „Europsko pozorište u ZeKaeM-u") Zagreb, Hrvatska
27.	ZAŠTO JE POLUDEO GOSPODIN R? Srpsko narodno pozorište Novi Sad

50% POPUSTA
za kupovinu ulaznica na dan predstave

DOSTAVLJAMO VAM ULAZNICE NA ŽELJENU ADRESU!

Radno vreme blagajne:
ponedeljak - subota
10h - 15h i od 17h do početka predstave
nedelja od 17h do početka predstave
Tel. 011 30 61 957 / 011 26 44 447
Kralja Milana 50

Beograd
www.beograd.rs
Raiffeisen BANK

nedeljnik
VREME
Projekat finansira Evropska unija (preko Deleg60acije EU u Srbiji) kroz medijski program.
DRŽAVA I SOLIDARNOST
POGLED UPRT U EVROPSKO PRAVO
www.vreme
solidarnosti.rs

ZORAN STANOJEVIĆ

Sloboda reči i sloboda "riča"

Društveni mediji najveća su propagandna mašina u istoriji. To je ustvrdio (dvaput zaredom) Saša Baron Koen, poznat i kao Borat, Ali Dži, Bruno to jest britanski komičar koji je po sopstvenom priznanju poslednjih dvadeset godina proveo prerušen u svoje likove.

Sada se pojavio pod pravim imenom i prezimenom da primi priznanje od Antiklevetničke lige (ADL) za svoj doprinos borbi protiv svake vrste netrpeljivosti, mržnje i fanatizma. Tom prilikom održao je govor koji je, khm, "zapalio društvene mreže". Neobično u tome je da je njegov govor bio upravo o tome kako društvene mreže treba "zapaliti" ili makar staviti pod kontrolu, ako se ne privedu zdravom razumu i zakonima koji za njih ne važe.

SBK je govorio emotivno i snažno, naprosto je izrešetao javnost tvrdnjama da su kompanije koje upravljaju društvenim mrežama neodgovorne i pohlepne. Da se skrivaju iza floskula o slobodi govora kada dozvoljavaju raznim protuvama da šire teorije zavere i mržnju, da se pozivaju na potrebu da čujemo dve strane čak i u situacijama kada su suprotstavljene istina i laž, nauka i praznoverje.

Najjači moment bio je kada je ustvrdio da bi Fejsbuk bez gunđanja dozvolio Hitleru da širi svoju propagandu samo da je postojao pre stotinak godina i da su nacisti uredno plaćali reklame. Potvrda za to su mu događaji u Mjanmaru, to jest progon Rohindža muslimana.

Po Koenu svako ko poistovećuje "slobodu reči i slobodu riča" (domašaja) nije mnogo bolji od raznih hulja koje koriste internet platforme za širenje mržnje i straha. On se slaže da američki Ustav podržava slobodu govora, ali dodaje da to važi za društvo u celini i da privatne kompanije ne treba da se prave nevešte već da svoje biznise urede kako dolikuje.

Jednako kao što vlasnik kafane neće poslužiti raskošnim ručkom gosta koji psuje i vređa ostale goste jer je to njegovo ustavno pravo na "slobodu izražavanja", već će ga naglavačke izbaciti napolje, isto tako ni Mark Zakerberg ne treba da trpi fašiste i pedofile na Fejsbuku zaklanjajući se iza prava da se čuju svi stavovi, kazao je Koen.

Ljudi ne mogu sami da donose odluke u vreme kada dve trećine milenijalaca nisu čule za Aušvic, a zavodljivi ultradesničari ih zaluđuju lažima da Holokausta nikada nije ni bilo, poručio je Koen tražeći od vlasnika šest velikih internet kompanija da na sebe preuzmu odgovornost za istinitost informacija koje njihovi korisnici, posebno političari, objavljuju na mrežama. Zapravo, ne treba od njih tražiti odgovornost već im je nametnuti uspostavljanjem međunarodnog tela sastavljenog od predstavnika svih država sveta, zavapio je SBK.

Jer, tvrdi, svet je na prekretnici i u narednih 12 meseci na izborima u SAD i Britaniji rešavaće se dugoročna sudbina demokratije. Zato je neophodno da se uspostavi sistem u kojem je dobro iznad zla, istina iznad laži, a nauka iznad praznoverja i zavera. U suprotnom, živećemo u svetu u kojem Koenove šale na račun budala i ekstremista neće više izazivati smeh. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

KAD SI BIO MLAD

ALEKSANDAR ZOGRAF.

UBIO SI MALOG
PILIĆA
BIO JE CRN
BILE SU ČARAPE
BIO JE SAN
BILE SU ĆORAVE
POGLAVICE, TI SI MOJA LJUBAV!
ZAPLEŠI NOGAMA
BIO SI MLAD
OTKINI SI RUKE
DLAKE
HALJINE
ŠLAPE
VRAT
OTKINI ČAK I IGRAČKE
I KISTOVE
SVOJE STVARI
BIO SI MLAD
BIO JE SNIJEG
BIO JE TAKO LIJEP
SVI SU GA VOLJELI
LA-LA-LA!

Enterijer

Ko nije na Instagramu ili jeste ali prati pogrešne profile, nikad neće razumeti. Cela industrija unutrašnje dekoracije preselila se tamo (kao i svi ozbiljni trgovci, uostalom). Pretpostavka je jednostavna: oni kao 'oće da prodaju, a mi kao 'oćemo da kupimo. Prava istina je da oni žele da prodaju, a mi samo gledamo, jer em nemamo para, em većina najboljih uopšte ne radi na našem tržištu. Problem je što gledamo do besvesti. Lako je: u pretragu ukucaš #interiordesign i skroluješ dok ti ne otpadne prst i pogled ti se ne zamuti od količine pastelnih boja, knjiga koje služe samo kao dekoracija (jer šta će vaza sa cvećem na knjigama, aman?), naizgled nenamerno bačenih ručno štrikanih prekrivača i lampi, gospode bože, lampi koje su svuda, čak i na najnelogičnijim mestima... Naravno, pomenute knjige uvek su ili neke foto monografije, jer su velike a tanke, i nema veze što služe kao podmetač za saksiju, servis za čaj ili nešto još čudnije, najvažnije je da se lepo slikaju.

Isto važi i za lampe na čudnim mestima: da, jeste na sred sobe i ne možeš je ni preskočiti ni zaobići, ali iz ptičje perspektive izgleda fantastično.

Po pitanju enterijer profila na Instagramu, najviše "ubijaju" Skandinavci, očekivano. Tek to nema smisla, jer do iznemoglosti uređuju balkone i terase, prave idealne kutke u kojima se može čitati (mada ne znam kako kad je knjiga blokirana vazom) ili pijuckati čaj. A svi znamo da imaju tri sunčana dana godišnje i da nema šanse da bleje u tim preslatkim ćoškićima, među još slađim jastučićima i šta će ti, pobogu, električna lampa na terasi kad živiš u toj kiši i bljuzgi, da li želiš da te ubije struja, nepromišljena skandinavska osobo?

Zaboravila sam da pomenem još jedan važan momenat savremene Instagram estetike: uramljene motivacione poruke i ona svetleća čuda sa kineskih sajtova – svetleće kutije uz koje dobiješ slova pa sam sastaviš poruku. Toga sam se čak i dokopala, istina, slučajno, neko mi je poklonio. Kad je stiglo, bila sam ubeđena da ću da premeštam ona slova nekoliko puta dnevno i da će svi natpisi biti Instagram citati tipa "Sunday Funday", "Coffee Time", "Friyay!" Nije se desilo. Nekoliko puta sam uzela to u ruke, iz zezanja sklapala stihove poznatih narodnjaka, a onda sam pogubila slova i sad sam trajno zaglavljena sa natpisom "Devojka iz grada".

Posle sam kupila pastelno ćebe, da ga nemarno bacam i glumim instagramerski život, ali njima to ispada prelepo i opušteno, a kod mene ko nešto sa vašara.

U poslednje vreme pastel i jambolije odlaze u zaborav, a novi trend su tamne kuće (#darkhomes). To su vam gajbe u kojima su zidovi prefarbani u crno, a onda je ostatak nameštaja svetao da bi se postigao balans. Na slikama izgleda tako da želim odmah u prvu farbaru da sve prefarbam u crno, ali nisam debil, znam da je tako samo na slikama ili ako imaš dnevnu sobu od 60 kvadrata u kući od 500 kvadrata. Naravno, gde je crna soba, tu su i crna kupatila, i to je možda i najlepši momenat. Ali, hej... Znam ja dobro na kojim se bojama najviše vidi kamenac, nećete me prevariti.

Kontrapunkt Instagram kućama i sobama su, morate mi verovati, oglasi za izdavanje stanova u Beogradu. Zašto prosečan stanodavac voli braon pločice u kupatilu muči me, evo, punih 18 godina koliko sam podstanarka. Isto toliko uspešno eskiviram stanove sa braon pločicama u kupatilu. I razvaljene fotelje, šifonjere iz 1905. koje je nekom žao da baci a ne može da ih uvali antikvarima jer ih ima ko šodera, a i izjeda ih žižak. Stan za izdavanje iz pakla nije kompletan ako nema zid prekriven goblenima. Možda biste ih i skinuli, ali uz njih ide stanodavac koji često svraća, pa ajde majčin sine, skini ako smeš. Ako pak želi da bude moderan, stanodavac će utripovati da je dizajner enterijera lično, pa će da omala zidove u rezedo i naruči kuhinju po meri, ali crvenu. Ponekad mislim da sprovode društveni eksperiment i mere koliko stanari mogu da izdrže u "alarmantnom" ambijentu.

Na kraju balade, nađeš se negde na sredini. U Instagramu se živeti ne može (još uvek), a ipak se nađe i pokoji stanodavac koji lepo stan okreči u belo, ostavi ukucane eksere, pa ti kači šta ti je volja i ne glupira se bojama, prekrivačima i dekoracijom. A onda se neka budala zaglavi sa natpisom "Devojka iz grada". ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

SONG KANG HO LEE SUN KYUN CHO YEO JEONG CHOI WOO SHIK PARK SO DAM

U BIOSKOPIMA OD 28. NOVEMBRA

Zadovoljstvo
u vožnji

THE X6

bmw.rs

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec